

EKİM 2022
SAYI:46

diyanet
aile
dergisi

İKİ MÜSTESNA DEĞER CAMİ VE AİLE

14

İNŞA VE İMAR
SARKACINDA CAMİLER

24

HAFIZLIK MEDENİYETİ

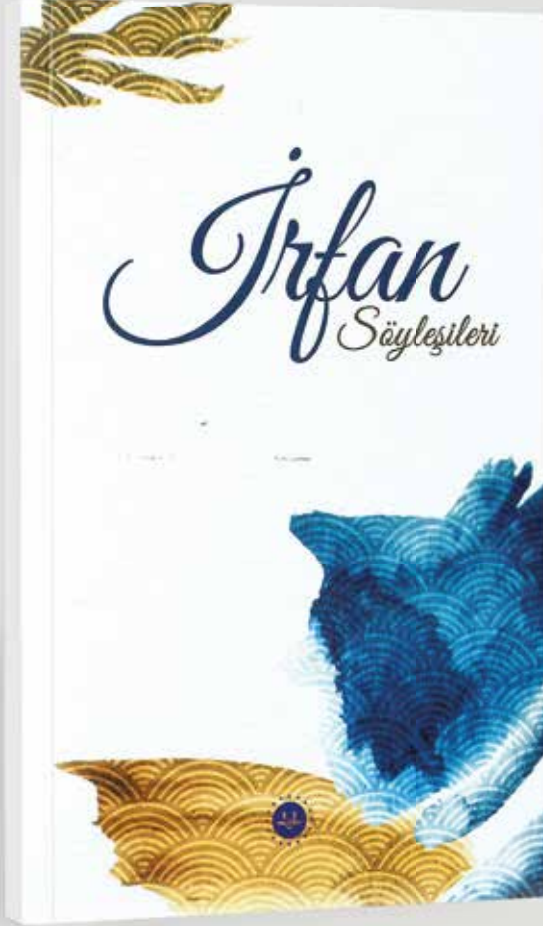
44

KURUCU FİİL SEVMEK

68

KADİM BİR GELENEK:
MEVLİT ALAYLARI

Bu eserdeki metinlerde tevhit inancından tefekkürün önemine, Hz. Peygamber sevgisinden dindarlık ve ahlak ilişkisine, özgürlük ve nefis ilişkisinden iyiliğin ehemmiyeti ve kişiye dönen pozitif etkisine, tasavvufun toplum hayatındaki işlevsel yönünden ihsan bilinci ve tövbeye kadar çeşitli konular ele alınmıştır.

yayinsatis.diyaret.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

TAKDİM

PEYGAMBERİMİZ, CAMİ VE AİLE

Dr. Lamia LEVENT ABUL

Camiler tarih boyunca toplumların teşekkülünde önemli rol oynamış, Müslüman bilincin oluşmasına katkı sağlamıştır. Kapıları bütün inananlara açık olan camilerimiz, birlik ve beraberliğin şaşmaz teminatı oldukları gibi çağları aşan kültür ve medeniyetimizin de nişanesidirler. Müslümanlar genci ihtiyarı, kadını erkeğiyle cami ile irtibatla-

rını sağlam tutarak bireysel ve içtimai hayatlarını taksim etmişlerdir. Bu peygamberî sünnet, ailelere örnek olmuş, toplumun çekirdeğini oluşturan ailelerimiz hem kendileri hem de nesilleri için cami merkezli bir hayat tasavvuruyla yaşamı idame etme gayreti göstermişlerdir. Böylelikle İslam'ın bu iki müstesna değeri cami ve aile, irşat merkezli rabita kurarak toplumun şekillenmesinde önemli bir rol oynamış, Müslümanların ilk andan itibaren üzerine titredığı, ihlasla koruduğu, sevgi ve merhametin neşvünema bulduğu kurumlar olmuşlardır.

Bitip tükenmez dünya telaşlarının karşısında fâniliğe bir nazire olarak baki olanın kapısının çalınmasından, bir ailenin bütün fertleriyle camiye gitmesinden; o mabedin bir yanda ihtiyarın halis duaları bir yanda çocuk gülüşleri bir yanda da gençlik heyecanlarıyla şenlendirilmesinden daha değerli ne olabilir? *Diyanet Aile Dergisi* olarak dosyamızda “Peygamber, Cami ve Aile” konusuna yer vererek bu heyecana ortak olmaya çalıştık. Zehra Tuncel, “İslam'ın İki Müstesna Değeri: Cami ve Aile” yazısıyla dosyamızda yer aldı, “Kapıları bizim için ardına kadar açık olan camilerimizi ihya etme görevimiz var. İslam'la tanıştıktan sonra en güzel şekilde yaşamak için öğrenme gayretiyle yanıp tutuşan sahabilerin çabasına, ensar kadınlarının cesaretine ihtiyacımız var. Çocuklarımızı küçük yaşlarından itibaren caminin neşesiyle tanıştırmak sorumluluğumuz var.” diyerek bizlere sorumluluklarımızı hatırlattı. Meral Günel, “İnşa ve İmar Sarkacında Camiler” yazısı ile katkı sundu: “Modern dünyanın bireysel ve aile hayatımız dâhil bütün ilişkilerimizi hatta kendi benliğimizi, rollerimizi böldüğü hayat biçiminin kargaşası içinde camiler, ismiyle müsemma misyonlarıyla insanı Rabbi, kendisi ve toplumuyla bir araya getirecek içsel bütünlüğünü gerçekleştirmesine yardım eder.” Bir Ayet Bir Yorum köşemizde İmran Elagöz Taşkın, Nahl suresi 16. ayetin ışığında “Güzel Öğüt” yazısını kaleme aldı. Hacer Ayaz, Hadislerle Aile köşemiz için “Emsalsiz Merhametiyle Peygamberimiz ve Çocuk Sevgisi”ni yazdı. Bu ayki söyleşimizi Ahmet Murat Özel’le edebiyat üzerine gerçekleştirdik.

Ali Necip Erdoğan “Kurucu Fiil Sevmek”, Kaan H. Süleymanoğlu “Hafızlık Medeniyeti”, Sümeyra Çelik “Bereketli Hilalin Merkezi Kudüs”, Umut Güner “Kadim Bir Gelenek: Mevlit Alayları” ile dergimizde yer aldı. Sizleri birbirinden kıymetli yazar ve yazılarımızla baş başa bırakırken camilerimizin geçmişte olduğu gibi bugün ve gelecekte de toplumun her kesimini ve ailenin bütün fertlerini bir araya getirmesini murat ediyor, bu ay idrak edeceğimiz Mevlit Kandili’nizi tebrik ediyor, tüm İslam âlemi için hayırlara vesile olmasını niyaz ediyoruz.

İÇİNDEKİLER

UZMANINA SORDUK Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ	10
CÜZEL ÖÇÜT İmran ELAGÖZ TAŞKIN	18
EMSALSİZ MERHAMETİYLE PEYGAMBERİMİZ VE ÇOCUK SEVGİSİ Arş. Gör. Hacer AYAZ	20
KAHVE MOLASI Gülsüm KARAPINAR	22
ZAMANI DOĞRU KULLANMANIN AİLEYE ŞIFASI F. Betül YILMAZ EMİNSOY	28
PEMBE BOTLAR Dudu ALKAN	30
MASALLARIN ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNE KATKISI ZEYNEP DEMİR	34
NEDİR ŞU NANOTEKNOLOJİ? Muhammed Kâmil YAYKAN	38
AHMET MURAT ÖZEL İLE EDEBİYAT ÜZERİNE... Mahir KILINÇ	40

4

İKİ MÜSTESNA DEĞER
CAMİ VE AİLE
Zehra TUNCEL

14

İNŞA VE İMAR
SARKACINDA CAMİLER
Meral GÜNEL

24

HAFIZLIK MEDENİYETİ
Kaan H. SÜLEYMANOĞLU

44

KURUCU FİİL
SEVMEK
Ali Necip ERDOĞAN

EKİM 2022

Diyamet İşleri Başkanlığı Adına
Sahibi ve Genel Yayın Yönetmeni
Doç. Dr. Fatih KURT

Sorumlu Yazı İşleri Müdürü
Dr. Lamia LEVENT ABUL

Mali İşler ve Dağıtım Sorumlusu
Ahmet BULUT

Yayın Koordinatörleri
Sema DEMİR
Esma TÜRKSEVEN
Şule TÜZÜN
Meryem DALĞIÇ

Görsel Koordinatör
Asuman AYDIN

Dijital Medya
Ömer GÜÇLÜ
Şahin BODUR

Arşiv
Ali Duran DEMİRCİOĞLU

Kapak Ebru:
Meral DAYIOĞLUGİL

Grafik-Tasarım
AREN Tanıtım
www.arentanitim.com.tr

İletişim
Dini Yayınlar Genel Müdürlüğü
Üniversiteler Mah. Dumlupınar Blv.
No: 147/A 06800 Çankaya/Ankara
Tel : 0312 295 86 61 - 62
Faks: 0312 295 61 92
dergi.diyanet.gov.tr
ailedergisi@diyanet.gov.tr

Sosyal Medya Hesapları
Facebook: /dibailedergisi
Twitter: /diyanetailedergisi
Instagram: /diyanetailedergisi

48

“BEREKETLİ HİLAL”İN MERKEZİ KUDÜS

Sümeyra ÇELİK

56

HANLAR VE KERVANSARAYLAR

Seher MERİÇ

62

BİR TÜRKÜN OLSUN

Gülşen ÜNÜVAR

74

SEBE MELİKESİ BELKİS

Aynur YAŞAR

52

YENİ FAKAT İYİ Mİ? METAVERSE

Hatice Ebrar AKBULUT

60

KİNA GECESİ

Ayşe ÜNÜVAR

65

SINIR

Mehmet KARAMAN

66

GURBETİN KANATSIZ KUŞLARI

Nihal AŞAN

68

KADİM BİR GELENEK: MEVLİT ALAYLARI

Umut GÜNER

72

YEŞİL ALAN

Yasemin HASMER

76

MS HASTALIĞI

Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

78

ÇENGEL BULMACA

Ali OSMANOĞLU

80

KİTAPLIK

Zeynep ÇELİK

Abone İşleri

Tel: 0312 295 71 96-97
Faks : 0312 285 18 54
e-mail: dosim@diyanet.gov.tr

online abonelik:

yayinsatis.diyanet.gov.tr

Abone Şartları

Yurt içi yıllık: 120.00 ₺
Yurt dışı yıllık: ABD: 72 ABD Doları
AB Ülkeleri: 47 Euro
Avustralya: 119 Avustralya Doları
İsviçre: 49 Frank

Abone kaydı için, ücretin Döner

Sermaye Daire Başkanlığının

T.C. Ziraat Bankası, Mustafa

Kemal Mahallesi Şube IBAN:

TR61 0001 0024 8605 9943

0850 57 nolu hesabına yatırılması

ve makbuzun fotokopisi

ile abonenin hangi sayıdan

başlayacağını bildirir bir dilekçe,

mektup, yazı, faks veya e-mailin

Diyanet İşleri Başkanlığı Döner

Sermaye Daire Başkanlığına

gönderilmesi gerekmektedir.

Temsilcilikler;

Yurt içi: İl Müftülükleri,

İlçe Müftülükleri

Yurt dışı: Din Hizmetleri

Müşavirlikleri, Din Hizmetleri

Ataşelikleri.

Yayın Türü: Aylık, Yaygın, Süreli

Yayın, Diyanet Aile Dergisi (Türkçe)

Basım Tarihi: 20.09.2022

Baskı

Çağlayan Basım Yayın Dağıtım

Ambalaj Sanayi ve Ticaret A.Ş.

Sarnıç Yolu No: 7 Gaziemir/İzmir

Tel: 0232 274 22 15

Yayımlanacak yazılarda düzeltme ve çıkartmalar yapılabilir. Yazıların bilimsel sorumluluğu yazarlarına aittir. Diyanet Aile Dergisi, Diyanet İşleri Başkanlığı yayın organıdır. Dergide yayımlanan yazı, konu, fotoğraf ve diğer görsellerin her hakkı saklıdır.

İzinsiz, kaynak gösterilmeden her türlü ortamda alıntı yapılamaz.

İKİ MÜSTESNA DEĞER CAMİ VE AİLE

■ Zehra TUNCEL
DİB Başkanlık Vaizi

M

escit kelimesi,
Arapçada “secdeye
varılan yer”
anlamına gelir ve
namaz kılınan,
secde edilen
mekânlar mescit
olarak adlandırılır.
Kur’an-ı Kerim’de
de bu isimlendirme

ile yer alır. Mescid-i Haram, Mescid-i Nebî gibi. Türkçede mescit, genellikle küçük camiler için kullanılan bir kelimedir. Yazımızda Peygamberimiz döneminden bahsederken mekânların orijinal isimleri olan mescit kelimesini; günümüzdeki ibadet mekânlarından bahsederken ise cami kelimesini kullanacağız.

Allah Resulü (s.a.s.), hicret yolculuğunun neredeyse sonuna yaklaşmıştı. Artık Mekke’li müşriklerin zarar veremeyeceği bölgeye ulaşmışlardı. Bu sebeple dinlenmek ve kendisine inananlarla zaman geçirmek amacıyla bir süre Kuba’da konaklamıştı. Medine’ye 9-10 km (6 mil) uzaklıkta olan bu köyde Müslümanlar, Amr b. Avf oğullarına ait bir hurma kurutma alanında cemaatle namaz kılıyorlardı. Peygamber Efendimiz (s.a.s.), bu mekânı mescide dönüştürmek için hemen harekete geçti. Günlerce süren yolculuğun sebep olduğu yorgunluğa rağmen çalışmalara bizzat katıldı (DîA, Mescid-i Kubâ, IXXX, s. 279). Burada inşa edilecek mescit, Müslümanların özgür ve korkusuzca ibadet edebileceği herkese açık bir mekân olması yönüyle oldukça önemliydi.

Sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), Medine'ye ulaştıktan kısa bir süre sonra Mescid-i Nebî'nin inşası için harekete geçti. İki yetim çocuktan satın alınan arsanın zemini düzeltildi, yaklaşık 2 metre derinlikteki temele ilk taşı Hz. Peygamber (s.a.s.) koydu. Bu taş, İslam medeniyetinin temeline konulmuş bir yapı taşıydı aynı zamanda. Mescidin yapımında tüm güçleriyle çalışan Medineli Müslümanlarla muhacirler birbirleriyle hızlıca kaynaştılar (DİA, Mescid-i Nebvî, IXXX, s. 282). Bu özel mescit yalnızca Müslümanları namazda buluşturmak için inşa edilmemişti, başta eğitim olmak üzere tüm etkinliklerin yürütüldüğü bir merkez olacaktı.

Bu uygulama, İslam tarihi boyunca devam etti. Müslüman devlet adamlarının yeni kurdukları şehrin merkezinde

» Kapıları bizim için ardına kadar açık olan camilerimizi ihya etme görevimiz var. İslam'la tanıştıktan sonra en güzel şekilde yaşamak için öğrenme gayretiyle yanıp tutuşan sahabilerin çabasına, ensar kadınlarının cesaretine ihtiyacımız var.

inşa ettikleri ilk yapı cami oldu. Yöneticiler böylece sevgili Peygamberimizin (s.a.s.) sünnetini ihya etmiş oldular. Bu şehircilik anlayışı, İslam medeniyetinin fiziki yapısının merkezinde caminin yer aldığı da göstergesiydi.

Binalar elbette önemliydi fakat şehirleri medeniyet merkezlerine dönüştüren asıl unsur, sağlıklı sosyal yapıları. Rabbimiz bu sebeple sosyal hayatın merkezine aileyi yerleştirmişti. İnsanlığın atası olan Hz. Âdem'den başlayarak tüm toplumların çekirdeğini aileler oluşturmuştu. Hz. İbrahim, Hz. Musa örneklerinde de görüldüğü gibi peygamberler tebliğ çalışmalarına ailelerinden başlamışlardı. Hz. Lokman, tüm ebeveynlere örnek olacak üslubu en güzel öğütlerini oğluna vermişti. Sevgili Peygamberimiz, tebliğ görevine eşiyile başlamış, oğlu

gibi sevdiği kuzeni Hz. Ali (r.a.) ile devam etmişti. Allah Teâlâ onun görevine yakınlarını uyararak devam etmesini istemişti (Şuarâ, 26/214).

Şehrin merkezinde yer alan cami ile sosyal hayatın merkezi olan aile, Peygamberimizin çabası ve örnekliğiyle ne de güzel hemhâl olmuştu. Aslında İslam ailesi mescitte şekillenmeye başlamıştı. Mekke'de azınlıkta olan müminler müşriklerin yoğun baskısına maruz kalıyorlardı. Buna rağmen Hz. Peygamber (s.a.s.), ilk Müslümanlardan olan Erkam b. Ebi'l-Erkam'ın evini âdetâ mescide dönüştürmüştü. Burada insanları İslam'a davet ediyor, kabul edenlere dinî bilgileri öğretiyor, onlarla birlikte namaz kılıyordu. Güvenlik endişesi ile kalabalık oluşturmamaya dikkat ediyorlar fakat küçük de olsa cemaatten vazgeçmiyorlardı.

Hicretten sonra üzerlerindeki baskılar kalkmış, Mescid-i Nebî inşa edilmişti. Müminler hayatlarını devam ettirebilecekleri ölçüde çalışıyor, geri kalan zamanlarını mescitte geçirmeye çaba gösteriyorlardı. İki sahabe aralarında anlaşıyorlar birisi çalışmaya, diğeri mescide

gidiyordu. Ertesi gün nöbet değiştiriyorlardı. Çalışmaya giden, o günün kazancını kardeşiyle paylaşıyordu. Mescide gidenin paylaşacağı şey onlar için çok daha kıymetliydi çünkü onun kazancı Peygamberimizden öğrendiği bilgilerdi. Kendilerine yeni bir hayat kurma çabasında olan müminler topyekûn bir öğrenme çabasında idiler. Herkes tüm gücüyle kendilerini karanlıktan aydınlığa çıkaran Allah Resulü'nü (s.a.s.) dinliyor, anlamadıklarını soruyorlardı. Bazen bir ayetin inmesine vesile olacak soru soruyor, bazen vahyin inişine şahitlik ediyorlardı. Vahyin gereklerini hemen yerine getirmeye gayret gösteriyorlardı.

Mescit, hayatlarının merkezi olmuştu; tüm aile fertleriyle birlikte oradaydılar. Orası bir mektepti, sadece asli görevleri öğrencilik olan "suffe ashabi için" mi? Hayır, tüm inananlar için bir okuldu mescit. İrşat sadece

derslerden ya da vaazlardan ibaret değildi. İbadetle veya günlük hayatla ilgili bir yanlışı kimseyi incitmeden düzeltmek, birkaç cümleden ibaret bir hatırlatma, birkaç ayeti ezberleme, güzel şeylerden ders alma irşadın yöntemlerinden birkaçı idi. Bu bilgiler ve uygulamalar, sadece o günün müminlerini ilgilendirmiyordu; her yaştaki öğrencilerin öğrendikleri bilgileri orada bulunmayanlara ve sonraki nesillere aktarma sorumlulukları da vardı. O sebeple her yaştan, her cinsiyetten, her statüden öğrenciye ihtiyaç vardı.

Genci-yaşlısı, kadını-erkeği, sağlıklısı-engellisi, yetişkini-çocuğu için ilim yuvasıydı mescit. Görme engelli sahabe İbn Ümmi Mektûm'un mescitte cemaatle namaz kılması kadar orada öğrenecekleri de önemliydi, orada olması diğer müminlerin engellilerle ilişkilerini nasıl düzenleyeceklerine ışık tutması açısından da önemliydi. O sebeplerle Peygamberimiz (s.a.s.), onun mümkün olduğunca mescide gelmesini istemişti (İbn Hanbel, III, 424).

Mescide gelebilecek takati olan yaşlı ve güçsüzlerin mescitte olması da değerliydi. Kıyamı uzun namazı en faziletli namaz (İbn Mâce, İkâmet, 200) olarak tanımlayan Allah Resulü, imamlara cemaat içindeki yaşlı ve güçsüzleri dikkate alarak namazı fazla uzatmamalarını hatırlatmıştı (Buhârî, İlim, 28). Mescide gelmeleriyle hem yaşlıların hayata tutunmalarını

sağlayacak bir amaçları olacaktı hem genç sahabeler yaşlılara karşı nasıl muamele edeceklerini öğreneceklerdi.

Kadınlar namaz kılmayı mescitte öğrendiler. Bazı sureleri orada ezberlediler. Çünkü sevgili Peygamberimiz (s.a.s.), kadınların mescitten mahrum kalmasını istemiyordu. Bunu ümmetine de tavsiye ediyordu. Kadınlar sadece vakit namazlarında değil cuma namazlarında da cemaate devam etmişlerdi. Çünkü müminleri topluca eğitmeyi hedefleyen cuma hutbelerinden kadınların da öğrenecekleri şeyler vardı. Ümmü Hişâm, Kâf suresini, her cuma hutbede okuyan Resûlullah'tan dinleyerek ezberlediğini ifade etmişti (Müslim, Cum'a, 52).

Kadınlar dinî konuları öğrenmek için soru sormaktan çekinmemişlerdi, çünkü Peygamberimiz onları

cesaretlendiriyordu. Kendisi de soru sormayı seven bir hanım olan Hz. Aişe (r.anhâ) "Şu ensar kadınları ne iyi kadınlardır! Utanma duygusu onları, dinî (hükümleri) sorup öğrenmekten alıkoymuyor." (Müslim, Hayız, 61) demiştir. Utandıkları için sormadıkları bazı şeyleri ise dolaylı yollardan da olsa mutlaka Allah Resulü'ne ulaştırıp cevabını almışlardır (Müslim, Hayız, 17).

Resûlullah (s.a.s.); yaşlı-geç, evli-bekâr tüm kadınların bayram namazına gelmelerini ve hutbeyi dinlemelerini istemişti (Buhârî, İdeyn, 12, 15). Hutbe sonrasında kadınların yanına gidip onlara bazı konularda nasihat edip hatırlatmalar yapıyordu (Buhârî, İdeyn, 16; İbn Mâce Sünnet, 61).

Küçük çocukları olması kadınları mescide gelmekten alıkoymadı, onun zamanında kimse hanımlara "Şimdi

çocuğunu ağlatma, mescide çocuk büyüyünce gelersin." demedi. Peygamberimiz (s.a.s.), bir sefer namazı kısa tutmuştu. Namaz sırasında ağlayan bir çocuk sesi duyduğunu ve annenin bu durumdan rahatsız olacağını düşünerek böyle yaptığını açıklamıştı (Buhârî, Ezân, 65).

Çocuklar da mescitteydi, kimi zaman ağladılar kimi zaman Peygamberimiz (s.a.s.) secdeye gittiğinde sırtına tırmandılar. Böylece mescide gelmeyi sevdiler, orada ibadet edenleri gözlemlədiler. Allah Resulü, yedi yaşında namaza alıştırmaları gerektiğini ifade ettiğinde çocuklar buna hazırды. Kuralları öğrenme zamanı geldiğinde onu da mescitte öğrendiler. Sevgili Peygamberimiz (s.a.s), torunları kadar yakından ilgilendiği Enes'in namaz sırasında etrafını seyrettiğini fark edince onu her zamanki

» Hicretten sonra Müslümanların üzerindeki baskılar kalkmış, Mescid-i Nebî inşa edilmişti. Müminler hayatlarını devam ettirebilecekleri ölçüde çalışıyor, geri kalan zamanlarını mescitte geçirmeye çaba gösteriyorlardı.

güzel üslubuyla uyarmıştı. “Yavrucuğum, namazda yüzünü sağa sola çevirip bakma.” (Tirmizî, Cum’a, 60)

Günümüzde aile fertlerinin ne kadarı camiyle böylesine bir yakınlık hâlinde, belli yaşın üstündeki yetişkinlerin özellikle kadınların çocukluk hatıralarında camiler Kur’an öğretimi dışında ne kadar yer tutuyor? Günümüzde camilerde gençlerin az oluşundan dolayı dertli olan, kendileri düzenli olarak ibadet ettikleri hâlde çocuklarına namaz kılma alışkanlığı kazandıramadığı için üzülen, endişelenen müminler azımsanmayacak sayıdadır. Bu durumu cami-aile ilişkimizin yeniden gözden geçirilmesi gerektiğine dair bir işaret olarak algılayabilir miyiz?

Diyanet İşleri Başkanlığımız son yıllarda ailenin tüm

bireylerinin camide buluşmasını sağlamak amacıyla çok sayıda faaliyet yürütmektedir. Kadın vaizlerin sayılarının artırılması, pek çoğu camilerin bünyesinde yer alan yetişkinlere yönelik Kur’an kurslarının açılması, kadınlara cuma namazı için yer ayrılması, akşam saatlerinde yetişkinlere yönelik cami dersleri düzenlenmesi, çocukların ve gençlerin camiye sevrete gelmesi için cami buluşmaları düzenlenmesi, gençlere camilerde itikaf için yer ayrılması, ailece camiye gelmeyi teşvik eden faaliyetler düzenlenmesi bu çalışmalardan bazılarıdır. Tüm bu kurumsal çabalara rağmen camilerimiz asr-ı saadetteki canlılığından uzaksa bu durum bireysel bazı sorgulamalar yapılmasını da gerekli kılmaktadır.

Uzun sürelerle namaz kılmayı sevdiği hâlde bir çocuk ağlamasın, bir anne üzülsün, ailenin hiçbir ferdi camiden uzak kalmasın diye kısa sürelerle namaz kıldıran sevgili Peygamberimizi örnek alamadığımız için mi bu şikâyetlerimiz?

Allah Resulü’nün onca uyarısına rağmen aileler ve camiler arasında bu mesafeler ne zaman girdi? Çocuklarımıza dinî bilgi verme, değer ve davranış kazandırmanın sadece ailede verilebileceğini düşünerek yanıldık mı? Ailede din ve değer eğitiminin verilmesi elbette çok önemli fakat yeterli olmadı mı? Çocukluğunda yeterli din eğitimi alamadığı için çocuklarının eğitiminde ve onlara örnek olma konusunda yetersiz kalan ebeveynlerin eksiklerini camilerde tamamlayabileceklerini göz ardı mı ettik?

Bu soruları kendimize sorup gereklerini yerine getirme sorumluluğumuz var. Kapıları bizim için ardına kadar açık olan camilerimizi ihya etme görevimiz var. İslam’la tanıştıktan sonra en güzel şekilde yaşamak için öğrenme gayretiyle yanıp tutuşan sahabilerin çabasına, ensar kadınlarının cesaretine ihtiyacımız var. Çocuklarımızı küçük yaşlarından itibaren caminin neşesiyle tanıştırmaya sorumluluğumuz var. Bu konuda daha fazla geç kalma lüksümüz yok. Bu bizim sorumluluğumuz iken çocuklarımızın da bizim üzerimizdeki haklarındandır.

UZMANINA SORDUK

■ Doç. Dr. Güldane GÜNDÜZÖZ
Kırıkkale Üniversitesi İslami İlimler Fakültesi

İslam medeniyetinde camiler şehrin kalbidir. Hayatın merkezinde cami bulunur. Şehir halka halka mabedin etrafında halelenir. Mimaride dikkat edilen bu hassasiyet, o şehirde yaşayan toplumun yaşam pratiklerini de etkiler. Camilerin toplumlara bir merkez kazandırmasını nasıl okumalıyız?

Camiler takva üzerine kurulmuş yapılardır. Bilindiği üzere takva, Allah'ın buyruklarına tam bir teslimiyet ve gönül rızası ile uymak idealini merkeze alan dinamik bir durumun ifadesidir. Camiler bu ideal çerçevesinde her türlü maddi üstünlüğü ve farklılığı, birlik ve eşitlik şuuruna dönüştüren

yerlerdir. Camiler, Allah'a bağlılığın, tefekkürün ve arınmanın mekânlarıdır. Müminler, bayramlarını da matemlerini de mihrabın gölgesinde yaşarlar. Cami, İslam medeniyetinde "tatahkur" diye ifadesini bulan "maddi ve manevi temizlenme" olgusundan ayrı düşünülemez. Kur'an-ı Kerim, bu hususu "İlk

günden temeli takva üzerine kurulan mescit, içinde namaz kılmana elbette daha layıktır. Orada temizlenmeyi seven adamlar vardır. Allah da tertemiz olanları sever.” (Tevbe, 9/108) şeklinde ifade eder.

İlim, irfan, ibadet ve hikmetin bulunduğu bu özel mekânlar, sosyal dayanışma bakımından hayatın tam merkezine

yerleştirilmiştir. Ayrıca sahih ve müsellem dinî anlayışın, nebevî bir atmosfer içinde insanlara anlatıldığı, toplumsal barışın ve dayanışma ruhunun en yüksek düzeyde yaşandığı yerler olarak camilerde, ihtilaflar ve farklılıklar ortadan kalkar ve tüm insanlar, bir olan Allah'ın kulu olma sıfatıyla aynı safta buluşurlar.

İslam medeniyetinde caminin önemini hatırlatıcı dikkate değer tarihî sahneler Allah Resulü'nün mescidi, Mescid-i Nebevî ile ilgili olanlardır. Mescid-i Nebevî, bir ibadetgâh olduğu kadar, pek çok sosyal aktivitenin yapıldığı, toplumsal yapının mayasının atıldığı işlevsel bir mekândır. Allah Resulü, bu mescidin hemen yanı başında suffe denilen ilk İslam üniversitesini kurarak Müslümanların ilmen ve fikren en üst düzeyde gelişmelerini hedeflemiştir. Aynı zamanda Kâ'b b. Eşref gibi İslam düşmanlarının muhalefetine rağmen Müslümanları Medine'de ekonomik olarak bağımsız hâle getirecek olan Peygamber'in pazarını da yine bu mescide oldukça yakın bir yerde tesis etmiştir. Bu durum, asr-ı saadette şehrin merkezine yerleştirilen mescidin, eğitim ve finans merkezleri de dâhil olmak üzere şehri kendi atmosferinde şekillendirdiğini ve koordine ettiğini göstermektedir.

Hz. Peygamber (s.a.s.), Mekke'de İslam'ın tebliğ merkezi, müminlerin sığınağı ve mescit olarak Erkam'ın evini belirlemiş, Medine'ye hicret ettiğinde ise Mescid-i Nebi'yi inşa etmiştir. Peygamberimizin mescide verdiği değeri kısaca anlatır mısınız?

Sizin de ifade ettiğiniz gibi elbette Erkam'ın evi, müşriklerin baskıları altındaki Mekke'de Müslümanların sığınağı ve mescidi idi. Medine'de daha özgür bir ortamda mescit, artık, İslam

medeniyetinin kalbinin attığı bir merkeze ve toplumun en büyük birleştirici kuvvetine dönüşmüştür. Kurani ilimlerin yanında her türlü faydalı ilmin öğrenildiği, ibadetin huşu içinde gerçekleştirildiği, irşat ve eğitim faaliyetlerinin yürütüldüğü, ahlaki değer ve ölçülerin kazandırıldığı bir yer olarak mescit, o kadar değerlidir ki burada bulunanlar farklı müjdelere muhataptır. Bu doğrultuda kıyamet gününde Allah'ın kendi arşının gölgesinde barındıracağı yedi grup insandan biri olarak "kalbi mescit ve camilere bağlı insanlar" zikredilmektedir (Buhârî, Ezân, 36). Yine duaların kabul edildiği bir mekân olması bakımından, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) mescide girerken ve çıkarken salavat getirerek, "Rabbim günahlarımı bağışla, bana rahmet kapılarını aç!" (Müslim, Müsâfinin, 68) diye dua etmesi de oldukça dikkat çekicidir.

Camilerin tarihî fonksiyonları ile günümüzdeki durumunu nasıl değerlendirirsiniz? İçtimai ve ferdî yaşantımızda camilerimizin ihya ve imar vazifesini tam anlamıyla yerine getirebilmesi için neler yapılması gerekir?

Şehirlerimizin merkezî yapıları, camilerimizdir. Bu anlamda Allah Resûlü "Bir beldenin Allah katında en sevimli yeri mescitlerdir." (Müslim, Mesâcid, 288) buyurmaktadır. Camiler, yalnızca birlikte yaşama tecrübesinin ve müşterek duyguların tezahür alanı olmakla kalmaz, aynı

zamanda arzı arşa bağlayan yapılar olarak, hayatımızı her yönden ihya eder. Bu noktada Allah Resûlü'nün mescidi bizim için ideal bir örnektir. Bu şuur ile mescit ya da başka bir deyişle cami, tüm yeryüzünü mescitleştirme misyonunun çıkış noktasıdır. O, dairesel olarak genişleyen bir yapı hâlinde, pergelin sabit ayağının durduğu merkez noktadır. Bizim pergel metaforuyla anlattığımız mescit imajı, Kur'an-ı Kerim'de "Doğu da batı da Allah'ındır. Nereye yüzünüzü çevirirseniz Allah'ın zâtı oradadır. Allah her şeyi çepeçevre kuşatan ve bilen yegâne varlıktır." (Bakara, 2/115) şeklinde ifadesini bulur. Kuşkusuz Allah Resûlü'nün tüm yeryüzünün bize mescit kılındığını ve arzın toprağının tahûr, yani temiz olduğunu söylemesi (Müslim, Kitâbu'l-Mesâcid, 809), az önce andığımız ayetteki mescitlere devam edenlerin tatahür sıfatını taşımaları gerektiğini vurgulayan maddi ve manevi temizlikle görece bir bağ içindedir.

Camiler Allah'a izafe edilen mekânlar olarak tüm insanlığı, tevhide uygun biçimde bir ve beraber olmaya davet eder. Bu bakımdan camiler, tarih boyunca insanlık değerleri açısından önemli görevler üstlenmişlerdir. Her şeyden önce cami, hakiki kulluğun bir ifadesidir. Her caminin mihrabı Beytullah'a açılır. Kur'an'ın "Mescitler şüphesiz Allah'ındır. Öyleyse oralarda Allah'a ibadet ederken başkasını

Toplumsal barışın ve dayanışma ruhunun en yüksek düzeyde yaşandığı yerler olarak camilerde, ihtilaflar ve farklılıklar ortadan kalkar ve tüm insanlar, bir olan Allah'ın kulu olma sıfatıyla aynı safta buluşurlar.

katmayın." (Cin, 72/18) ilahi ikazı camiye şirk, nifak, yalan, haset ve her türlü kötü düşünce ve eylemden korur. Kur'an-ı Kerim, Mescid-i Dırâr bağlamında çarpıtılmış mabet algısını, "uçurumun kenarında cehennem ateşine yıkılmakta olan bir yapı" (Tevbe, 9/109) şeklinde reddeder. Bu itibarla İlahi Kelam, "Allah'a ortak koşanların, inkârlarına bizzat kendileri şahitlik edip dururken Allah'ın mescitlerini imar etmeleri söz konusu olamaz." ifadesiyle mescidin inananların eseri olacağını hatırlatarak "Allah'ın mescitlerini mamur edenler, ancak Allah'a, ahiret gününe iman eden, namazı dosdoğru kılan, zekât veren ve sadece Allah'tan korkanlardır." (Tevbe, 9/17-18) hükmünü ortaya koyar. Buna mukabil tarih boyunca mabetleri yıkmaya yönelik

birçok teşebbüs olmuştur. Nitekim Babil hükümdarı Buhtunnasr'ın Kudüs'ü işgalinde Mescid-i Aksâ'yı yıktığı bilinmektedir. Benzer şekilde Ebrehe'nin Kâbe'ye yönelik saldırısından bizzat Kur'an-ı Kerim bahsetmektedir. Kur'an'ın beyanına göre Allah'ın mescitlerinde onun adının anılmasını yasak eden ve onların yıkılması için çalışandan daha zalimi yoktur." (Bakara, 2/114)

Toplumsal çekirdeğini oluşturan aileler ve İslam medeniyetinin imar ettiği şehirlerin çekirdeğini oluşturan camiler... İrşat faaliyetleri ve yeni neslin eğitimi göz önüne alındığında cami-aile ekseninde ebeveynlerimize ne gibi

görev ve sorumluluklar düşmektedir?

Cami; ibadet, ilim, tefekkür ve birlik ruhunun hâkim olduğu kutlu bir mekândır. Müminlerin birtakım erdemleri elde etmesinde ve dinamik biçimde toplum hayatına katılımlarında cami, farklı işlevlerle devreye girmektedir. Hakkıyla kılınan namazın kişiyi kötülüklerden alıkoyması, cemaatle eda ettiğimiz namazlarımızın kolektif şuurumuzu beslemesi, Kur'an tilavetinin hem ruhumuza hem de dimağımıza şifa olması, derslerin, vaaz ve nasihatlerin idrakimizde farklı ufuk ve inşiraflara vesile olması bunlardandır. Sahabe çocukları, Allah Resulü'nün Mescid-i Nebvî'sinin çevresinde bilgi ve erdemi

aynı anda kavlıyor, Hz. Peygamber'in (s.a.s.) sıklıkla vurguladığı "faydalı bilgi"nin peşinde koşuyorlardı. Allah Resulü farklı coğrafyalardan gelen heyetleri Mescid-i Nebvî'de karşıladı. Bu, yatay düzlemde tüm arzın mescitte buluşturulması idealinin bir tezahürüdür. Bu noktada "Evimle minberim arasında cennet bahçelerinden bir bahçe vardır. Minberimin basamakları cennete götüren bir merdivendir." (Nesâî, Mesâcid, 7) hadisi oldukça dikkat çekicidir. Son tahlilde Allah Resulü'nün mescidi, sadece yatay boyutta değil, arz ve arzın birleşim noktası olarak dikey boyutta da cennete kadar yükselen bir özelliktedir.

Bütün bunları dikkate alarak günümüzde daha fonksiyonel özellikler ilave etmek suretiyle camileri çocuklarımızın ve gençlerimizin uğrak yeri hâline getirmenin elzem olduğu görülmektedir. Elbette bu, ebeveynlerin camide daha fazla vakit geçirmeleri ve burada icra edilen toplum hizmetlerinde gönüllü olarak faaliyet göstermeleri ile kolaylaşacaktır. Ortak bir ruh inşa etmesi bakımından camilerin toplumda daha işlevsel olabilmesi, cami müştemilatında gençlerin ilgisini çekecek etkinliklerin yapıldığı, kursların verildiği birimlerin, internet ve teknolojik donanımın konumlandırılması ve kütüphane gibi çalışma alanlarının eklenmesi ile mümkün olacaktır.

İNŞA VE İMAR SARKACINDA CAMİLER

■ **Meral GÜNEL**

Emekli Vaiz/TDV İstanbul Gönüllü Çalışmalar Koordinatörü

Cami Bizim Neyimiz Olur?

İnanan insanın her an ve her yerde, her davranışını Allah'a kulluk şuuruyla gerçekleştirmesi nihai bir gaye olmakla birlikte ünsiyete kaderlenmiş bir varlık olarak birbirimize ve aidiyet hissettiğimiz

mekânlara tutunarak varlık bütünlüğümüzü koruruz. Yaşadığımız, vakit geçirdiğimiz mekânlarla aramızda dinamik bir ilişki söz konusudur; kimi zaman biz ona bir şey katar kimi zaman biz ondan bir şeyler alırız. Bir mekân ihtiyaçlarımızı ne ölçüde karşılıyorsa pratik hayatımıza ne kadar müdahil

oluyorsa aramızda o denli güçlü bir bağ oluşur. Bu yönüyle mekân, içinde hem yaşadığımız hem de hayat anlayışımızı, değerlerimizi yaşattığımız yerdir.

Müslümanların kendi aralarında kardeşlik ve dayanışmayı kuvvetlendirip

kolektif bilincin oluşmasına katkı sağlaması bakımından camiler, Allah katındaki değerini takvasından alan, her yaş, statü ve cinsiyetten insanın kendini Rabbinin gözetimi altında gerçekleştirdiği özel mekânlardır. Camiler, inananları, Allah'a kulluk ekseninde kendi çatısı altında bir araya getirir, aralarındaki görece farkları aynı kible ve aynı safta buluşturarak etkisizleştirir, ortak duygu ve hedef etrafında birleştirir, zihinlerdeki değerler hiyerarşisini günde beş defa yeniden inşa ederek toplum hayatını diri tutar. Bu özellikleriyle Allah'ın evi mescitler, hayatın rüzgârında kaybolmaması için mümine bir sığınak olur. Ona bir kimlik sunar. "Bir kimsenin mescitlere gelip gitmeyi alışkanlık edindiğini görürseniz onun imanına şahit olun." (Tirmizi, İman, 8) hadisi de bu mekân ve aidiyet ilişkisine işaret eder.

Kanın kalpte toplanıp temizlenerek tekrar vücuda dağılması gibi camiler, toplumu kendi bünyesinde arındırarak hayata iade eder. Modern dünyanın bireysel ve aile hayatımız dâhil bütün ilişkilerimizi hatta kendi benliğimizi, rollerimizi böldüğü hayat biçiminin kargaşası içinde camiler, ismiyle müsemma misyonlarıyla insanı Rabbi, kendisi ve toplumuyla bir araya getirerek içsel bütünlüğünü gerçekleştirmesine yardım eder. İnsanın bütünlüğü ise kendi bedeniyle sınırlı olmayıp ailesi, eşi-dostu ve çocuklarıyla tamamlanır. Camiler bu kuşatıcılığı ve potansiyel imkânlarıyla kalpten bağlılarını

kıyamet gününde arşın gölgesinde dinlendiren serinlik vesilesi olur (Müslim, Zekât, 91).

Camiler, içerisinde sadece ibadet ettiğimiz, sonra da ruhumuzu gündelik hayatın meşgalesine terk ettiğimiz mekânlar değildir. Bizimle ve bizim gibi canlı olan, gölgesinde büyüdüğümüz, dertlenince sığındığımız, bizi yaratan ve yaşatan Rabbimize misafir olduğumuz, sevinçlerimizi ve üzüntülerimizi paylaştığımız, bayramlar kutladığımız, yaşadıkça kuvvet bulduğumuz ve öldüğümüzde de taşına uzandığımız ulvi mekânlardır. Camiler, ömrümüz akıp giderken arada bir hayatın dışına çıkmak için uğradığımız binalar değil, etrafında şekillendiğimiz, dönüp dolaşıp geldiğimiz, kendisinde hayat bulduğumuz yerlerdir.

Camiler bir mekâna vurulan İslam mührüdür. Müslümanların birlik ve beraberliklerinin göstergesi, onların bir bölgedeki varlık ve hâkimiyetlerinin işaretidir. On üç sene süren çeşitli baskı, tehdit, işkence ve boykotlar neticesinde, aldığı ilahi emirle Medine'ye hicret eden Hz. Peygamber'in (s.a.s.) şehre vardığındaki ilk icraatı Mescid-i Nebevî'yi inşa etmek olmuştur. Medine'de bu mescit etrafında şekillenen hayat anlayışı, ilerleyen dönemlerde İslam medeniyetinin hâkim olduğu hemen her şehirde, merkezde bir büyük cami ve etrafında külliyeler olarak tekrarlanmıştır. Yine Hz. Peygamber'in (s.a.s.) bir yere ordu ya da akıncı birliği göndermek istediğinde orada mescit görür ya da ezan

işitilirse kimseye saldırılmaması talimatını vermesi (Ebû Dâvûd, Cihad, 91) ve İslam'ı kabul eden kabilelere, yurtlarında öncelikle birer mescit yapmalarını tavsiye etmesi, tevhit inancının toplum ve şehir anlayışına yansımından kaynaklanır. Bu mescitlerdeki öğretiler dışarıdaki hayatı biçimlendirmiş böylece kulluk merkezli insanların, insan merkezli camilerin, cami merkezli şehirlerin ortaya çıkmasına, İslam medeniyetinin bu minvalde şekillenmesine vesile olmuştur.

Hayatın Merkezi Cami

Medine'de Hz. Peygamber (s.a.s.) döneminde Mescid-i Nebevî, ibadet, ilim, eğitim ve öğretim merkezi olmanın yanında, toplumla ilgili her türlü çalışmanın ve faaliyetin merkezi olma özelliğini de taşımaktaydı. Evi, ailesi ve yakını olmayan ve kendini ilme adayan suffe ashabına müstakil bir yer ayrılmış olan mescit, Müslümanların topluca vakit, cuma, cenaze, bayram namazlarını kıldıkları bir ibadet mekânı, din hakkında bilgi edinmek isteyenlerin bilgilendirildiği bir eğitim merkezi, İslam hakkında bilgi edinmek ya da siyasi konularda görüşmek isteyen Arap kabilelerinin ağırlanıp bilgilendirildiği idari bir merkez, Müslümanların soru ve sorunlarıyla ilgilenilen sohbet ve danışma merkezi, evsiz, yolcu ve muhtaç kimseler için bir sığınak, bazen bir misafirhane, idari ve siyasi işlerin görüşüldüğü bir karargâh ve şura meclisi, davaların çözüme kavuşturulduğu bir

mahkeme, kimi zaman bir hapisane olma gibi çeşitli sosyal, hukuki, siyasi, askerî ve mali bütün işlerin görüldüğü bir yerdi. Kimi zaman şiirlerin okunduğu ve savaş oyunlarının sergilendiği bir mekân olarak da kullanılan Mescid-i Nebevi, ashabın hayatının vazgeçilmez bir ögesi idi.

Hiz. Peygamber (s.a.s.) döneminde mescidin, toplumla ilgili her tür çalışmanın odağı olması yaşlı-genç, çocuk-yetişkin, kadın-erkek ayrımı gözetilmeksizin her kesimden Müslüman'ı mescitle organik bağ kurmaya sevk ediyor özellikle sahabe hanımların mescide gidip gelmesine, oradaki imkânlardan faydalanabilmesine zemin hazırlıyordu. Kadınlar, kimi zaman çocuklarını da yanlarına alarak Mescid-i Nebevi'de kılınan vakit, cuma ve bayram namazlarına iştirak ediyor, Efendimizle haftada bir gün özel eğitim yapıyorlardı.

Peygamber Efendimiz, mescitte saf düzeninin kadın ve çocukları dışlamayacak şekilde düzenlenmesine hassasiyet gösteriyor, erkekleri kadınların mescide gitmelerine engel olmamaları konusunda uyarıyordu (Müslim, Salât, 134). Böylece ailenin en önemli yapı taşlarından olan kadının ibadet, eğitim ve sosyalleşme ihtiyacı meşru yollardan ve meşru mekânlarda karşılanmış oluyordu. Sahabe hanımlar mescide gelip gitme vesilesiyle kendi aralarında daha yakından tanışıp kaynaşarak sosyal cemiyetlerini kurabiliyor, güncel olay ve meseleleri takip edebiliyor, maddi

manevi yardımlaşma fırsatı bulabiliyordu.

Hiz. Peygamber (s.a.s.), kadınları çeşitli sebeplerle camiden men etmek yerine onların geliş gidişlerinde rahat hareket edebilmelerini sağlamak maksadıyla namaz bitip cemaat dağılırken önce kadınların sonra erkeklerin ayrılmasını istemiş (Buhârî, Ezân, 152), camiye gelen kadınların sayısı artmaya başlayınca da mescidin bir kapısını onlara ayırmayı uygun görmüştür. Hiz. Ömer de daha sonra erkeklerin bu kapıdan girmesini yasaklamıştır (Ebu Dâvûd, Salât, 17). Konuyla ilgili rivayetlerden anlaşılıyor ki mescitlerde ibadet, itaat, ilim, eğitim, öğretim, sosyalleşme vb. hususlar hem erkek hem kadın için en doğal ihtiyaç ve en makul haktır ve buna engel olacak her uygulama vebali muciptir, Efendimizin uyarılarını ve sünnetini göz ardı etmektir.

Tarihî süreç içerisinde asr-ı saadet dönemindeki uygulamaların etkisi giderek zayıflamış, kültürel zihin kodları yeniden dinî referansların üstüne yerleşmiş, eski inanışların canlanmasıyla kadınlar toplumsal hayatın dışına itilmeye, ibadet mekânlarından, camilerden uzak tutulmaya başlanmıştır. Sevgili Peygamberimizin "Allah'ın kadın kullarını Allah'ın mescitlerinden alıkoymayın." (Buhârî, Cum'a, 13) uyarısı âdeta unutulmuş, kadınlar Allah'ın mescitlerine yabancılaştırılmış, camilerde eşleriyle, çocuklarıyla ibadet edebilme neşesinden mahrum kalmış, bundan en çok kadınlar ve çocuklar zarar

görmüş, cami özlemlerini sadece ramazan gecelerinde teravihlerle gidermeye çalışmışlardır.

Oysa camiler Allah'ın evleridir ve kimse Allah'ın evine gelen birini men etme hakkına sahip değildir. Açıkça yasaklanmamış davranışların fitneye sebep olabilir endişesiyle yasak sayılması ve terk edilmesi, pek çok maslahatın ve faydanın da kaybolmasına sebep olabilir. Yasaklamak, uzaklaştırmak yerine makul ölçülerde alan açmak toplumun, ailenin, kadın ve çocukların nefes almasına, mekân-kimlik-aidiyet bağlarının yeniden yapılandırılmasına imkân tanır.

Bir rivayette kadınların evlerindeki sorumluluklarını gözeterek namazlarını evlerinde kılmalarının daha faziletli olduğu ifade edilmişse de (Ebû Dâvûd, Salât, 53) bu tavsiye hem kadın hem erkek sahabeler tarafından hiçbir zaman yasak şeklinde anlaşılmamış, kadınların mescitte kıldıkları namazın fazilet bakımından daha az olacağı şeklinde değerlendirilmemiştir. Zira bu tavsiyeye rağmen hanım sahabeler mescitte namaz kılmaya devam etmiş, erkekler de onlara engel olmamıştır. Kişisel hassasiyetlerini dinî bir kisveye büründürüp fitne gibi bazı kavramları keyfî şekilde yorumlayan ve bu yorumlarını kadınlara yaptırım uygulamaya mesnet kılmaya çalışanlara gelince... Bu konuda, ailesine karşı kıskançlığı meşhur olan Hiz. Ömer'in, eşi Atike b. Zeyd'nin yatsı ve sabah namazlarını cemaatle

kılma isteğindeki ısrarına (Abdürrezzak, Musannef, III, 148), Hz. Peygamber'in (s.a.s.) kadınların mescitten men edilmemesi uyarısı (Buhârî, Cum'a, 13) nedeniyle gönülsüz de olsa boyun eğmesi güzel bir örnektir.

Caminin İmarından Toplumun İmarına

Konuyla ilgili yanlış algı ve uygulamalar nedeniyle camiler zaman içinde kadın ve genç cemaatini kaybetti. Toplumsal değişimlerde başat rolü olan kadın ve çocukların camiyle ilişkisi konusunda yaşanan problemler onları camiden, vaaz ve hutbelerden uzaklaştırdı. Kadın ve ailenin mescitle ve mescitte buluşmasına ket vuran zihniyetle cehaletin kucağına, hurafe ve batıl inanışların kör kuyusuna terk edilmiş oldular. Resûlullah'ın hatırasına ve sünnetine saygıyı dillerinden düşürmeyenler değişen algılara dayalı yanlış yasaklamalar nedeniyle sünnetle çelişti.

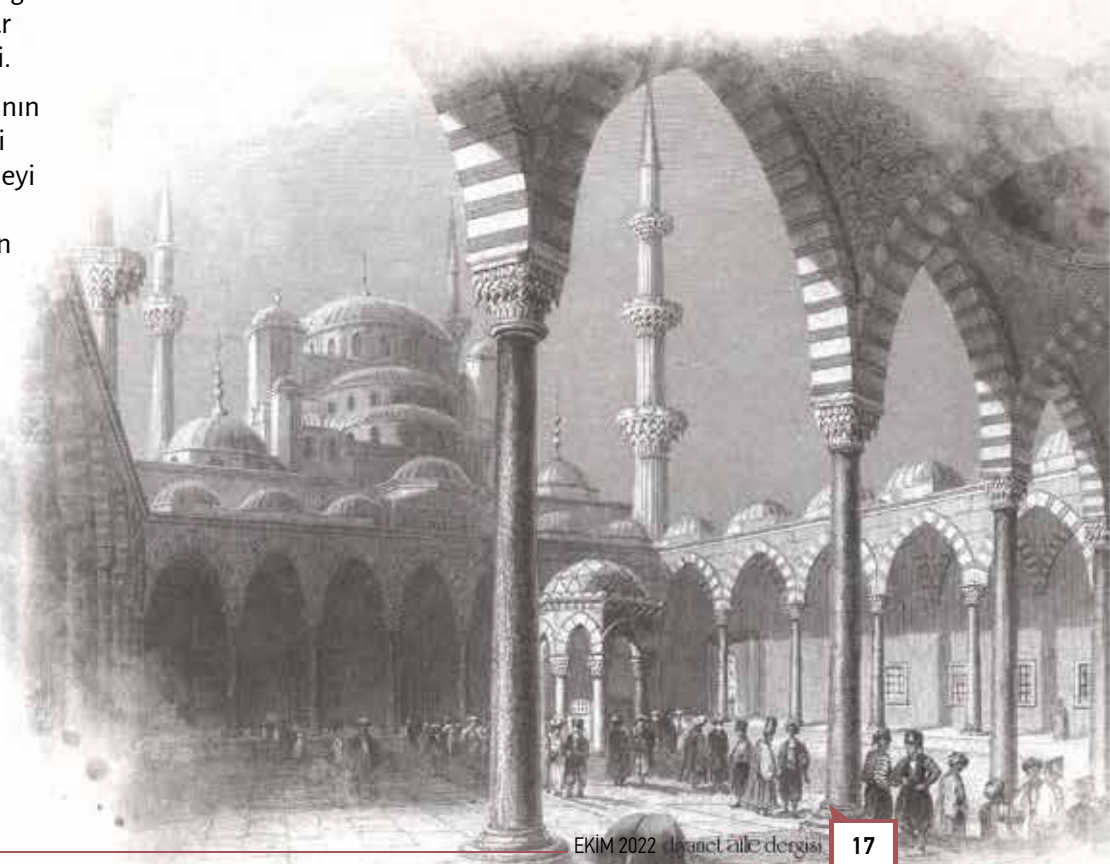
Modern zamanlarda kadının toplumsallaşması ile ilgili müspet menfi her gelişmeyi kabullenen Müslüman camia; kadının, çocukların cami ile ilişkisinde tam bir kabul noktasına ulaşamamış görünüyor. Unutulmamalıdır ki sosyal hayatta ihtiyaçlar yasaklamayla ortadan kalkmaz sadece mecra değiştirir. Kadınları camiden uzaklaşan toplumun çocuklarının da camiden ayağı

kesilir ve camiden bir şekilde uzaklaştırılan insan, manevi huzurunu başka bir yerde arar.

"Allah'ın mescitlerinde O'nun adının anılmasını yasaklayan ve onların harap olmasına çalışandan daha zalim kim vardır." (Bakara, 2/114) ayetinde kınanan zulüm eylemi, mescitlerin sadece fiziki binasını yıkmak, fiilî olarak zikir meclislerini yasaklamak olarak değil caminin içini boşaltmak, boşaltılmasına seyirci kalmak, fonksiyonlarını işlevsiz kılmak, camileri varlıklarıyla ihya edecek cemaat olma ve oluşturma zihniyetinden uzak olmak şeklinde de anlaşılabilir. Bu konuda kamusal ve bireysel sorumluluk sahibi herkes elini taşın altına koymalı. Cami içindeki manevi atmosferin ve öğretinin dış dünyada da etkin olabilmesi sorumluluğu tek tek kurumlara, derneklere, din görevlilerine, cemaate yüklenemez. Hiçbir mazereti

yokken cemaatle namaz kılmayı dert etmeyenlerin camilerin durumlarını, din görevlilerinin hâllerini eleştirmeye hakları olmadığı gibi, akademik ve sosyal her seviyeden insana hitap edebilecek ilim ve iletişim becerisine sahip olmaya gayret etmeyen cami görevlilerinin de geçerli mazereti yoktur.

Camilerin dış ve iç mekânında ince işçilik, nezafet ve zarafet ne kadar gerekliyse manevi imarı için de erkek-kadın, genç-yaşlı cemaatin kendilerinin gerçekten kabul edilecekleri, değişen dünya düzeninin ortaya çıkardığı soru ve sorunlarına cevaplar bulabileceği ortamlar ve hizmetler sunmak bir o kadar -hatta daha fazla- önemlidir. Aksi hâlde cemaatle tezyin edilmeyen mükemmel tefrişatlı camiler ruhunu teslim etmiş mükemmel kıyafetli cesetlere benzeyecektir.

GÜZEL ÖĞÜT

İmran ELAGÖZ TAŞKIN

Başvaiz

أَدْعُ إِلَى سَبِيلِ رَبِّكَ بِالْحُكْمَةِ وَالْمَوْعِظَةِ الْحَسَنَةِ
وَجَادِلْهُمْ بِالَّتِي هِيَ أَحْسَنُ إِنَّ رَبَّكَ هُوَ أَعْلَمُ بِمَنْ
ضَلَّ عَنْ سَبِيلِهِ وَهُوَ أَعْلَمُ بِالْمُهْتَدِينَ

“(Ey Muhammed!) Rabbinin yoluna, hikmetle, güzel öğütlerle çağır ve onlarla en güzel şekilde mücadele et. Şüphesiz senin Rabbin kendi yolundan sapanları en iyi bilendir. O, doğru yolda olanları da en iyi bilendir.”

(Nahl,16/125)

Allah Teâlâ bu ayette insanları İslam’a davet etmek ve onlarla tartışma usulü konusunda öz bir bilgi vermektedir. Ayette sözü edilen hikmet kavramının ilmî, mantıki ve üslup güzelliğini ifade ettiğini anlamak mümkündür. Bu sebeple irşat vazifesini yerine getirenlerin yerli yerince konuşması, müracaat edeceği sahih kaynakları iyi tanınması, dinin özüyle ve tevhit akidesiyle bağdaşmayan gerçek dışı kıssa ve menkıbeleri anlatmaktan uzak durması başta gelen vasıfları olmalıdır. Zira bir inanca davet, sağlam delillere dayanmalıdır. Bu bağlamda İslam’ı anlatan kişilerin yaşadığı toplumun dinî, ahlaki

ve sosyal yapısını dikkate alarak bilgilendirici, yol gösterici ve eğitici konuşmalar yapmaya gayret etmesi gerekir.

Güzel öğüt; müridin muhataplarını sadece mantıki delillerle ikna etmekle yetinmemesi, kalplerin yumuşamasına vesile olacak bir üslup kullanmaya özen göstermesi anlamına gelir. Doğru yolu gösterme iddiasında olan kişi, dinleyenlerin hem zihinlerine hem kalplerine hitap edebilmeli, yaşayışıyla, özüyle sözleriyle, hâliyle tavrıyla onlara güven vermelidir.

İslam’ı anlatırken hikmet ve güzel öğütten uzak bir tebliğ metodundan bahsetmek mümkün değildir. Bundan

dolayı irşat görevini yerine getirenler güler yüzlü, muhataplarına sert bir üslup kullanmaktan uzak, müjdeleyici ve yumuşak bir tarzda konuşmaya gayret ederek en güzel şekilde mücadeleye devam etmelidir. Zira Kur’an-ı Kerim’de, “İyilikle kötülük bir olmaz. Kötülüğü en güzel bir şekilde sav. Bir de bakarsın ki, seninle arasında düşmanlık bulunan kimse sanki sıcak bir dost oluvermiştir.” (Fussilet, 41/34) buyruluyor.

İlk mürşit, Hz. Âdem’e cennette yasak ağaca yaklaştığı takdirde zalimlerden olacağı uyarısında bulunan (A’râf, 7/19) Rabbimizdir. Unutan ve hata yapan, şeytanın sözüne kanan Hz. Âdem’e nasıl tevbe

edeceğini de O öğretmiştir (Bakara, 2/37). Yüce Allah, kullarını yeryüzünde başıboş bırakmamış, dünya ve ahiret saadetine nail olabilmeleri için hidayet yollarını onlara öğretecek peygamberler ve kitaplar göndermiştir.

Peygamberler kadın-erkek, genç-yaşlı, zengin-fakir, kral-köle ayrımı yapmadan bulundukları her ortamda insanları uyarmaktan geri durmamıştır.

Peygamber Efendimiz (s.a.s.), tebliğ vazifesini yerine getirirken mekân; bazen bir dağ, bazen bir panayır, bazen gizli bir ev, bazen çarşı-pazar olmuştur. Bununla birlikte Mekke'de Mescid-i Haram'ın, Medine'de Mescid-i Nebevi'nin insanlara İslam'ı anlatmak açısından önemi büyüktür.

Efendimizin tebliğinde cami ve irşat kavramlarının birbirine sıkı sıkıya bağlı olduğunu görüyoruz. Peygamber Efendimiz, Mescid-i Nebevi'de namazların ardından ashabıyla yaptığı sohbetlerde kolaylığı tercih eder, dinleyenleri bıktırmayacak şekilde hikmetli, kısa ve etkili konuşur, salih ameller işleyenleri cennetle müjdeler, cehenneme götürecek ameller konusunda onları uyarak güzel öğütler verirdi. Toplumun her kesiminden oluşan cemaati, Efendimizi dinledikten sonra öğrendikleriyle amel etmek için âdeta birbirleriyle yarıştı...

İslam medeniyetinde camiler önceleri eğitim ve

öğretimin yapıldığı, devletin yönetildiği, yargılamaların ifa edildiği, askerî kararların verildiği yerler olmakla beraber zamanla bu işlerin hepsi için müstakil kurumlar inşa edilmiş, camiler ibadet ve irşat mekânı olarak kalmıştır. Peygamberimiz, "Bir topluluk, Allah'ın evlerinden birinde bir araya gelip Allah'ın kitabını okudukları ve aralarında müzakere ettikleri (ortak akıl ile anlamaya çalıştıkları) sürece durmadan üzerlerine sekînet (huzur veren melekler veya huzur ve tatmin) iner, onları rahmet çepeçevre kuşatır ve Allah onları, nezdinde olanların içinde anar." buyurur. (Müslim, Zikir, 38). Kur'an-ı Kerim'de "Allah'ın, yüceltilmesine ve içlerinde adının anılmasına izin verdiği evlerde hiçbir ticaretin ve hiçbir alışverişin kendilerini, Allah'ı anmaktan, namazı kılmaktan, zekâtı vermekten alıkoymadığı birtakım adamlar buralarda sabah akşam O'nu tesbih ederler..." (Nûr, 24/36) buyrulmaktadır. Bu yönleriyle

Doğru yolu gösterme iddiasında olan kişi, dinleyenlerin hem zihinlerine hem kalplerine hitap edebilmeli, yaşayışıyla, özüyle sözüyle, hâliyle tavriyla onlara güven vermelidir.

olsa gerektir ki mescitler, Rabbimiz katında en sevimli yerlerin başında gelmektedir.

Peygamberlik kapısı kapandıktan sonra insanlar bir hatırlatıcının hatırlatmasına ihtiyaç duymaya devam etmiştir. İnsanlara İslam'ı anlatmak için belli bir mekân sınırlaması elbette yoktur. Bununla birlikte ibadet için camilerde bir araya gelen cemaate sohbet etmek, iyilikleri emredip kötülüklerden sakındırmak bir peygamber geleneği olarak devam etmektedir. Vaazların, takrir derslerinin yapıldığı, cuma ve bayram namazı hutbelerinin okunduğu camiler bugün de toplumun dinî hayatı üzerinde etkili bir yere sahiptir.

İrşat görevini yerine getirenler Efendimizin yaptığı gibi Allah'a itaati, iman esaslarını, ahiret hayatını, toplumsal meseleleri, dinî emirleri ve yasakları anlatmaya devam ederken onun davet üslubunu uygulama gayreti içinde olmalıdırlar. Dini anlatan kişi için cemaatinin az ya da çok olması önemli değildir. O samimiyetle Allah'ın rızasını umarak bu uğurda karşılaşacağı sıkıntılardan ya da övgülerden etkilenmeden en güzel şekilde hazırlığını yaparak kendisini dinleyenlere hidayet yollarını gösterir. Söylediklerinin önce kendi nefsi için olduğunu unutmadan tavsiye ettiklerini önce kendisi yapmaya çalışarak topluma örnek bir hayat yaşama gayreti içinde olmaya gayret eder.

EMSALSİZ MERHAMETİYLE PEYGAMBERİMİZ VE ÇOCUK SEVGİSİ

Arş. Gör. Hacer AYAZ

Binali Yıldırım Üniversitesi İlahiyat Fakültesi

عَنْ جَابِرِ بْنِ سَمُرَةَ قَالَ: صَلَّيْتُ مَعَ رَسُولِ اللَّهِ صَلَّى اللَّهُ عَلَيْهِ وَسَلَّمَ صَلَاةَ الْاَوَّلَى ثُمَّ خَرَجَ إِلَى أَهْلِهِ وَخَرَجْتُ مَعَهُ فَاسْتَقْبَلَهُ وَلَدَانُ فَجَعَلَ يَمْسَحُ خَدِّي أَحَدَهُمَا وَاحِدًا وَاحِدًا - قَالَ - وَأَمَّا أَنَا فَمَسَحَ خَدِّي - قَالَ - فَوَجَدْتُ لِيَدِهِ بَرْدًا أَوْ رِيحًا كَأَنَّمَا أَخْرَجَهَا مِنْ جُؤْنَةِ عَطَّارٍ .

Câbir b. Semure anlatıyor: “Resûlüllah (s.a.s.) ile birlikte öğle namazını kıldım. Namazdan sonra Resûlüllah, ailesinin yanına gitmek üzere çıktı, ben de onun peşine takıldım. Yolda birkaç çocukla karşılaştı. Her birinin yanağını teker teker okşadı. Hatta benim de yanağımı okşadı. Elinde tatlı bir serinlik ve attarın sepetinden çıkmışçasına mis gibi bir koku vardı.”

(Müslim, Fedâil, 80)

Ufku saran karanlığın, söken şafakla beraber aydınlığa kavuşması gibi sevgi de insan evladının gönlünün sisini ortadan kaldırıp onu aydınlığa kavuşturan en özel en derin duygudur. Zira sevgi, yüreği korkudan, kaygıdan ve huzursuzluktan kurtarıp ona ihtiyaç duyduğu güveni, huzuru ve dinginliği tattıran bir hâldir. Her durumda olduğu gibi sevgi ihtiyacında

da en ön sırada ele alınması gereken grup hiç şüphesiz toplumun en küçük bireyleri olan çocuklardır. Çocukların sevgi ve ilgi ile yetiştirilmeleri toplumun bugününe bir yatırım olduğu kadar aynı zamanda geleceğe de önemli bir hazırlıktır. Zira çocuklar, geleceğin anne babaları ve karar vericileri olarak toplum bekasının kilit unsurudur. İslam peygamberi Hz. Muhammed (s.a.s.), her konuda olduğu

gibi bizler için bu anlamda da en muteber örneği bizzat kendi yaşamı ile gözler önüne sermiştir.

Taşıdığı sevgi ve sahip olduğu merhametiyle emsalsiz olan Hz. Peygamber’in (s.a.s.) çocuklara karşı tavrı da elbette sevgi ve hoşgörünün koşulsuz serdedildiği bir alan olmuştur. Hz. Peygamber (s.a.s.), çocuklara karşı şefkat ve merhametinin bir ifadesi onları sık sık öper ve

kucaklar, ashabına da bunu tavsiye ederdi. Bu hususta “Ebû Hüreyre şöyle dedi: Nebî (s.a.s.), Ali’nin (r.a.) oğlu Hasan’ı öpmüştü. O sırada Akra İbn-i Hâbis de Peygamberimizin yanında bulunuyordu. Akra: ‘Benim on tane çocuğum var, onlardan hiçbirini öpmedim.’ dedi. Resûlullah (s.a.s.) ona hayretle bakıp ‘Merhamet etmeyen kimseye merhamet olunmaz.’ buyurdular.” (Buhârî, Edeb, 18) hadisi çocuklara karşı sevginin bir ifadesi olarak öpme eyleminin önemini göstermekte ve anne babalara çocuklarını bundan mahrum bırakmamaları gerektiğini ifade etmektedir.

Hız. Peygamber (s.a.s.), yalnızca kendi çocukları ile değil karşılaştığı, tanıdığı ya da bakımını üstlendiği diğer çocuklarla da sevgiye dayalı ilişkiler kurmuştur. Bu minvalde Allah Resulü’ne hizmet etme şerefine nail olan Enes b. Malik’in “Resûlullah’a (s.a.s.) on sene hizmet ettim. Vallahi, bana bir kez olsun ‘öf’ bile demedi. Herhangi bir şeyden dolayı, ‘Niçin böyle yaptın?’ demediği gibi, ‘Şöyle yapsaydın ya!’ diyerek beni suçlamadı.” (Müslim, Fezâil 51) ifadeleri oldukça önemlidir. Zira bu cümle, Allah Resulü’nün hata yapması kaçınılmaz olan bir çocuğa karşı her daim anlayış, sabır ve hoşgörü ile yaklaştığını göstermektedir.

Şefkat Peygamberi, Mahmûd b. Er-Rabî’in yüzüne su püskürterek (Buhârî, İlim, 18) çocuklarla şakalaşmaktan kaçınmamış onlarla birlikte eğlenmiş ve onlara olan sevgisini bu şekilde göstermiştir. Bir çocukla karşılaştığı zaman mübarek çehresi neşe ve sevinçle aydınlanan Şefkat Peygamberi, çocuklarla ilgilenir onları umursamazlık etmezdi.

Hız. Peygamber (s.a.s.), çocukların duygularına önem verir, onları önemser ve bunu çeşitli şekillerde ifade ederdi. Enes b. Malik (r.a.) dedi ki: “Resûlullah (s.a.s.) bizi ziyarete gelirdi. Benim, Ebu Umeyr lakaplı bir erkek kardeşim vardı. Oynadığı bir serçesi vardı ama öldü. Bir gün Peygamber (s.a.s.) onu görmeye geldi ve onun üzüldüğünü gördü ve ona ‘Ne oluyor?’ diye sordu. ‘Onun serçesi öldü.’ dediler. Sonra Peygamber (s.a.s.) dedi ki: ‘Ey Eba Umeyr! Küçük serçeye ne oldu?’” (Buhârî, Edeb, 112) hadisi Allah Resulü’nün

Sevgili Peygamberimiz, bizlere çocuklarla hangi kodlar üzerinden bir iletişim kurmamız gerektiğine dair en güzel örnekliliği sergilemiş ve bunu uygulanması gereken bir miras olarak bırakmıştır.

küçük bir çocuğun yaşadığı duyguyu önemseyerek onunla ilgilenmesi açısından çok önemlidir.

Toplumun yapı taşları, geleceğin teminatları çocuklarımızla Allah Resulü’nün kurduğu sevgi hâlinin örnek alınarak devam ettirilmesi bir yandan çocukların kendi bireysel, zihinsel ve psikolojik sağlıkları, diğer yandan toplumun geleceği ve sağlığı için oldukça mühim bir konudur. Çocukları göz ardı etmemiş, onları karşısına alıp en sevgili hâliyle şefkat göstererek kimi zaman şakalaşan kimi zaman hüznünü paylaşan kimi zaman da öpüp koklayan Hız. Peygamber (s.a.s.), bizlere çocuklarla hangi kodlar üzerinden bir iletişim kurmamız gerektiğine dair en güzel örnekliliği sergilemiş ve bunu uygulanması gereken bir miras olarak bırakmıştır. Bizlere düşen, çocuklarımızla ve çevremizde bizimle iletişim kuran diğer çocuklarla sevgi, şefkat, merhamet ve hoşgörü ile çevrelenmiş ilişkiler geliştirerek onların sağlıklı bir duygusal

gelişime sahip olmalarını sağlamak ve Allah Resulü’nün izinden gitmek olmalıdır. Unutulmamalıdır ki çocuklar önce anne babalarına ardından toplum üyelerinin tamamına Allah tarafından emanet edilmiş dünya nimetleri ve dahi süsleridir.

Geri Dönüşümle İplik İmalatı

"Hızlı moda" akımı dünyayı hızla kirletiyor, her yıl milyonlarca ton giysi çöpe atılıyor ve bu tekstil atıklarının sadece yüzde 15'i dönüştürülüyor. Tekstilin doğaya verdiği zararın önüne geçmek için AB, 2025 yılından itibaren uygulanacak bir dizi karar aldı. Atıklar çöpe atılamayacak, yakılamayacak, geri dönüştürülmüş iplik kullanımı artırılacak. Geri dönüşüm yoluyla iplik imalatında Türkiye birinci kalite ürünlerle öne çıkıyor. Ülkemizde tekstil atıkları, iplik fabrikalarında binlerce çivinin olduğu bir sistemle parçalanarak pamuğa çevriliyor. Hiçbir kimyasal katkı madde kullanılmadan sadece elektrik gücüne dayalı bu işlemlerle kullanım ömrü biten bir giysi çöp olmak yerine tekrar ipliğe dönüştürülüyor, giysi olarak tüketiciye dönüyor.

İpliği geri dönüştürülmüş malzemelerden yapmak, hem çevresel etkileri azaltmak hem de sürdürülebilirlik açısından çok önemli. Geri dönüşüm ile tek bir ürün için litrelerce su tasarrufu sağlanabiliyor. Türkiye'nin iplik imalatında bir sonraki hedefi ise tamamen doğal kaynakları kullanarak, yağmur suyunu depolayarak, güneşin gücünü kullanarak "yeşil iplik" üretmek.

TAKVİM YAPRAĞI

Fethi Gemuhluoğlu vefat etti.
(5 Ekim 1977)

Ömer Nasuhi Bilmen vefat etti.
(12 Ekim 1971)

Ankara başkent oldu.
(13 Ekim 1923)

Türkiye'de ilk nüfus sayımı yapıldı.
(28 Ekim 1927)

Türkiye Cumhuriyeti kuruldu.
(29 Ekim 1923)

? MERAK EDİYORUM

Spor Yaptıktan Sonra Kaslarımız Neden Ağır?

Özellikle az spor yapan ya da uzun bir aradan sonra spor yapanlar, spordan sonra kaslarında ağrı hisseder. Bunun sebeplerinden biri, kaslarda biriken kimyasal maddelerdir.

Spor yaparken kaslar enerjiye, besine ve oksijene her zamankinden daha fazla ihtiyaç duyar. Eğer kaslara yeterince hızlı bir biçimde kan gitmezse solunum yan ürünü olan maddeler kaslarda birikmeye başlar. Bu durumda beyin sinir hücreleri tarafından uyarılır ve acı hissi ortaya çıkar. Bir diğer neden ise uzun süre hareket etmenin kaslarda hasar oluşturmastır. Hasarın onarılması zaman alır ve bu süreçte de acı hissedilir. Aslında kasların sertleşmesi ve hissedilen acı, onarım sürecinde yeni hasarların oluşmasını engeller. Acı hissini spor yaptıktan genellikle bir-iki gün sonra oluşmasının nedeni ise spor yapma sırasında salgılanan ve insanların kendini daha iyi hissetmesine sebep olan bazı hormonlardır. Bu hormonlar, bir süre kaslardaki acı hissini bastırır.

EĞRİSİ

Milletler arası
Olağan üstü
Öge
Sevketmek
Hukuğu

DOĞRUSU

Milletlerarası
Olağanüstü
Öge
Sevket etmek
Hukuku

A-Z BİR ACAYİP KELİME

Glutatyon

Glutatyon, vücudumuzdaki hücreler tarafından üretilen, önemli biyokimyasal mekanizmalarda kilit rol oynayan, glisin, sistein ve glutamat amino asitlerinin bir araya gelmesiyle oluşan bir proteindir. Vücut için zararlı birtakım maddeleri etkisiz hâle getirerek uzaklaştırmakta görevlidir.

Vücudumuz, yaşamını devam ettirebilmek için beslenme yoluyla besinlerden enerji üretirken sürecin bir yan ürünü olarak reaktif oksijen radikalleri adı verilen bazı zararlı moleküller de oluşabilir. Reaktif oksijen radikalleri, vücuttaki diğer kimyasal maddelerin yapısını bozarak kanser, kalp krizi, alzheimer, diyabet, astım gibi pek çok hastalığın gelişiminde rol oynar. Glutatyon, reaktif oksijen radikallerini bağlayarak zararlı etkilerini doku düzeyinde sonlandırır ve vücuttan uzaklaştırılmalarını sağlar.

Brokoli, karnabahar, sarımsak, soğan, yumurta, fındık, balık ve tavuk glutatyon üretimi açısından tüketilebilecek besinler arasındadır.

HAFIZLIK MEDENİYETİ

■ Kaan H. SÜLEYMANOĞLU

İslam'ın ilk yıllarında, Mescid-i Haram içinde bulunan Safa Tepesi'nin eteklerine doğru kurulu mütevazı bir ev, büyük medeniyetler kurup tarihin akışını değiştirecek bir dinin ilk kıvılcımlarına şahitlik etti: Dar'ul-Erkam. Yani Erkam'ın evi. İlk Müslümanların, Peygamber Efendimizle beraber gözlerden ırak bu تنها evi seçmesinin stratejik sebepleri vardı. Unutmamak gerekir ki o yıllar, başta Allah'ın Elçisi olmak üzere Müslümanların yoğun takibe uğradığı yıllardı. Mekkeli putperestler baskılarını iyice artırmış, hem Müslümanlara hem de Müslüman olacak kişilere göz açtırmıyorlardı.

Hiz. Muhammed (s.a.s.), bu evi üs olarak seçerek bir yandan aralarında zayıf kimselerin de olduğu ilk Müslümanları korumuş bir yandan da şehir hac için gelen kimselerle temas kolaylığını sağlamıştı. Kur'an'ın ilk hafızlarını bu evde görürüz. Müşriklerin baskılarına maruz kalan Hiz. Muhammed (s.a.s.), eğitim ve tebliğ faaliyetlerini düşman gözlerin uzağında bulunan bu eve taşıdı. Hiz. Ömer ve daha pek çok sahabe bu evde Müslüman oldu. İnen ayetler, bu evde okundu, ezberlendi. Okuma yazma bilenler, vahyi bu evde kayda geçtiler.

Kur'an-ı Kerim, ilk buyruklarından itibaren muhataplarının gözünü kamaştırdı. Vahye kulak verenler; tevhide, eşitliği ve adaleti esas alan bu ilkelerin sadece Mekkelileri değil bütün insanlığı ilgilendirdiğini hızlıca anladılar. Bu fark ediş sebebiyle

olacak, Hiz. Peygamber (s.a.s.) ve Müslümanlar, Mekke'de 610 yılında nazil olmaya başlayan Kur'an-ı Kerim'i kaydetmek, saklamak, muhafaza etmek konusunda yoğun bir gayrete giriştiler.

Bu konunun altını çizmekte yarar var. Vahiyden hiçbir şeyin eksiltilmemesi ve ona hiçbir şeyin ilave edilmemesi için sergilenen üstün gayret gerçekten dikkate değerdir. Bilindiği üzere Kur'an'ın ilk hafızı, vahyi Cibrail'den alan Efendimiz Hiz. Muhammed'di. Aldığı vahyi ezberlemek konusunda onun sergilediği titizliği Kur'an-ı Kerim de kaydeder. Yüce Yaradan, vahyin gelişi esnasında onu hemen ezberlemeye çalışan peygamberini şu sözlerle uyarır: "(Ey Muhammed!) Onu (vahyi) çarçabuk almak için dilini kımıldatma. Şüphesiz onu toplamak ve okumak bize aittir. O hâlde, biz onu okuduğumuz zaman, onun okunuşuna uy. Sonra onu açıklamak da bize aittir." (Kıyâmet, 75/16-19) Bu ayetten anlıyoruz ki vahyin ezberlenmesi noktasında ilk gayret ve dikkat sahibi kişi, Peygamberimizin bizzat kendisidir. Kimi kaynaklar, onun ticaret geçmişi ve seyahatlerinden hareketle bir miktar okuma yazma bildiğini söylese de Kur'an-ı Kerim bize son elçinin ümmi olduğunu bildirir. Ve Allah Teâlâ, elçisine ezber konusunda şu teminatı verir: "Sana Kur'an'ı okutacağız ve sen onu unutmayacaksın." (A'lâ, 87/6)

Asr-ı saadette Kur'an nasıl, hangi yöntemle ezberlenmiştir? Bu sorunun cevabı o dönem

yaşanan sade hayatın içinde saklı. Her şeyden önce Kur'an'ın öğrenilmesindeki birincil yöntem onun ezberlenmesi şeklindeydi. Toplumun şiire aşinalığı ve ezber kabiliyeti, ayetlerin ezberlenmesinde kolaylaştırıcı bir etken olmuştur.

Kur'an'ın geldiği toplum, sözlü kültürün egemen olduğu, okuma yazma bilenlerin az olduğu, bunun yanı sıra şiirin ve şairlerin toplum nezdinde itibar gördüğü bir toplumdur. Kaynaklara göre, Mekke'de binlerce beyitlik şiiri ezberinde bulunduran insanlar vardı. Öte yandan İslam öncesi hayatta kabile bağı her şeyin üzerinde tutulduğu için okuma yazma bilmeyenler bile neseplerine dair onlarca ismi ve künyeyi ezberinde tutardı. İşte o insanların, İslam'la müşerref olduktan sonra belleklerinin vahiyle dolduğunu görürüz. Peki, süreç tam olarak nasıl işlemişti?

Şöyle ki ayetler vahiy meleği Cibrail tarafından Hiz. Muhammed'e (s.a.s.) indirilmekte ve ona ezberletilmekteydi. Ardından Peygamber (s.a.s.), vahyedilen ayetleri ilk fırsatta ashabına öğretiyor, bunu yaparken bazen aynı ayetleri birkaç kez tekrar ediyordu. Sahabiler, Peygamber halkasından yeni ayetler ezberlemiş olarak ayrılıyorlardı. Ve bütün bunlar hayatın sade, doğal akışını aksatmadan, gündelik meşguliyetlerin bir parçası şeklinde oluyordu. Öte yandan İslam; bir sohbet, arkadaşlık dini olarak serpilip gelişti. Canlarını ve mallarını birbirine emanet eden, Allah ve Elçisini her

şeyden aziz bilen bir dostluk örgüsü, asr-ı saadetin temel atmosferidir. Son Peygamber (s.a.s.), önce Mekke’de sonra Medine’de Müslümanları çevresinde toplamış, özellikle namazlardan sonra onlara dinî, ahlaki ve dünyevi konularda sohbetler etmişti. Bu sohbetlerde de ayetleri üçer kez tekrarlayarak ashabına ezberletmişti.

İlk vahyin “Oku!” olarak gelmesi; ayrıca onun kıraat, tertil ve tilavet üzere okunmasına yönelik emirler; vahyi Cebrail’den öğrenen Hz. Peygamber’e (s.a.s.), bu konuda da sorumluluk yüklemişti. Ayetleri özenle, ihtimamla, tane tane okuyan Hz. Muhammed (s.a.s.), onları başkalarına aktarırken de bu özeni muhafaza etmişti. O, telaffuzu, ezberi ve bilgisi daha ileri düzeyde olan kişileri, diğerlerine eğitim vermesi hususunda görevlendirirdi.

İşte bu öğretmenlerden biri de Müslümanlığını açıktan ilan eden ilk beş ya da altıncı kişiden biri olan Habbab bin Eret’ti. Habbab, aslen bir köleydi. On parmağında on marifet bir köle. Okuma yazmaya meraklı bir muallim, elinden her iş gelen bir zanaatkâr, attığını vuran bir kemankeş ve iyi bir demirci ustasıydı. Mekke’nin gözdesi bu adam, elde ettiği kazanç ile kendi bedelini ödeyerek hürriyetine kavuşan nadir kölelerden biriydi. Mekke’deki demirci dükkânının kapısında insanlar sıraya girerdi. Ayrıca o dükkân entelektüel meselelerin konuşulduğu, insanların bir araya gelip

sohbet ettiği, sorular sorduğu, cevaplar bulduğu bir buluşma yeri idi. İlme ve öğrenmeye meraklı Habbab, aynı zamanda Daru’l-Erkam’ın ilk öğretmenlerinden biriydi.

Hz. Muhammed (s.a.s.), Erkam’ın evine gelemeyen bazı Müslümanları, yeni inen ayetleri öğrenmek ve ezberlemek üzere Habbab’ın dükkânına gönderirdi. Allah Resulü’nün, mesleği ve prestiji dolayısıyla diğer Müslümanlardan biraz daha rahat hareket eden Habbab’ı, ayetleri ezberletmek üzere Müslümanların evine gönderdiği de olurdu. Örneğin o evlerden biri de Hz. Ömer’in kız kardeşi Fatıma’yla kocası Said b. Zeyd’in eviydi. Henüz Müslüman olmadığı yıllarda Ömer, kız kardeşinin Müslüman olduğunu işitince hınçla o evin yolunu tutmuş, orada Kur’an talimine denk gelmiş, işittiği ayetlerin etkisiyle Müslüman olmuştu. (İbn Hişam, es-Siretü’n-Nebeviyye, 1:371-372)

Mekke’de Erkam bin Ebi’l Erkam’ın evinde süren ezber faaliyetleri, Medine’nin ilk zamanlarında Mahrame bin Nefvel’in evinde devam etmiştir. Tabii Medine, Mekke gibi değildi. Müslümanlar müşriklerin zulmünden kurtulmuş, huzura kavuşmuşlardı. Hâl böyle olunca eğitim faaliyetleri de hızla kurumsallaşacaktı.

Medine’ye hicret ettikten sonra hafızları, hem Mescid-i Nebevi’de hem de onun bitişiğindeki suffe mektebinde görürüz. Özellikle Medine dışından gelenler, Peygamber halkasındaki sohbetlere iştirak

eder, ihtiyaç duyulması hâlinde suffe mektebinde ağırlanır, orada ezber çalıştırılır, tabiri caizse hızlandırılmış bir eğitimden geçirilirdi.

Peygamberimizin, “Sizin en hayırlılarınız Kur’an’ı öğrenen ve onu öğretenlerdir.” (Tirmizi, “Fedâil’ul Kur’an”, 15) sözünü rehber edinen sahabiler de öğrendiklerini başkalarına öğretmeye can atardı.

Hz. Peygamber (s.a.s.), hicretten iki yıl önce, Birinci Akabe Biatı’nın ardından genç sahabe Musab Bin Umeyr’i Kur’an öğretmesi için Medine’ye göndermiştir. Musab, evleri dolaşarak oradaki Müslümanlara Kur’an öğretmiştir. Allah Resulü, Muaz bin Cebel’i aynı amaçla Yemen’e yollamış, Muaz da köyleri gezerek mektepler kurmuş, eğitim faaliyetlerine refakat etmiştir. Bir kişi Medine’ye geldiğinde Hz. Peygamber (s.a.s.) onu hafız muallimlerden birine gönderir, gönderdiği muallim de ona Kur’an’dan bölümler ezberletirdi.

İslam’ın ilk devirlerinde Arabistan Yarımadası’nda yazı ve yazılı materyaller henüz yaygınlaşmamıştı. İlerleyen süreçte hem Araplar arasında hem komşu coğrafyalarda okuma yazma faaliyetlerinin gelişmesinde İslamiyet öncü rol oynayacaktır. Fakat henüz o vakitlere daha vardır. Şimdi öncelikle Kur’an’ın ezberlenerek muhafaza edilmesi gerekmektedir. Kur’an’ın ezberlenme gerekçelerinin başında onun ibadet dili olması gelir. Kaldı ki İslam dini, namaz başta olmak

üzere pek çok ibadette Kur'an ayetlerinin ezbere okunmasını emrettiği için Müslümanların hepsinin bir ölçüde bu ezber kervanına katılması gerekmektedir.

Peygamber halkasının, ilk hafızlık mekânları olduğunu söyledik. Peki, bu eğitim faaliyeti sadece erkeklere yönelik miydi? Elbette ki hayır. Allah Resulü, erkeklerin hemen ardından kadınlardan oluşan bir topluluğa yeni gelen ayetleri, emir ve nehiyleri tebliğ ediyordu. İhtiyaç duyulması hâlinde de açıklıyordu. Ezber seferberliği, tıpkı erkeklerde olduğu gibi kadınlar arasında da devam ediyordu. Nitekim Ümmü Varaka, Hz. Âişe, Hafsa ve Ümmü Seleme ilk kadın hafızlar arasında zikredilir.

(DİA, "Hafız", Nebi Bozkurt, 1997, c.15, s. 75)

Kur'an nazil olmaya başladığı ilk andan itibaren Hz. Peygamber'in (s.a.s.) hafızasına nakşedilmiştir. Kur'an'ın korunmasındaki bu ilk yöntemi, ayetlerin vahiy katiplerine yazdırılması izlemiştir. Büyük İslam bilgini ve kıraat âlimi İbnü'l Cezeri, vahyin korunması ile ezber geleneği arasındaki ilişkinin altını şu sözlerle çizer: "Kur'an'ın naklinde Mushafların ve kitapların korunmasına değil, kalplerin ve zihinlerin korunmasına (ezbere) güvenilmiştir. Bu durum, Allah'ın bu ümmete nasip ettiği en değerli bir özelliktir." Bütün bunları içine alacak şekilde Kur'an üzerindeki en büyük koruma şüphesiz ki Cenab-ı

Allah'a aittir. Nitekim O, bir ayet-i kerimede, "Kesin olarak bilirsiniz ki bu kitabı kuşkusuz biz indirdik ve onu mutlaka koruyan da yine biziz." (Hicr, 15/9) buyurmaktadır.

İslam'ın yayılma dönemlerinde de hafızların kritik önemi devam etmiştir. Bizans'tan Afrika içlerine, Kuzey Afrika'dan Orta Asya'ya hatta Çin'e kadar çok geniş bir coğrafyaya yayılan sahabe kabirlerinden anlaşılacağı üzere, yazılı materyallerin yok denecek kadar az olduğu bir dönemde ezber müessesinin icra ettiği görev hayatidir.

İnsanlara hitap eden Kur'an, yine insanların belleğinde korunmuş, aklı ve kalbi mesken tutarak diyar diyar dolaşmış, Peygamber'in ifadesiyle "harabe evler" imar edilmiştir. Nitekim Hz. Muhammed (s.a.s.), içinde (kalbinde) Kur'an'dan hiçbir şey bulunmayan kişiyi harap bir eve benzetir. (Ahmet b. Hanbel, Müsned, I, 223) İslamiyet'in Kur'an tarafından övülen ilk halkası olan sahabiler, onu içtenlikle inandıkları bir kandil gibi dünyanın dört bir yanına taşıyarak yeryüzünde hiç harap ev kalmamacasına cihanşümul bir coşkuyla tebliğ etmişlerdir.

Hasılıkelam, Mekke'de, yazılı kültürün yaygın olmadığı bir ortamda, imkânsızlıklar içinde ve Allah Resulü'nün öncülüğünde başlayan Kur'an'ı ezber seferberliği, asırlar boyu nesilden nesle, diyardan diyara, kesintisiz devam eden bir bayrak yarışına dönüşerek bugünlere kadar erişti.

ZAMANI DOĞRU KULLANMANIN AİLEYE ŞİFASI

■ F. Betül YILMAZ EMİNSOY
Aile Danışmanı

Zaman akıp ömür eksilirken kaçırdığımız her ne varsa sebebinin öncelik sıralamasında yanılmamız olduğunu görürüz. Hayattaki en kıymetli sermayemiz zaman; hem sonsuz gibi hem her an tükenebilir, hem mutlak hem muğlak, depolanamaz, yerine konamaz, satın alınamaz, çoğaltılamaz bir kaynak.

Zamanı öldüren şey ertelemektir; ertelemek ise önceliği daha önemli olan şeyleri, önceliği daha az önemli olan şeylerin arkasına bırakmaktır.

Ertelediğimiz her görevin bedelini fazlasıyla ödemek zorunda kaldığımız malum; bir sınava zamanında

çalışmamak, bir ödevi verilen sürede tamamlamamak, faturaların ödeme tarihini geçirmek, bir hastalığın teşhisini geciktirmek... Bunlar arasında belki de bedeli en ağır olan hayat yanılığımız, ailemiz ve yakın ilişkilerimiz için yapılması gerekenlerin ertelenmesidir. Çünkü bu bedeli tek başımıza değil, diğer aile bireyleriyle birlikte ödemek zorunda kalırız.

Evliliğimizi inşa ederken, yürütürken, çocuklarımızı yetiştirirken kurulması gereken bağların kurulamaması, onarılması gereken ilişkilerin onarılamaması, yaşanacak güzelliklerin kaçırılması telafisi zor, bedeli ağır kayıplardır. Tersten okuyacak olursak; eşimizle sağlam ve

doyurucu, çocuklarımızla güvenli ve sağlıklı ilişkilerin kurulabilmesi, aile olmaya dair görevlerin yerine getirilebilmesi için elzem olan şeylerden biri de zamanı doğru ve etkili kullanabilmek, hayatı dengeli bir şekilde organize edebilmektir.

Eşlerimiz ve çocuklarımızla içten konuşmak/dinlemek, yakınlık ve muhabbet içeren bir temasta bulunmak, onları bir konuda takdir etmek, bir şey için teşekkür etmek, ihtiyacımız olanı söylemek ve onların ihtiyacına kulak vermek için zaman ayırmakla yükümlüyüz. Bunları günü gününe yapanlar aile bağlarını güçlendirirken erteleyenler gittikçe ödenemez hâle gelen bir borcun altına girer.

Hayatı Kendimizin ve Ailemizin Lehine Çevirecek Zaman Yönetimi Önerileri

- İyi bir planlayıcı olmak: Günü, haftayı, ayı, yılı düzenli olarak planlamak. Her haftanın ya da ayın belli bir zamanında, düzenli olarak, kâğıt kalem ya da dijital uygulamalar kullanarak plan yapmak. Planımızı iş ve toplantılarımız, ev işlerimiz, ödev ya da derslerimiz, randevularımız, çekirdek ailemiz ve geniş ailemiz için kategorilere ayırabiliriz.
- İşleri önem sırasına koymak: Zaman planlamasıyla ilgili geliştirilmiş pek çok teknik bulunmakta, önem sıralaması yaparken bu tekniklerden biri olan "Eisenhower matrisi"ni kullanabiliriz. Bu teknik, işlerimizi dört ana gruba ayırarak organize etmemizi sağlar. Önemli ve acil işleri hemen yapmak, önemli olmayan ama acil olan işleri başka birine devretmek, önemli ama acil olmayan işleri yapacağın zamana karar vermek ve hem önemli hem de aciliyeti olmayan işleri yapmamak.
- İnsan yaşamı, insan varlığının dört boyutu içinde yapılandırılmıştır: Bedenimiz ve sağlığımız, başarı ve performansımız, bağlantı ve ilişkilerimiz, maneviyat ve

anlam dünyamız. Zamanımızı ve enerjimizi bu dördü arasında olabildiğince dengeli dağıtmak.

- Mükemmeliyetçi bir yaklaşımla hayatı ertelemekten vazgeçmek: Örneğin, bilmem ne kadar parayı biriktirdikten sonra çok güzel bir tatil yapmayı beklemek yerine bugün yaşadığımız yere yakın bir yerde birkaç gün hatta birkaç saat dinlenmeyi bilmek. Uzun uzun sohbet edebilmek için hafta sonu tatilini beklemek yerine her gün minik sohbetleri hayatımızın parçası hâline getirmek.
- Gün ve haftamız için kendimize bir enerji eğrisi çizmek. Kendimiz için günün ve haftanın en iyi ve en verimli geçen zamanını tespit edip bu verimli dilimi öncelik sırası yüksek işler için kullanmak.
- Aniden meydana gelen değişiklikler için bir B planı bulundurmak, gerektiğinde planları esnetebilmek.
- İşlerimizi kolaylaştırıp bize zaman kazandırması için teknolojiyi kullanmak.
- Ekran kullanımı, sesli ya da görüntülü telefon görüşmeleri, sohbet uygulamalarında yazışma ve sosyal medya ile geçirdiğimiz süreyi gerçekçi ve sürdürülebilir şekilde sınırlamak. Aylarca mobil cihazlarınızın başında zaman öldürdükten sonra suçluluk duygusuyla birkaç günlük "dijital detoks" uygulamak yerine her gün belirlediğimiz sürele sadık kalmak,

zamanı yönetmek açısından çok daha yararlı.

- Aile meseleleri henüz krize dönmemişken düzenli aile toplantıları ile çözüm üretmek, bireysel programlarımız ile aile programlarımızı birbirine uyumlu hâle getirmek.
- Çekirdek ailemiz, köken ailemiz, sosyal etkinliklerimiz için "bize ait" rutinler oluşturmak; hepsi için zamanı dengeli bir şekilde paylaşmaktır.
- Gönül almak için kırgınlığı, hediyeleşmek için özel günleri, yardım etmek için diğerinin tükenmesini beklememek.

Herhangi bir işi, görevi ya da daha geniş bir değerlendirmeye hayatı ertelemenin nedenlerinin çok sayıda bileşenden kaynaklı olduğunu göz önünde bulundurduğumuzda kendimiz ve ailemiz için duygusal, bilişsel ve davranışsal tedbirler geliştirmemiz gerektiğini görürüz. Genel geçer bazı önerilerden bahsettik, bunlardan hiç olmazsa bir maddeyi hemen hayatınıza geçirmeyi deneyin sonra yavaş yavaş kolaydan zora doğru tüm maddeleri hayatınıza geçirmeye çalışın ve bunu ailenizden başlamak üzere yakın çevrenizle paylaşın.

Zaman öldürenler değirmende kendi ömrünü öğütürken zamanı doğru kullanmanın şifasıyla anlam bulanlar; kendilerini, ailelerini ve beraberinde toplumu iyileştirecektir.

PEMBE BOTLAR

■ Dudu ALKAN

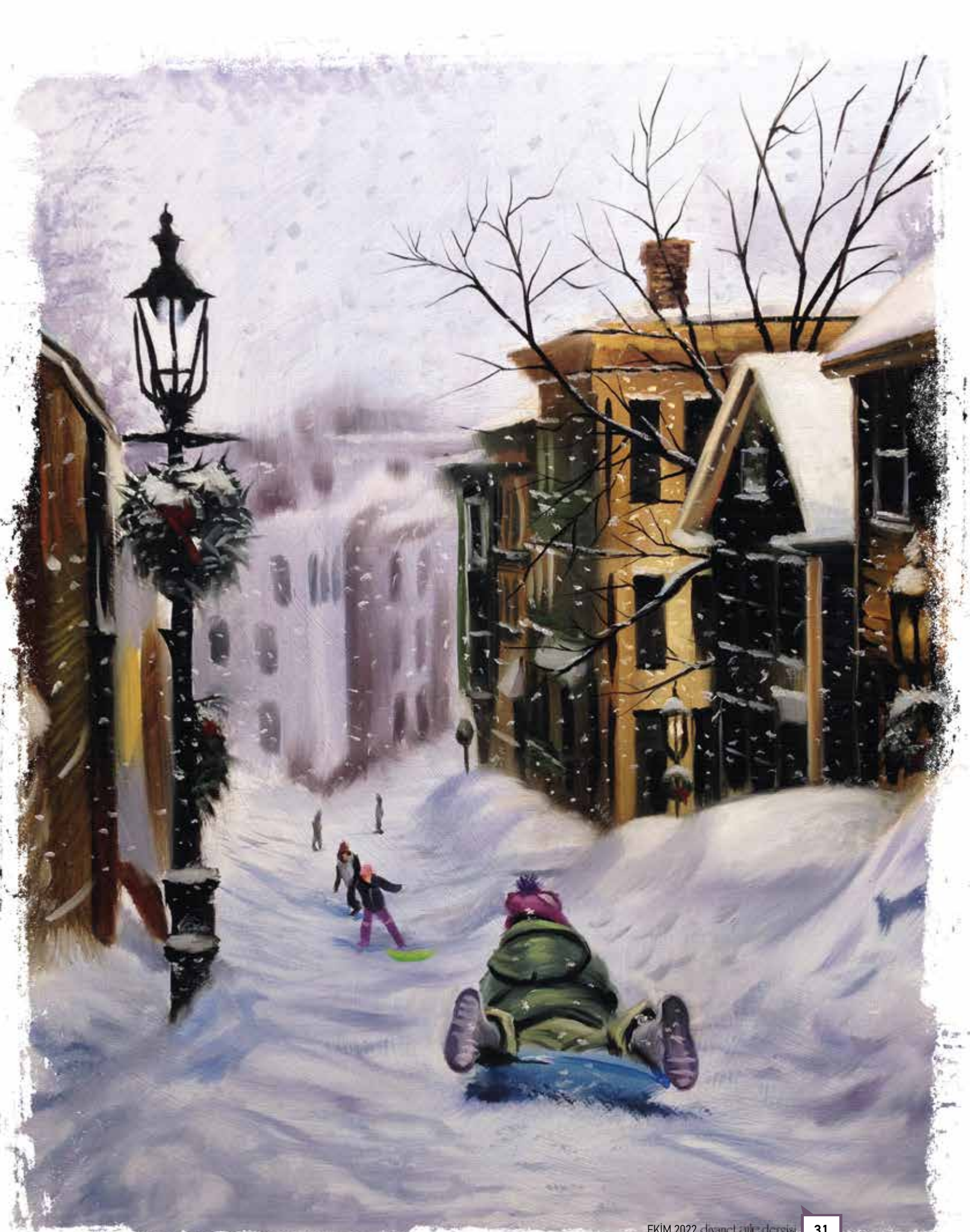
Mahallemizdeki çocukların adı konmamış bir toplanma saati vardı, akşama doğru hepimiz dışarı çıkar, aklımıza gelen her oyunu oynardık. Çocuktuk, dünyanın bütün sıkıntılarından azade, annemiz bizi çağırmadan tüm oyunları oynamanın derdindeydik. Okuldan çıkar çıkmaz koşma eve varıyor, çantayı kapıdan annemize verip elimizde ekmeklerle kendimizi sokağa atıyorduk. Hızlı akan mutlu çocukluk yıllarının tadını çıkarıyorduk. 1987'nin kışındaydık. İstanbul'da dillere destan olacak bir kış yaşanıyordu. Balkanlardan esen rüzgârlar tüm kışı getirip bize, şehrimize, semtimize, mahallemize, evlerimizin çatısına, içinde kömür yanan sobalarımızın tepesine bırakmıştı. Sokaklarda yarım metre yakını kar birikmişti. Etrafımız masalarda anlatılan manzaralar gibi bembeyazdı. O zamanlar mahallelerde çok fazla ev yoktu, oyun oynayacak geniş alanlar vardı. Biz küme küme ayrışır, kimimiz kar topu oynar, kimimiz ellerimizdeki poşetlerle yokuş aşağı kayardık. Oyuna doyunca bütün çocuklar birlik olur, mahallenin, hayır hayır şehrin,

hatta dünyanın en büyük, en güzel kardan adamını yapmaya girişirdik.

Günlerden cumaydı; haftayı ve okul günlerini bitirmenin sevincini yaşıyorduk. O gün yağın kar çok fazlaydı, biz arkadaşlarımızla annelerimizden aldığımız poşetlerle tepeye çıktık. Karda kayıyor, yorulunca dinlenip kar topu ile devam ediyorduk. Üstümüz başımız karla kaplanmıştı ama hiç kimsenin umurunda değildi. Kalbimiz ne kadar hızlı atıyordu, yorulmak yok, dinlenmek yok, sonsuz zamandaymışız gibi sadece oyun oynamak var. Zaman geçtikçe soğuğu daha çok hissetmeye başlamıştım. Eski botlarım kar suyu ile dolmuş, minik ayaklarım buz kesmişti. Yine de kendimi oyundan alamıyor, üşümeme rağmen eve dönmek istemiyordum.

Akşam olmuş, güneş çoktan batmıştı; bir gözüm oyunda, bir gözüm yokuşun başındaydı. Şimdi o yokuşta elinde ekmek ile babam görünür, eve gitme vakti gelir, sıcacık sobanın başında akşam yemeğine otururuz. Fırından alınmış ekmek kıymetliydi bizim için. Ne çok severdik o sıcak ekmeklerin kokusunu. Çok geçmeden babam o yokuşun başında göründü. Günün yorgunluğu omuzlarına

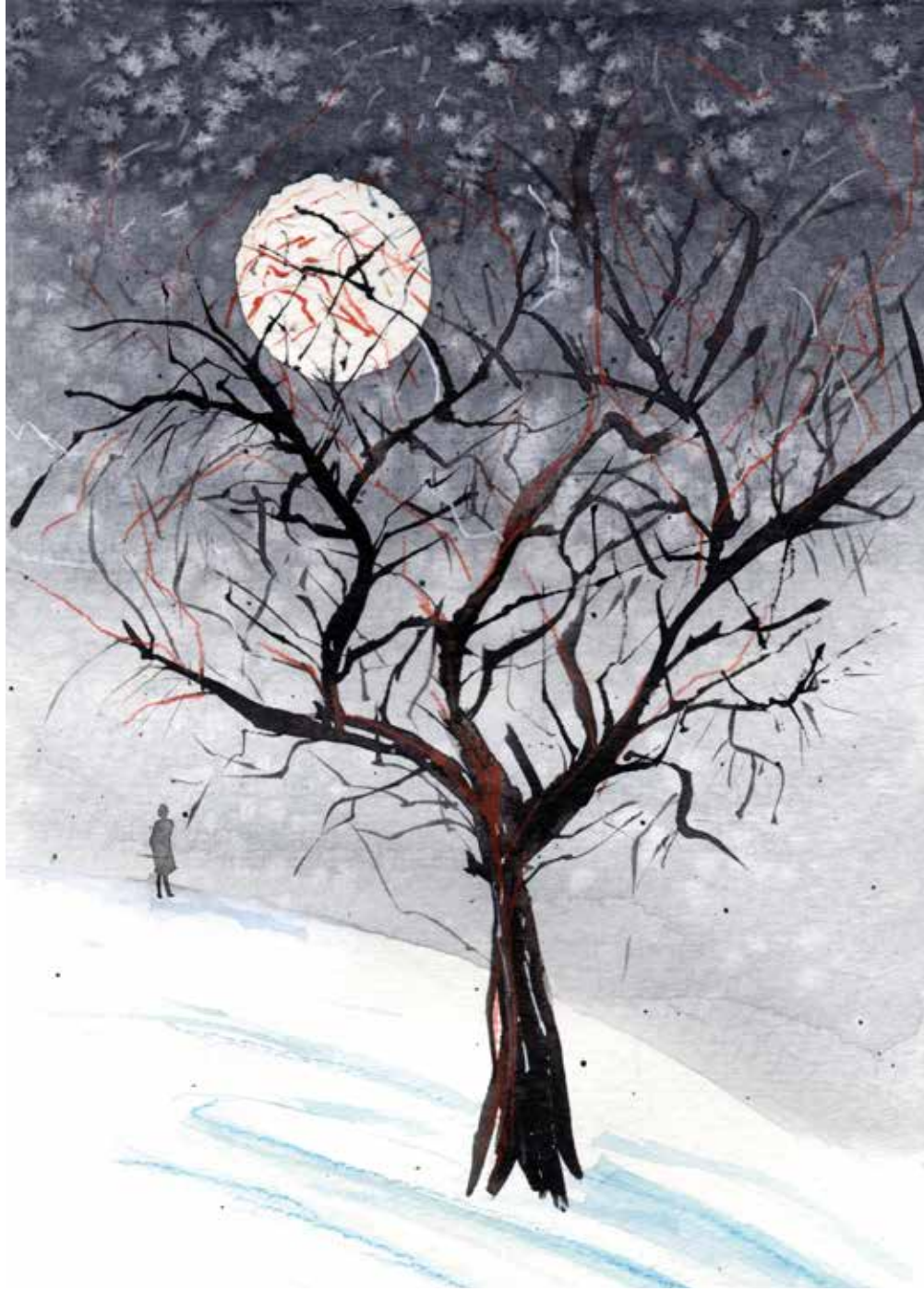
çökmüştü. Eee kolay mı, hem fabrikada çalışır hem de inşaatlarda işçilik yapardı. Çalıştığı fabrikanın girişinde tezgâh açan satıcıdan bana bir çift pembe bot almıştı. Tabanı kalın lastik, üst kısmı pofuduk, içi beyaz pamuk gibi dolguluymuş, dış kısmı da resimliyd; kar yağışı, yıldızlar ve elinde kar topu tutan bir kız çocuğunun resmi. Okuldaki kütüphaneden aldığım renkli hikâye kitaplarının resimlerini andırıyordu. Hemencecik giydim botlarımı, karla oynamaya ve poşet üstünde kaymaya devam ettim. Arkadaşlarımla birbirimize kar atıyor, birbirimizi yere düşürüyor, karda boğmaca yapıyor ve çocuk kalbinin hızlı atan ritmiyle eğleniyorduk. Ayaklarımın altında yay var gibiydi, yere basmıyor âdetâ gökte uçuyordum. O şeker pembesi botlarla babam bana dünyaları aldığını biliyor muydu acaba? Ertesi gün cumartesiydi, yani okullar tatildi, daha ne oldu? O gün dünyada benden daha mutlu kim olabilirdi ki? Bir çift pembe bot bana bir ömür yetecek sandığım mutluluğu vermişti, kafamı kaldırıp gökyüzüne baktım, kar yüzüme yağmaya devam ediyordu, kocaman gülümsedim. Galiba Rabbime çocukça şükrediyordum, önce

o botları alan babacığma sonra, giymek için en güzel karı yağdıran Rabbime. Hayat ne güzeldi.

O kış annem abilerime kazak ördü, babama da süveter. Annem, tüm ailesini bir arada, sımsıcak tutmak istercesine örgüler ördü, katmerler yaptı, kestaneler pişirdi. Belki de hissetmişti, hiç bitmeyecek kışın yaklaşmakta olduğunu, dışarıdaki kardan daha soğuk günlerin yaşanacağını, İstanbul'un başına yıkılacağını, o zorluklar içerisinde yaşayan fakir ama mutlu ailesinin direğinin kısa süre sonra aramızdan ayrılacağını, koca dünyanın yükünü, çilesini, kahrını dört küçük çocukla tek başına yükleneceğini...

Yine bir kış sabahıydı. Kar lapa lapa yağıyordu. Evin demir kapısının arkasında kar neredeyse yarım metreye yaklaşmıştı. Annem her zaman olduğu gibi erkenden kalkmış, önce evi toparlamış sonra da sobayı yakıp ablamla bana seslenmişti. Kahvaltı sofrasını iki kız kardeş hazırladık. Babam da kalkmıştı o sırada. Annemin ekonomik olsun diye fırında yaptığı ekmeği dilimledi, sobanın üstünde kızarttı, başladık kahvaltı yapmaya. Sarıdır babam benim ama bu sabah rengi başka bir sarıydı, küle çalıyordu benzi. Anneme "Benim göğsüm ağrıyor." dedi ve bıraktı çatalını, kenara çekildi. Alnında terler birikmişti. Konu komşuyu çağırdık, annemle beraber babamın kollarına girdiler, tam kapıdan çıkarken babam kafasını çevirip bana ve

ablama baktı buğulu gözlerle... Sonsuz bir bakıştı bu, işte o bakışla o dakikada büyüdüm ben. Sadece 1987 yılına kadar çocuk olabildim, anladım, iliklerime kadar hissettim dünyamın ters döneceğini, mutluluğun benden artık çok uzak olacağını, eksik olacağımızı, alev alev yanan yüreğimle anladım. Babamın omuzlarına kareli paltosunu geçirdiler, başına da kasketini.

Ne çok severdi kasketini. Ağır adımlarla anneme yaslanarak evimizden, yuvamızdan, dünyanın çileli hayatından çıktı gitti. O kapının eşiğindeki son bakışı ile hep hatırlarım babamı. Sonra ne mi oldu? Sonra o dağ gibi sarı saçlı, sarı bıyıklı adamı tabutla getirdiler eve. İşte her şey bu kadar hızlıydı.

Babam hayatın tüm yükünü anneme bırakıp bu diyardan

göçüp gitmişti. On yaşında bir çocuktum, ölümü babama yakıştıramıyordum. Zannediyordum ki ölüm hep geç gelir. Arkadaşlarımdan bir iki kere dedelerinin öldüğünü duymuştum o kadar, şimdi babam için çok erken değil miydi? Gerçekler kıştan daha soğuk, buzdan daha yakıcıydı. Evde kopan kıyametten, hiçbir şeye benzemeyen kalabalıktan, odaları dolduran hüzünden, gözlerden akan yaştan anlamıştım gerçeğin ürpertici büyüklüğünü. Ben de veda ettim on yaşındaki o kızı, artık tek amacım vardı, annemi üzmemek, onu hep mutlu etmek. Sahi anneme de bir şey olursa biz ne yapardık? Her işi hızlıydı babamın, hiçbir işini bekletmez çarçabuk bitirirdi. Yaşamı da hızlıca tüketmişti.

Derin bir ah çekiyorum şimdi, kırk dört yaş ne kadar genç bir yaşmış, diye. Çocukken, babalar hep yaşlı, büyük gelir ya çocuklara ama insan büyüyünce, hele babasının öldüğü yaşa gelince başına tokmak gibi çarpıyor acı gerçekler. Meğer ne kadar gençmiş, meğer daha çocuklarıyla ilgili yapılacak ne çok şeyi varmış, meğer ne kadar erken veda etmiş... Hakikati idrak ettikçe daha da üzülyorsun, kendini koca dünyada bir tek sen babasız kalmış gibi hissediyorsun, başkaları yanında, baba, diye seslendiklerinde hep kafanı kaldırıp kelimenin muhatabına bakıyorsun, sonra yeniden yaşlı gözlerle indiriyorsun bakışlarını yere.

Canım babam... Şimdi seni hiç görmedikleri hâlde bizim anlattıklarımızla beraber yaşamışçasına her gün senden bahseden torunların var. Çok şükür hepsi büyüdü, bir tek benim küçüklere izah edemiyorum dedesinin olmadığını. Mezarında hep soruyorlar “Dedem bizi görmek istemiyor mu?”, cevap veremiyorum ama öpüyorum saçlarını, kokluyorum, geçecek çocuklar, bu sorular da geçecek, siz de idrak edeceksiniz ölümün büyüklüğünü...

Babam, fabrikanın yoğun işlerinde yıpranmış elleri ile her zaman başımızı okşardı. Para istediğimiz zaman, pantolonumun cebinden ihtiyacınız olan kadar alın, dediğinde aslında bize nasıl güvendiğini ve sorumluluk duygusunu o yaşlarda bize öğrettiğini şimdi ben de anne olup çocuk büyütmenin zorluklarını görünce anladım. Bir ömür yetecek sonsuz bir sevgi verdi bize, annesinin adını taşıdığım için hep “anacığım” diye seslenirdi bana. Şimdi bile kulaklarımda duyarım dolu dolu “anacığım” deyişini. Kısacık ömründe herkese unutulmayacak sevgi bıraktı..

Canım babam... Şimdi yaşımla senin öldüğün yaşta, bakıyorum çocuklarıma, yuvama, annemin gözlerini ödünç alıyorum o anda. Demek bu kadar erken gitmişsin diyorum, demek her şey yarım kalmış. Biz seni her an yanı başımızda gibi anıyoruz. O olsaydı şöyle derdi, diyoruz, böyle yapardı diyoruz.

Babam çok severdi ilim tahsil edenleri, bir ah daha çekiyorum yine. Keşke görebilseydi büyük kızımın doktor olduğunu, bu vatana millete hizmet ettiğini görebilseydi. İşte bu keşkeler uzayıp gidiyor...

Yine mevsim kış, aylardan ocak. Kar her yeri kapladı. Yollar kapandı ama artık hiçbir kar yağışının güzelliği, benim yüreğimi ısıtmıyor. Elimde çayım ile etrafa yaşlı gözlerle bakıyorum, karın yağışını izliyorum. Bana hem en güzel günleri yaşatan hem de zemherinin soğukluğunu aniden gelen bir ölüm haberiyle yüreğime işleyen o 1987 kışını düşünüyorum. Sokakta karla oynayanlara gıpta ediyorum. Demek ki karın hâlâ mutluluk verdiği, içini ısıttığı kişiler var bu dünyada. Bir yudum daha içiyorum çayımdan, pembe botlu küçük kıızı düşünüyorum; onun gülümsemesini, botları görünce babasına sarılmasını, kuzenlerine yeni botlarını göstermesini, kendi etrafında dönüp durmasını anımsıyorum.

İçimden bir ses, hadi sen de güzel anılar biriktir çocuklarınla dedi. Ev halkına seslendim: “Haydi, hep beraber dışarı çıkalım, kar topu oynayalım.” Çıktık dışarı, biz de karıştık kar topu oynayanların arasına. Başımı kaldırıp yine baktım kar yağın gökyüzüne yaşlı gözlerle, kalbimde hissettim o günü. Kar, iyi ki yağdın yine buralara, iyi ki bana getirdin çocukluk hatıramı.

MASALLARIN ÇOCUKLARIN GELİŞİMİNE KATKISI

■ Zeynep DEMİR

Evrensel bir anlatım türüdür masal. Olağanın çerperlerini kıran bir anlatıma yaslanır. Masalı diğer edebî türlerden ayıran en önemli unsur bu olağanüstülüklerdir.

Topumlarda eğitim görevini ifa eden unsurlardan biri de hiç şüphesiz masallardır. Her toplum kendi maddi ve manevi değerlerini, kültürünü masallarla harmanlayarak sözlü ya da yazılı kültürün bir enstrümanı hâline getirir. İnsanoğlu yüzyıllar boyunca hayallerini masalların ucuna tutuşturmuş, kendi gerçekliğini masalın büyüdü dünyasında gizlemiştir. Beklentilerini, hayata dair sorunlarını masalın satır aralarına serperek masal kahramanlarının hayatı özelinde gelecek nesilleri uyarmaya çalışmıştır. İnsanı çocukluk döneminden başlayarak hayata hazırlayan bir argümandır masallar. Mücadelenin, zorluklar karşısında dayanma gücünün pekiştirildiği, iyiliğin ve erdemli davranışların öğretildiği, kötünün her hâlükârda kaybettiği masallarda çocuk, bilincine varmadan kendini masalın içinde bulur.

Masallar, çocuklarla özdeşleştirilse de aslında yetişkin çocuk ayrımı yapmaksızın bir edebî tür olarak bütün insanlara seslenir. Köy odalarında, akşam sohbetlerinde kendine yer açan masallar insandan insana yol alır. Günümüzde ise daha çok çocuk edebiyatı kapsamında değerlendirilmektedir. Bu bağlamda değerler eğitimi açısından masallar yeni bir bakış açısıyla incelemelere tabi tutulmuş, okul öncesi ve ilkökul evresindeki çocuklar için bir eğitim ve terbiye aracı olarak görülmüştür. Onların fikir ve duygu dünyalarını besleyen birer kaynak mesabesindeirler. İçerdiği o gizemli atmosfer, serüvenlerle dolu fantastik kurgu, iyilerin galip gelip kötülerin hezimete uğradığı mutlu sonlar masalları çocuklar için ilginç kılmaktadır. Zira masallar çocukların dünyasına yakından seslenir, onların sınır tanımayan hayal güçleriyle paralellik gösterirler. Kalplerindeki masumiyeti pekiştirir, merak duygularını canlı tutarak onları satırlar arasında seyreden maceralara buyur ederler.

Evrensel bir anlatım türüdür masal. Olağanın çerperlerini kıran bir anlatıma yaslanır. Masalı diğer edebî türlerden ayıran en önemli unsur bu olağanüstülüklerdir. O, gücünü insan muhayyilesinin zenginliğinden alır. Devleri,

peri kızlarını, uçan halıları, tepegözleri buyur eden, hayvanları konuşturan masallar “hayalî hikâye” şeklinde adlandırılır. Anlatı hayalin sınırlarını zorlasa da masalların verdiği mesaj hayata yansır. Doğrudan bir telkin aracı olmasa da ahlakidir. Dinleyici yahut okuyucuya verilmek istenen ileti, masalın ana unsurunu oluşturur. Davranış örnekleri masal kahramanları üzerinden işlenir. La Fontaine’in “Aslan ve Sinek” masalında gurur ve kibrin kişiyi hüsrana sürükleyeceği işlenir. Aslan, yoluna çıkan sineği küçük görüp kibre kapılır, onun gibi cılız bir varlığı bir pençe darbesiyle alt edebileceğini düşünür. Fakat işler umduğu gibi gitmez. Aslan canhıraş uğraşadursun sinek onu yeleleri arasına girerek ısırır ve huzursuz eder. Sineğin salvoları karşısında aslan debelenmekten yorgun düşer. Sinek ise bu başarıdan öyle etkilenir ki özüne hiç de yakışmayan bir büyüklük duygusuna kapılır. Nihayetinde o küçücük varlığına rağmen koca aslanı yenmiş, büyük bir belayı defetmiştir. Bunu bütün ormana duyurmak ister. Kazandığı zaferden başı dönen sinek, bir örümcek ağına takılır ve bu dikkatsizliği hayatına mal olur. Bu kısacık masal, satır aralarında okurlarına iki önemli mesajı dikte eder: Birincisi, hiç kimseyi dış görünüşü ile yargılamamak ve küçük görmemektir. İkincisi de insanın kimi zaman nice afetten kolayca kurtulurken kimi zaman da ufak hatalar sonucu büyük musibetler yaşayabileceği hakikatidir. Burada dolaylı olarak böbürlenmenin kişiye bir kazanç sağlamayacağına aksine onu körleştireceğine vurgu vardır. Zira sinek de onun için en büyük tehlike olan örümcek ağlarına karşı körleşmiş ve sonuçta kaybetmiştir.

Çocukların soyut kavramları idrak etmelerine yardımcı olan, soyut düşünme becerilerini geliştiren masallar, aynı zamanda dil gelişimlerine de katkı sağlar.

İlgi çekici anlatımlarının yanı sıra değerler dizisinin öğretilmesi bağlamında nitelikli masalların çocuklara büyük katkıları olacaktır. Çocuklar, davranış ve değer arasında yetişkinler gibi mantıksal ilişkiler kurmakta zorlanabilirler. Farklı örüntülerle ilginç çıkarımlarda bulunabilirler. Paylaşmanın ve yardımlaşmanın altının çizildiği bir ailede büyüyen çocuk, okulda arkadaşına sınavlarda yardım etmemesi gerektiğini anlamlandırmakta

zorlanabilir. Onların zihin dünyasının kendisine has bir işleyişi vardır. Masallar, bu gibi karşıt durumları anlamlandırmada yardımcı olur. Masalın düş gücünden beslenen unsurları, bir yandan gerçekçi diğer yandan hayalî yönü, çocukların zihnî işleyişleriyle örtüşür. “Kelebek ve Koza” hikâyesi, ona kimi yardımların kişiye fayda değil zarar verdiğini öğretir. Yardım etmek amacıyla bile olsa kozadan çıkmak için çırpınan bir kelebeğe dışarıdan herhangi bir müdahalede bulunmak kelebeğe aslında zarar verir. Kelebek bunu tek başına başarmalıdır ki gelişimini tamamlayabilsin. Çocuk, bu masalla yeni bir bakış açısı kazanmış olur.

Masallarda çocuklara kazandırılan en önemli hasletlerin biri diğerkâmlıktır. Çocuk, masal kahramanları vasıtasıyla kendi çeperlerinden çıkar. Bir masalda Keloğlan olup devlerle mücadeleye girer, bir diğer masal da Ali Baba’nın çektiği yokluğa şahit olur. O, hayal dünyasında masalları bir daha işler ve kendini kurguya dâhil eder. Empati duygusu gelişir. Bencilliği törpülenir. Böylelikle hayata hazırlanır.

Masallar, davranış örnekleri sunmanın yanında varoluşsal sorgulamalara da kapı aralayan güç ve anlatıma sahiptirler. Zira erdemli bir hayatın yaslandığı temel ilkeler, değerler dizisi de masalların konusu olmuştur. “Ben nereden geldim?” sorusundan başlayarak, “Doğum ve

ölüm nedir?”i irdeleyen, “iyilik ve kötülük” kavramlarını çocuğun zihin dünyasına hitap edecek şekilde tanımlayan masallar, bireye küçük yaşta tutarlı cevaplar sunarak onun zihinsel ve duygusal gelişimine katkı sunar. Çocuklar, başlarda bu tür soruları kimi zaman kendince yorumlar ve üzerinde fazlaca düşünmeden geçer kimi zaman ise kendi dünyalarına göre anlamlandırır fakat isabet edemezler. Bu tür anlam arayışları çoğunlukla ergenlik döneminin başlamasıyla ailelerin dikkatini celbetse de ilk nüvelerini çocukluk döneminde verir. Sağlıklı bir kişilik gelişimi için çocukların anlam arayışlarına tatmin edici cevaplar bulma zorunluluğu vardır. Masallar, dolaylı iletişim kanallarını kullanarak çocuğun olaylar üzerinden olguları kavramasını sağlar. Bir bakıma çocuğun hayal dünyasına seslenerek, yaşadığı çocuksu gerilimlere atıflar yaparak onun iç âlemine girmeyi başarır. Böylelikle iyilik de kötülük de, ölüm de doğum da bir olay örgüsü içinde, örtük fakat etkileyici bir şekilde işlenir. Masal, inandırıcılık iddiasında değildir. Onun bu tutumu masalı daha inandırıcı kılmakta, verdiği mesajın etki gücünü artırmaktadır.

Çocukların soyut kavramları idrak etmelerine yardımcı olan, soyut düşünme becerilerini

geliştiren masalların bir diğer faydası da dil gelişimlerine sağladığı katkılardır. Ana dilin gelişip serpilmesinde okuma kültürünün etkisi büyüktür. Erken yaşlarda düzenli bir okuma ortamında büyüyen çocukların kelime hazinesi gelişmekte, dimağları zenginleşmektedir. Masallar her ne kadar manzum bir edebî tür olarak görülse de zaman zaman şiirsel öğeler içerir; maniler ve deyişler masalarda kendine yer açar. Tekermemeler, söz oyunları masalı dil açısından ilgi çekici bir forma sokar. Bu nedenle masallar, zengin bir dil hazinesi olarak çocukların istifadesine sunulmalıdır. Masal dinleyen çocuklar, kelimelerin telaffuzlarına vakıf olurlar. Ses ahengini, söyleyiş antlarını içselleştirirler. Okuma becerisi kazandıklarında da her bir kelimenin kullanım alanlarını idrak ederler. Böylelikle konuşma becerileri, kendini ifade edebilme yetenekleri gelişim gösterir.

NEDİR ŞU NANOTEKNOLOJİ?

■ Muhammed Kâmil YAYKAN

Kırılmayan bardaklar, kirlenmeyen gömlekler, su geçirmeyen ayakkabılar, çiziklerini kendi kendine tamir eden araç kaportaları... Çok mu uzak, çok mu hayalî? Hayır. Bu saydıklarımızın hepsi ve niceleri artık mümkün. Nasıl mı? Tabii ki nanoteknoloji ile.

Nanoteknoloji, gözümüzün hatta pek çok mikroskobun bile göremeyeceği metrenin milyarda biri uzunluğuna denk gelen ölçü birimi "nano" ile "teknoloji" kelimesinin birleşiminden mürekkep. Kısacası nanoteknoloji, çok ama gerçekten çok küçük şeylerin teknolojisi. Henüz yeni diyebileceğimiz bu teknoloji daha emekleme aşamasında. Ama nanoteknolojinin bugün yaptıklarını görünce bile şaşırmamak elde değil. Peki ne yapıyor nanoteknoloji ile, nerede kullanılır bu nanoteknoloji? Sorularımızı sorduk yine. O zaman cevabı aramaya başlayalım küçük, minicik parçacıkların içinde...

BİLİYOR MUSUNUZ?

- Her şeyden önce "nano" ölçü birimini açıklayalım ki çalışma alanının ne kadar küçük olduğunu iyice anlamlandıralım. Yukarıda da söylemiştik. Nanoteknolojinin temel ölçü birimi olan nanometre, bir metrenin bir milyarda biri. Daha somut bir ifade ile anlatmak gerekirse ortalama bir saç teli yüz bin nanometre kalınlığında. Yani bir nanometre bir saç telinden 100 bin kat daha ince.
- Nanoteknoloji, işte bu kadar küçük parçacıkların yani atom moleküllerinin işlendiği, işlenmeye çalışıldığı ve bu çalışmalar sonucunda şimdiye dek kullandığımız ürünlerin çok daha farklı işlevlerle kullanılmasına yol açan devrimsel bir teknoloji olarak karşımıza çıkıyor.
- Nanoteknoloji çok geniş bir yelpazede kullanılabilir. Savunma sanayisinden elektroniğe, haberleşmeden ulaşım, astronomiden tıba pek çok alanda bu yeni teknoloji hızla kullanılmaya başlandı bile.

NE YAPILIR?

• Teşbihte hata olmaz derler. Nanoteknolojiye bir nevi GDO desek çok da hata etmiş olmayız galiba. Atom altı parçacıkların yani moleküllerin yeniden düzenlenmesi ile bir nevi güncellenmiş atomlar üretiliyor bu teknolojiye. Peki o atomlar ne işe yarıyor? Su geçirmez kumaş oluyor mesela. Dilediğiniz kadar suya, toza, çamura maruz bırakın bu kumaştan yapılan bir gömleği, üzerine döktüğünüz şey akıp gidiyor.

• İnşaat sektöründe, güçlendirilmiş esnek beton üretilebiliyor sonra bu teknoloji ile. Çelikten katbekat güçlü ama en yıkıcı depremlere bile dayanabilecek kadar esnek betonla yapılmış binalar can ve mal güvenliğini en üst seviyeye çıkarıyor.

• Nanokaplama ile üretilen boyalar sıradan boya moleküllerine göre birbirlerine daha sıkı kenetlenip olası bir deformasyon durumunda kendini tamir edebiliyor. Köşeyi dönerken aracınızı hafifçe sürttünüz diyelim. Sorun değil artık, bariz bir göçük olmadıktan sonra boya üzerinde meydana gelen çizilmeler bir süre sonra kendi kendine "iyileşiyor".

• Daha nice kullanım alanı var bu teknolojinin ama biz son olarak tıp alanındaki devrimsel gelişmelere göz atalım bir de. Nanomedikal ürünler veya diğer adıyla akıllı ilaçlar, ameliyata gerek kalmadan pek çok operasyonu vücut içinde yapabilecek şekilde üretiliyor. Örneğin bu akıllı ilaçlar kanserli hücreleri bulup, yerinde yok edip, normal yollarla vücuttan atılabiliyor.

GELECEKTE NE OLABİLİR?

• Nanoteknoloji, başta da söylediğimiz gibi henüz emekleme aşamasında. Çiçeği burnunda bu teknoloji, yirminci yüzyılın son çeyreğinde dünyaya geldi. Mazisi daha çok yeni. Bu kadar kısa sürede bu teknoloji ile yapılanları görünce insan, uzun vadede nelerin ortaya çıkacağını merak etmiyor değil açıkçası.

• Dediğimiz gibi nanoteknolojinin bir alanı da atom altı molekülleri yeniden düzenlemek. Çok bilinen bir örnekle açıklayalım bu düzenlemenin ne getireceğini. Bilindiği üzere elmas da kömür de karbon atomundan meydana geliyor. Aralarındaki tek fark, atomların dizilişleri. Bu dizilişleri düzenlemek mümkün olabilir belki gelecekte. Belki kömür, elmasa çevrilebilir bu teknoloji ile.

• Nanoteknoloji tekerlek sektöründe de devrim yaratabilir. Şu an kullandığımız petrol temelli araç tekerleklerinin yerini belki de nanoteknoloji ile üretilmiş akıllı tekerlekler alabilir. Özellikle 5G teknolojisi ile entegre olan akıllı tekerlekler yolun durumunu anlık olarak tarayıp bizi olası tehlikelere karşı koruyabilir. Hatta bu tekerlekler yolun durumuna göre örneğin bir çukurda veya tümsekte form değiştirerek sürüş konforunu ve güvenliğini maksimum seviyeye çıkarabilir.

• Nanoteknoloji ile üretilen ürünler şu an markette yeni. Bu teknolojinin genişlemesi ucuzlamayı da beraberinde getirecek elbette. Dolayısıyla kırılmaz bardaklar, kırılmaz gömlekler, ilk günkü formunu yıllarca koruyan tüketim eşyaları ile sürdürebilir bir gelecekte yaşamak nanoteknoloji ile mümkün gibi görünüyor. Hele ki gezenimizin günden güne tam anlamıyla kirlendiği bugünlerde...

AHMET MURAT ÖZEL İLE EDEBİYAT ÜZERİNE...

■ Mahir KILINÇ

Edebiyat uğraşısı akademisyenliğin de önüne geçmiş bir yazarsınız. Edebiyatı keşif, hayret ve hayranlık olarak nitelendiriyorsunuz. Ahmet Murat Özel, edebiyatta neyi keşfetti, neye hayret etti ve neye hayranlık duydu?

Edebiyat bir keşif yolculuğudur. Bunun temel sebeplerinden bir tanesi şudur: Edebiyat eserleri bize insana, hayata, ölüme ve insanın en temel duyguları ile korkularına dair daha yakın gözlem fırsatı veriyor. Dolayısıyla aslında bir yandan da bize kendi duygularımızı nasıl anlayacağımızı, bu duyguları nasıl düşüneceğimizi de öğretiyor. Hatta duygulanmayı bile öğretiyor diyebiliriz edebiyat için. Edebiyatın bizlere sağladığı keşif duygusu budur. Yine edebiyat nihayetinde dil ile yapılan bir sanattır. Bu dilin

sağladığı ve hatta içerdiği büyüü biz edebiyat eserini okurken daha yakından görüyoruz. Hepimizin kullandığı kelimeler, kullandığı cümleler gündelik hayatın her tarafına yayılmış olan dilin farklı birimleri edebiyatta bir tür büyüsel etki yaratıyor. Ve sıradan olmaktan, her zamanki olmaktan, her yerde karşımıza çıkan olmaktan kurtuluyor. Bu da bizde bir keşif ve aynı zamanda hayret, hayranlık durumu oluşturuyor.

Divan edebiyatı, halk edebiyatı ve tasavvuf edebiyatından günümüz edebiyatına kadar pek çok şiir biçimini bilen, okuyan biri olarak sizi modern şiirde yazmaya iten saikler nelerdir?

Bu sorunuzun çok pratik bir cevabı var. Çünkü ben modern zamanlarda yaşayan, modern insanla karşı karşıya olan, bu

modernlikten şöyle ya da böyle yararlanmış, bu modernliğin şöyle ya da böyle içine dalmış biriyim. Dolayısıyla başka bir zaman diliminin ürettiği başka bir insan tipinin duygularını, hayat içindeki hareketini, yönelimlerini, bize izah eden bir edebiyat ki -buna klasik edebiyat diyelim- bugünün insanının duygularını da hayat hakkındaki yorumlama çabasını da karşılamıyor. İkincisi de sanatın ve edebiyatın anlamı değişti. Başlangıcını Donkişot'a kadar götürebildiğimiz modern edebiyat ve doğuşu iki yüzyıl öncesine dayanan modern şiir sadece yüceyi, sadece kutsalı, sadece aşkın olanı, sadece statik olan dünyanın meselelerini konuşmaktan çıktı. Dağınık, melez, çapraşık ve yapay olanın da şiirini, edebiyatını yapmaya başladı. Bugünde yaşayan birisi olarak

bugünün edebiyatı ve
bugünün edebiyat tavrı
benim ilgimi çekiyor.

**Modern şiir yazmak, modern
edebiyatla uğraşmak ne gibi
vukufiyetleri de beraberinde
getiriyor?**

Modern edebiyatla uğraşmak bize bugünün dünyasını, bugünün insanını ve bu insanın iç hâlini, insanlar arası ilişkiyi görmemizi sağlıyor. Biz bütün insani tecrübelerin tamamını kuşatabilecek bir üstün insan konumunda değiliz. Her birimiz sınırlı hayatlarımızın sınırlı çevrelerinde yaşıyoruz. Dolayısıyla diğer insanların bize ne kadar benzediğini, ne kadar benzer ya da farklı hayatlar yaşadıklarını oturduğumuz yerden kendi çevremiz içerisinde fark etmemize imkân yok. Edebiyat bize farklı çevrelerin, farklı milletlerin, toprakların, coğrafyaların insanlarını

tanıştırıyor. Öncelikle bizi bugünde tutuyor; belki stresli, gerilimli bir şekilde tutuyor ama güçlü bir biçimde tutuyor. Dolayısıyla modern edebiyatın temel kazanımı, bizi bugünde tutuyor olmasıdır. Özellikle roman, bu yaşadığımız hayatın sürekli değişen dinamiklerini, değişen ilkelerini, değişen tavırlarını bu değişkenlik içinde gösterme kabiliyetine sahiptir. O bakımından modern edebiyat; şiiriyle, romanıyla ve diğer türleriyle bugünü anlamamızı sağlıyor diyebiliriz.

Edebiyat eserleri bize insana, hayata, ölüme ve insanın en temel duyguları ile korkularına dair daha yakın gözlem fırsatı verir.

Akademik hayatınızda tasavvuf ana bilim dalı alanında çalışmalar yapan bir akademisyen olarak Ahmet Yesevi, Yunus Emre ve Mevlana gibi dervişlerin toplumun değişim ve dönüşümüne yönelik katkılarından hareketle -Ömer Lütfi Barkan'ın ifadesiyle- kolonizatör dervişlere toplum neden ihtiyaç duyar?

Kolonizatör dervişler aslında bence bambaşka bir bağlamın, başka bir tarihsel bağlamın gerçeğiydi. O gerçek de şuydu: Biz millet olarak, toplum olarak bir yerden bir yere taşınıyorduk, göç hâlindeydik ve gittiğimiz yerlerde hiç tanımadığımız din, dil ve kültürlerle karşılaşıyorduk. Kolonizatör

dervişler oralarda yeni dünyaya intibak etmenin öncüleriydiler. Bu esnada arkalarında siyasal ve askerî güç de vardı. Dolayısıyla gittikleri yerlerde yapmış oldukları çabalar kalıcı hâle de dönüşüyordu. Bugün bir kolonizasyon, bir yayılmadan bahsedilecekse bu, o günkü dervişlerin yayılmasından ve kolonizasyonundan ya da fethinden farklı. Artık bugünün dervişleri sivil toplum çalışmalarıyla, yardım çalışmalarıyla kültürel ya da eğitim faaliyetleriyle bir yerden bir yere taşıyorlar. Her zaman karşılarında bu çabalarını anlayacak bir toplum ve arkalarında önceki meslektaşlarının sahip olduğu askerî, siyasi ya da diplomatik gücü bulamıyorlar. Belki dezavantaj gibi görünebilir

ama bunların aynı zamanda bazı avantajları da var. Çünkü gittikleri yerlerde hiç tanınmıyor da değil. Ait oldukları din, dil ya da kültür hiç bilinmiyor da değil. Kendilerini izah etmek için gittikleri yerlerde hazır kabuller bulabiliyorlar. Bu kabullerin bir kısmının ön yargı ya da ön kabul olduğunu söyleyebiliriz. Sonuç olarak aslında kolonizatör dervişler olarak işaret edilen insan tipi ya da insanların oluşturdukları küme fedakârlık, feragat, diğerkâmlık, bir dinin gönüllü sözcüsü olma, dini ve maneviyatı gidilen bölgelerde temsil edip o insanların kalbine, gönlüne bu inancı, bu dini yerleştirme çabaları bakımından ortaklık arz ediyor. Bu da bir tür süreklilik sağlıyor.

Gerek tasavvufi konularla ilgilenmeniz gerek şair olmanız hasebiyle tasavvuftaki hikmetin özellikle şiire dönüşümüne ya da sufilerin şiiri çokça tercih etmelerine yönelik neler söylemek istersiniz?

Sufilerin şiiri tercih etmelerinin iki sebebi var: Bunlardan bir tanesi tasavvufun, tasavvufi eğitimin içerisinde karşılaştıkları duygu yoğunlaşmaları. Bunların bir kısmı aşk, muhabbet, bir kısmı ayrılık bir kısmı kavuşamamanın ızdırabı, bir kısmı ayrılığın derdi, bir kısmı kendisiyle karşılınca yaşadığı hayret, şaşkınlık gibi duygu yoğunlaşmalarını ifade etmek için şiirin elverişli ve bütün bu duyguları taşıyabilecek, kuşatabilecek bir yapıya sahip olmasıdır. Dolayısıyla bu duygu yoğunlaşmalarını, belli bir soğukkanlılığı taşıma çabası içerisinde girmeden olduğu gibi sıcaklığıyla, coşkusuyla aktarabilme isteğidir. Yani sufilerin şiir söylemelerinin ya da yazmalarının sebeplerinden birisi budur.

Başka bir sebep de şudur ki sufilerin kendilerini takip eden, sözlerine kulak veren kimselere dertlerini akılda kalıcı bir biçimde terennüm edilebilir ve bestelenebilir biçimde söyleme çabasıdır. Bu sebep, soğukkanlı bir sebeptir. Meşhur sufilerin çoğu müntesiplerine o bilgiyi aktarmak ve o rehberliği yapmak için şiiri tercih etmişlerdir. Çünkü şiir, eski zamanların en güçlü, en taşınabilir, en hareketli edebî türüdür. Bu iki sebepten ötürü sufilerle şiir birlikte olmuştur.

“Ölmeden önce yazayım diye her yazarın hayalinde bir kitap vardır ve yazarlar yazdıklarını aslında onun için yazar.” sözünüzden hareketle Ahmet Murat Özel’in yazmak istediği kitap nedir?

Aslında bu şekilde olan birden fazla kitap var zihnimde. Bunların da tam sayısını bilemiyorum ama beş civarında diyebilirim. Zaman zaman biri diğerinin önüne geçiyor. Bazılarına bazı bölümler yazıyorum, bazılarını henüz taslak aşamasında tutuyorum ama ömür de geçiyor.

ÖZ GEÇMİŞ

Ahmet Murat Özel, 30 Haziran 1971 tarihinde Karaman’da doğdu. İlkokul, ortaokul ve lise tahsilini Karaman’da tamamladıktan sonra Mısır’da başladığı üniversiteyi Marmara İlahiyat Fakültesinde 1997 yılında bitirdi. Selçuk Üniversitesi İlahiyat Fakültesinde İslam felsefesi ve tasavvuf alanında yüksek lisans ve doktorasını tamamladı. Hâlen İbn Haldun Üniversitesi İslami İlimler Fakültesinde öğretim üyesi ve Nihayet Dergisi’nin genel yayın yönetmeni olan Ahmet Murat Özel, Türkiye Yazarlar Birliği’nin “Yılın Şairi” ödülüne (2014), “Necip Fazıl Şiir Ödülü”ne (2017) ve TRT 2’de hazırlayıp sunduğu Edebiyat Söyleşileri programıyla da Türkiye Yazarlar Birliği tarafından “Yılın Televizyon Programı” ödülüne (2019) layık görüldü.

Şiir, deneme türlerindeki eserlerinin yanı sıra akademik ve çeviri eserleri de olan yazarın, *Kaf ve Rengi* (Şiir), *Kış Bilgisi* (Şiir), *Bir Şair Bisikletle* (Şiir), *Kalbin Kararı* (Şiir), *Belki de Üzülmeliyiz* (Deneme), *Kuşlarla Sohbetin Şartları* (Deneme), *İbn Atâullah el-İskenderî: Hayatı, Eserleri, Görüşleri* (Araştırma), *Hikayem Ne Tuhaftır: Ebu’l-Hasan eş-Şüşteri ve Tasavvuf Anlayışı* (Araştırma), *Sufilerin El Kitabı* (İbn Acibe’den çeviri), *Fırtınalar* (Cibran’dan çeviri), *Sanat Üzerine* (Tevfik el-Hakim’den çeviri) eserlerinden bazılarıdır. Ayrıca yazarın şiirlerinden yapılan bir seçki İngilizceye tercüme edilerek *In Quest of the Simurgh* adıyla yayımlandı.

KURUCU FİİL SEVMEK

■ Ali Necip ERDOĞAN

Sev, ikinci tekil şahıs emir kipi. Tıpkı oku, dinle ya da korkma gibi... Oku emrinde neyin okunacağını, dinle emrinde neyin dinlenileceğini, korkma emrinde neden (ya da kimden) korkulmayacağını sormak gibi, sev emrinde de neyin ya da kimin seveceği sorulabilir. Bütün bu fiillerde bir de nasıl sorusu önem kazanır. Yani nasıl okuyayım, nasıl dinleyeyim, nasıl korkmayayım yahut nasıl seveyim? Demek ki sev emrine muhatap olduğumuzda neyi seveceğimiz ve nasıl seveceğimiz sorularına da cevap aramamız gerekiyor. Bir diğer husus da emri verenin kim olduğu.

Bunlardan önce sevmek fiilinin ne olduğuna ve ne anlama geldiğine bakmak gerekir. Doğar doğmaz maruz kaldığımız ilk fiil ağılatılmaksa, ikinci fiil de sevmektir. Sevmenin ne olduğunu sevdiğimiz için biliriz. Sevmek fiili kurucu fiildir ve aynı zamanda ilkedir. Sevilme biçimimizle bizi ve çevremizi kurar. Bu inşa sürecinde sevdiğimiz yere gider sevilmediğimiz yerden kaçarız.

Sevilmenin sevgiyi bilmede ikinci bir etkisi daha vardır, sahiplenilmek. Annemiz bizi çok severken çok da sahiplenir. Doğuranın sahiplenilen sevgisi Yaradan'ın sahiplenilen sevgisinin çekirdeği, bir misali, "asıl"a gönderen temsilidir. Sevilmemiz, sahiplenilip korunmamız

şu anlama gelir: İnsanlığın bilgi ve tecrübe birikimi bize aktarılacaktır. Aksi takdirde her şeyin başımıza gelmesi, her şeyi tecrübe etmemiz gerekir ki bu süreçten sağ salım çıkamayabiliriz. Dolayısıyla sevmek bu aktarımın da önemli, etkin ve kurucu kanalıdır.

Zaman ve mekânla ilgili şöyle söylenmiştir: Her şey bir anda başımıza gelmesin diye zaman vardır, yani ardışık olarak sıralı bir biçimde olayları yaşayabilmemiz için zaman (yaratılmıştır) icat edilmiştir. Aynı şey mekân için de geçerlidir: Her şey başımıza bir anda gelmesin diye bir mekânda bulunmamız

Güven duygusu sevginin en belirleyici bağluluklarından biridir. Kişinin güveni sevdiği biri tarafından kötüye kullanıldığında güven sevginin önüne geçer. Kişi önce güven duyacak sonra sevecektir.

gerekir. Mekân bu yüzden icat edilmiştir. Zamanı ve mekânı doğuranın da sevgi olduğu söylenebilir. Elbette bu, sınırlı bir bakışla indirgemeci, daraltıcı bir söylemdir. Zaman ve mekânla ilgili kapsayıcı tanımlar yapılabilir/ yapılmıştır. Öyleyse sevgiyi bilme biçimimiz bir birikimin sonucudur ve sevgiyi başka şeyler (duygular-düşünceler) vasıtasıyla bir mekânda ve süreç içinde biliriz.

Bu aslında bilme biçimimizin temelidir: Bilmediğimiz şeyi bildiklerimizi kullanarak tanımlamaya çalışır ve ona bir çerçeve çizeriz. Sevgi, bize öğretilmiş bir bilgidir ve biz onu duygu diye niteleriz. Sahiplenilmeyle birlikte edinilmiş bir bilgi olduğu için de kişiyi dış dünyaya (ailenin dışına) hazırlar. Kişi dış dünyaya yöneldiğinde birini ya da bir şeyi (kendisine öğretilen sevmeye başlar ve herkesin kendisi gibi kendisiyle aynı şekilde sevdiğini düşünür. Çünkü bunun duygu olduğunu zannetmektedir ve herkeste bu duygunun var olduğunu kabul etmektedir. Böylelikle herkes onun sevgisine aynı şekilde karşılık verecektir. Sevmenin sahiplenilmek olduğunu bildiği için sevdiği şeyi ya da kişiyi sahiplenmek isteyecektir. Beni seven ailem bana sahip olmuş, beni korumuş, güvende tutmuştu. Şimdi ben de sevdiğim şeye sahip olursam onu korur ve güvende tutarım, diyecektir. Ancak sevdiği şeye ya da kişiye

sahip olamadığını, sevgisinin karşılık bulmadığını görünce sevginin sahiplenmekten ayrışması gerektiğini, acı bir gerçek olarak, anlayacaktır. Sevgiden ilk ayrışan bilgi “sahiplenmek” olacaktır. Bu ayrışmayla birlikte sevilen nesnenin tasavvuru, hayali zihinde canlanacaktır.

Bir şeyin kendisine değil ancak hayaline sahip olabiliriz. Kendimizi kurmaya ve inşa etmeye başlarız. Mekân ve zaman değişiklikleriyle kişinin kendini kurma ve inşa süreci süreklilik kazanacak, kişi değişip dönüşecektir. Sevginin nesnesi kimi zaman resme, kimi zaman hayale kimi zaman da imgeye dönüşerek kişiye kendi gerçekliğini sorgulatacaktır. Kimi zaman beklentilere ulaşmakla kimi zaman da hayal kırıklıklarıyla geçen bir süreç... Sevginin kaybetme korkusuna dönüştüğü, güven kaybına uğradığı, incinmeye sebep olduğu, hor görülme ya da küçük düşürülmeyle sonuçlandığı eğitici, öğretici bir süreç... Aynı zamanda da vicdan, merhamet, sadakat gibi duyguların sevmek ve sevilmele birlikte var olduğu gerçeği...

Sonunda ortaya çıkan, sevginin mahiyetini oluşturan duyguların tanınmasıdır. Anlaşılmıştır ki sevgi, duygulardan ve düşüncelerden oluşmaktadır. Hepsinin toplamından oluşan bir terkiptir. Mesela güven duygusu sevginin en belirleyici bağlılıklarından biridir. Kişinin

güveni sevdiği biri tarafından kötüye kullanıldığında güven sevginin önüne geçer. Kişi önce güven duyacak sonra sevecektir. Ya da sevgisi nedeniyle merhamet duyduğu biri tarafından bu merhameti istismar edilirse merhameti acımaya dönüşür ve sevginin önüne geçer. Kış mevsiminde açıkta kalmış bir yılanı gören adam ona merhamet eder ve onu alıp koynunda ısıtır. Yılan kendine gelir gelmez adamı sokar. Adam yılanı fırlatıp atar ve kendi derdine düşer. Böyle bir durumla bir daha karşılaşırsa yılanı koynuna alıp ısıtmak yerine ona acıyarak yoluna devam edecektir. Sevmiş ama hayal kırıklığına uğramış biri için sevgi hızlıca

nefrete dönüşebilir, ki nefret de sevginin terkbine dâhildir. Bu nedenle neyi ya da kimi seversek sevelim, sevgiyi oluşturan duygular nedeniyle her zaman ve daima kendimizi seviyor olacağız.

Bütün bu süreç sevgiyi oluşturan duyguların işlerlik kazanmasına ve giderek sevgiden ayrışmasına neden olmaktadır.

Böylece sevginin mahiyetini oluşturan tüm duygular dış dünyadaki deneyimlerle işlerlik kazandığında (boşa çıktığında, hayal kırıklığı yaşandığında, tatmin sağlandığında yani olası tüm durumlarda) sevgi bütün bu duygulardan ayrışır. Diğer tüm duygulara işlevsellik kazandıran kurucu duygu olma fonksiyonunu yerine getirir. Bu aşamadan sonra sevgi kişi için ilk defa ve kesin olarak “varlık” kazanmıştır, hiçbir duyguyla kaim değildir, bir şart ya da koşula bağlı değildir, tek başınadır. Bir beklentinin aracı olmaz, stratejilere konu edilemez.

Sevginin “varlığı”nı asıl şimdi tanıyan kişi, kendiyile ve dış dünyayla esaslı ilişki kurmaya başlar. Kendisi ve sevdiği nesnenin arasına “varlık” olarak sevgi girer ve bu esası, seven-sevgi-sevilen olarak belirler. Tüm duyguları ve düşünceleri doğuran kaynağa ulaşmıştır. Sevgi zannettiği “şey” ile sürekli değişip dönüşerek gelmiştir buraya, ulaştığı yer ise dinginliğin, suhuletin,

Sevmek fiili kurucu fiildir ve aynı zamanda ilkedir. Sevilme biçimimizle bizi ve çevremizi kurar. Bu inşa sürecinde sevdiğimiziz yere gider sevilmediğimiz yerden kaçırız.

basiretin ve ferasetin olduğu yerdir. Böylelikle bir şeyi ya da birini (sevgiden ayrıışan duygu ve düşünceler nedeniyle) kendi adına değil, kurduğu ilişki nedeniyle Yaradan adına sevecektir. Seven, sevgi ve sevilen ilişkisi üçlü yapısıyla diyalektiği ortadan kaldırır. Çünkü diğer tüm duyguları kuran, onlara işlevsellik kazandıran sonra da onlardan ayrıışan sevgi, “varlık olarak” zıtlığın arasına girer ve ilişkinin yönünü tek taraflı olmaktan çıkarır. İkili ilişkilerin rekabetçi, kırıcı, yok edici etkileri üçlü ilişkiyle giderilmiş olur. Bu ikili yapının reddedilmesi anlamına gelmez. Tam tersine ikili yapının (diyalektiğin) araya alınan “varlık” ile genişletilerek “ya o, ya bu” tercihinin ortadan kaldırılması anlamına gelir. Tüm duygulardan ayrıışan sevginin asıl işlevi de budur. Yani birbirini tamamlayan ya da birbirinin zıddı olan “şeylerin” tarafı olunamayacağını gösterir. Çünkü taraflardan birini seçmek diğer tarafla çatışmak demektir fakat araya varlık olarak sevgi girdiğinde çatışma ortadan kalkar. Böylece neyi ya da kimi sevmeliyim ve nasıl sevmeliyim sorusu geçerliliğini yitirir. Demek ki “sev” emri yöneltme bildirmez, tıpkı oku, dinle, korkma emri gibi. Neyi okuyacağını, neyi dinleyeceğini, neden korkmayacağını söylemiş olsaydı emri daraltacak ve asli işlevinden yoksun bırakacaktı.

“BEREKETLİ HİLAL”İN MERKEZİ KUDÜS

■ Sümeyra ÇELİK

Zeytin ağaçlarının bir dantel gibi süslediği tepecikler. Beyaza çalan taş tümseklerin ağaçlarla raksı. Güneşin gökyüzünden hicret etmek isteyen hüzmeleri. Üzerine yemin edilen incirler ve bereketli üzüm bağları. Gökyüzü maviliğinin yeryüzüne göçtüğü ufuklar. Dış cephesi renge mahkûm edilmemiş sevimli taş evlerin başka âlemlere açılan panjurları. Daracık sokaklarda dengine az rastlanır duvar

süslemeleri. Bulutların gölgelediği kadim sokaklar. Bir masalın içinde dolaşıyormuş gibi köşe başlarında anlatıcısını bekleyen hikâyeler. Sur içinde kaybolan yolların hep el-Aksa'ya çıkma coşkusu. Yılları biriktirerek gelen dükkânlardan yükselen nağmeler. Çocukların gülücüklerine eklenen falafel kokuları. Baharatçıların şehre saçtığı bir tutam tılsım. Mescid-i Aksa'nın avlusunu mesken tutmuş kardeşlik cümbüşü. Bir mabede

güvercinlerin ancak bu kadar yaşaması. Uyuğunu öğrenen esnafın alt edilemez cömertliği. Seslerden sıyrılmış bakışların her şeyi anlatan lisanları. Hanelerden yayılan ve kolundan tuttuğunu sofraya çeken misafirperverlik... Kudüs'te olağan manzaralardan sadece birkaçı. Kim kurdu bu şehri bu topraklara? Mayasına ne kattı ki göreni meftun ediyor? Yakup'tan alınan bir göz, Yusuf'tan soyulan bir gömlek mi? Nedir Kudüs? Kenan ili neresi?

Kudüs; fatihi Davud, mimarı Süleyman, imamı Zekeriya, muştusu Yahya, beşiği İsa ve miracı Hz. Muhammed (s.a.s.) olan nebiler yurdu ve peygamberler diyarı. Altı bin yıla dayanan geçmişle, İbrahimî dinlerin ve şehirlerin incisi. Nice medeniyetlerin binlerce yıllık mazisinin şekillendiği “Bereketli Hilal”in merkezi. Filistin topraklarında tarih mütemadiyen yazılmaya devam ederken peygamberlerin, kralların ve sultanların rüyalarına misafir

olmuş, dualarını süsleyen şehir. Acının, kederin ve imanın şehri. Sokaklarından kanın, tarihinden savaşın eksik olmadığı coğrafya. Şairin ifadesiyle; gökyüzünde kurulduğundan mı kutsaldır yoksa kutsal olduğu için mi gökyüzünde kurulmuştur bilinmez ama asırlardır bu kutsallığın bedelini ödeyen bir mukaddes belde. Toprağının altından başka üstünden başka hayatların aktığı yer Kudüs. Ayakların varsa da yolculuğu bitmeyen Kudüs. Göz

görmeden gönlün sevdasına düştüğü şehir...

Selahaddin'den gelen selamlar yankılanır sokaklarında. Ve ancak rahleden kalkan kılıç adalet dağıtabilir orada. Herkese adalet sancağın altında nasip olur esenlik. Fetihten yıllar evvel hazırдыr minber Kudüs için. Bir Nureddin Zengî ufku, bir Selahattin cesareti son verir Kudüs'ün esaretine. Akıllı fikri Kudüs diye çınlayan ve zemini İslam ruhuyla döşeyen nice isimler eklidir sayfalarında.

Fetihler kadar fatihler yurdu dur Kudüs. Hz. Davut, Hz. Ömer ve Selahaddin Eyyübi ilk üç fatihidir. Sonrasında bir yarış başlar Kudüs için. Kimi taşına kimi aşına el atar. Ecdat, Haremeyn toprağı gibi sayar vergiden muaf tutar. Sultan Süleyman'dan Haseki Sultan'a ve Abdülhamit Han'a kadar sürer Kudüs'ün ihya yarışı. Sadece taşlar, duvarlar, mimari ve sanat değil ilim de müsabakaya dâhildir. Medreseler, hankahlar, tekkeler imar edilir. Kemerler kubbeler birbirine eklenir bu yarışta. Her hatıra kıymetli her iz kadim olunca hürmet makamları ile dolar taşar Kudüs. Üç yüz elli ders halkasına şahit olunca İmam Gazali "İlim zayıflamış Kudüs'te" diye not düşer tarihe.

Gökyüzü kapısının basamağıdır Kudüs. İnsanı okur Kudüs. İnsanı okutur. Taşları ve kuşları el ele verir ve bir tedrisat başlatır Beytü'l-Makdis'te. Candır, kandır ve yardır Kudüs. Metafizik âleme yapılan yolculukların durağıdır. Soruların cevaplara kavuştuğu, sultanların kralların uğruna savaştığı yerdir. Kudüs, insanı gelip geçen zamanlarda gezdiren sonra da bu günün avucuna bırakan bir rüzgârdır. Ve tüm kapılar yüzüne kapansa da gökyüzü kapılarının ardına kadar açıktır Kudüs'te. Başka hangi şehir böylesine özlenir, hasretle yâd edilir? Fıtrat ve ruh şehri. Anlam diyarı. Bir kez değerse adımlar Kudüs'e bütün hikâyeler rengine boyanır. Artık hiçbir şey eskisi gibi olmaz.

Kudüs birliğin adresi beraberliğin teminatıdır.

Tek başınlık insana ait olmayandır zaten. Çünkü çağlar boyu bencilliğin söyleyeceği tek bir sözü olmamıştır. Nihayetinde insani bütün katmanlar Kudüs'te dengeye kavuşur. Biriciktir ve birleştirir Kudüs. Ruhun başkentidir ve birlik mayası çalar zihinlere. Makamlardan soyunanın harcına cesaret katar. Bu öyle bir ilmektir ki her gelen dokuyamaz ancak herkes Kudüs'le dokunabilir. Kıssalara, anlatılara hatta ezgilere konu olur Kenanlılar. İbrahim'in (a.s.), İsa'nın (a.s.) peşi sıradır yollar orada. Nebvî davetlerin güzergâhıdır. Peygamber yönünden bereketin hâkim olduğu Kudüs, vahye karargâhlık eden müstesna beldeledir.

Şehir ve insan tarih olur Kudüs'te. Bir Peygamber kademi ile imana dönüşür

Kim kurdu bu şehri
bu topraklara?
Mayasına ne kattı
ki göreni meftun
ediyor? Yakup'tan
alınan bir göz,
Yusuf'tan soyulan bir
gömlek mi? Nedir
Kudüs? Kenan ili
neresi?

Zeytindağı

belde. Bütün soruların cevabı insanda başlar ve insan başlatır ya bütün cevapları. Vahiy medeniyetinde peygamberler şehri olan Kudüs'ten başlar cevaplar. Nebilerin izinde. Musa (a.s.), İbrahim (a.s.) ve İsa (a.s.) geçerken sokaklardan adımları bugüne ulaşır. Bir daha ve bir daha dönüp arkasına bakarken İsa (a.s.), çoktan ardına düşmüştür inananlar. Krallar yıksa da gönülleri yeniden yapar Kudüs'ü. Kimsenin olmadığı kadar herkesindir Kudüs. Hiçbir şeye sığmadığı kadar her şeydir. Ve gök kubbenin altında bir Kudüs esintisi çağlar boyu dolandır durur doğuda ve batıda.

Bereketin ve hicretin şehri. Zeytindağı elinden tutar insanın ve duraksız yolculuklara çıkarır. Ve her şeyi sayıp dökmez önüne. Bir bulmaca giriftliğinde hepsi bağlıdır Kudüs'te birbirine. Her şeyin her şey ile alakasına denk gelirsın Nebi Davut'ta. Ömer mahallesinde Selahaddin Caddesi ve Kanuni çeşmelerinde. Sur içinde

taşlar selam verir ecdattan
ve mezarlar bekçiliğini yapar
geleneğin. Sonra bir okul
sırasına oturursun karşına
dikiliverir kitabe. Tuğra der
konuşur, Aksa der anlatır.
Gözünün değdiği yerlerde
nişaneler bulursun atadan
dededen. Âdeta bir gelin gibi
süslenmiş emsalsiz tezyinatı ile
Sahra Kubbesi'ne esir olursun.
Bu tutsaklığın bitmemesi
içindir duaların. Seyrine
doyulmaz bir başyapıt. Sahra
kayasını kapladığı gibi kaplar
içini. Mescid-i Aksa, Kudüs'ün
tam kalbinde. İnsanın kalbini
hedefe koymuş muntazam
bir eser. Bir mabet, bir tarih ve
bir diriliş makamı. İç başka
âlemlere seyahate çıkarırken
dışıyla ihtişamını sergiliyor
âleme. İç tezyinatı kalbi, dış
tezyinatı akli temsil eder
gibi. Sıradanlığa karşı çıkıp
sekizgen yapısıyla cennetin
sekiz kapısını anlatır. Sıra dışı
ve benzersiz süslemeleriyle
cennetin eşsizliğini resmeder.
Kudüs demek en çok el-Aksa
demektir. En iyi temaşa yeri,
en güzel tefekkür mekânı ve
en has uhuvvet makamıdır
el-Aksa. Mescid-i Aksa'yı
Kudüs'ten çıkarınca geriye hiç
ama hiçbir şey kalmaz. Ya da
bu kutlu mabede değmeden
başlarsa gözler güne ışığını
kaybetmiş gibi olur görüntüler.
Aksa'dan başlamayan her
sefer eksik, el-Aksa'ya
değmeyen her kadem yarım
kalır. O yüzden Mescid-i Aksa,
Kudüs'ün kalbini temsil eder.
Coşku ve sekinetin insicamına
şahitlik olur Kudüs.

Bunca güzelliğinin yanında
hep gözyaşına tanıktır
sokakları. Filistin topraklarında

hikâyenin konusu
gözyaşıdır. Ağrılar
ve feryatlar nesiller
boyu gökyüzünde
mukimdir. Kudüs,
biraz neşe ve
coşkunun yanında
bolca hüznün ve
keder, en çok da
şehadet yurdudur.
Bugünün sayfaları
dünden yazılır bu
coğrafyalarda. Kaderdir
ya coğrafya. Hep ayrılık
ve vuslat arası mekik
dokur Kudüs coğrafyası.
Toplumların tarihini krallar
veya politikacılardan çok
kültürler, gelenekler ve sosyal
bağlar oluşturur. Savaşları
kumandanlar kazansa da
şehirleri dinler kurar. Doğu'da
söylenenin Batı'da karşılığıdır
Kudüs. Hac için, vaat için
yola düşer dinlerden çeşitli
kimseler. Ancak Doğu'nun
incisi ve bütün zamanların
cazibe merkezi Kudüs,
sadece İslam'ın öz evladıdır.
Geriye dönüp baktığımızda
yaşanan güzel günler hep
İslam'ın merhameti ve birlikte
yaşama ahlakının sonucudur.
İslam sancağının
Filistin'de gökyüzünden
indirilmesiyle
zulüm, kan ve gözyaşı
başköşeye yerleşir. Her
canlı için kıyımlar ve
yıkımlar başlar Kudüs'te.
Tarihi biraz da buralar da
birikir. Zenginliklerinden
en yüksek payı almak için
işkenceler reva görülür
mukaddes beldeye.
Bereketli Hilal'in merkezi
olan bu mukaddes şehir,
yine de kucaklar eteğine
gelen herkesi.

YENİ FAKAT İYİ Mİ?

■ Hatice Ebrar AKBULUT

METAVERSE

Yeni olan her zaman iyi, güzel ve faydalı mıdır? İnsan yeni olanın karşısında neden dirayetsizdir? Kuşkusuz yeniye duyulan merak insanı kışkırtır. Yeni, bir kurtarıcı gibi görünür. Yeninin kaideleri hemen yerleşmez ama yerleşmesi için de küçük bir kapı aralığı yeterlidir. Eskiyle kıyaslandığında yeninin albenisi daha yüksektir. Eski ve kadim olanın kıymetini yalnızca ona içtenlikle bağlanan kimseler bilir. Yeni, sürpriz ve şok etkisi yaratır. Paul Valery yüzyıldan biraz fazla bir zamandır, bir şeyin sırf yeni olması sebebiyle müspet olarak kabul edildiğini söyler. Yeninin bunca kabul

görmesi, olumlu karşılanması, neşvünema bulması insanlığın olgunlaşmasına büyük katkılar sağlayabilir. Yeni karşısında ürpertici olansa insanın/ toplumun onu tereddütsüz kucaklayışdır.

Tebdilimekânın ferahlığı gibi yeni olan da çoğu zaman farklı bir soluktur. Bazı yenilikler faydacıdır, toplumun kılcal damarlarına kadar yerleşir, nüfuz eder. Bazıları muallakta bırakır, hemen kabul görmezler. İlk görüşte güzel olduğu algısıyla ilgimizi çeken ve etkisi çabuk sönen yenilikler de bizi teğet geçip gider.

İnternet/sanal dünya, ilk olarak pratik hayatımıza

girdiğinde etkisi büyüleyiciydi. Hayal ettiğimiz pek çok şeyi, sanal evrende çabasız elde edecektik. Bütün işlerimizi kolaylaştıracak, her ânımızı kaydedip mutlu olacak, eski arkadaşlarımızla nostalji yaşayacak, dilediğimiz her yere ve insana ulaşacaktık. Bu büyüleyici etki, sanal dünyanın içinde yol aldıkça silinmeye, dünyamızı allak bullak ederek gerçekle sahte olanı karıştırmamıza sebep oldu. Sanalı gerçeklikten ayrı bir mecra olarak değil, gerçeğin kendisi olarak görmeye başladık. Sanal evrenin başka bir boyutu olan metaverse ise gerçekliğin ölümü, duyguların yitimidir.

Metaverse
denilen dünya
düzeni teknoloji;
robot, imaj
ve avatarların
ekrana yansıyan
egemenliğidir.
Sanal dünya için
gerçeğin peşinde
koşan son avcıdır.

Neil Postman, Televizyon: Öldüren Eğlence adını verdiği kült eserinde, televizyonun eğlence sunmasından daha çok her meseleyi eğlence aracı hâline getirmesine sıkı bir eleştiri getirir. Televizyon, insanı hayatın anlamından koparır, bütün duyguları anlık yaşatır. En ciddi konular, trajediler, üzücü hadiseler televizyonda en komik ve alaya alınan sahneler olarak sunulabilir. Postman'ın televizyon üzerinden okuduğu insanlık durumları, metaverse için de geçerlidir. George Orwell'in 1984 isimli romanında herkesi dinleyen tele ekran isimli cihaz, insanların hayatına dışarıdan müdahale etmekte ve gündelik hayatı bir hapisaneye çevirmekteydi. Metaverse'de yaşayan insan, gönüllü olarak bu ekranı kullanmayı ve içerden denetlenmeyi kabul eder.

Metaverse denilen dünya düzeni teknoloji; robot, imaj ve avatarların ekrana yansıyan egemenliğidir. Baudrillard, sanal dünya için gerçeğin peşinde koşan son avcı nitelemesini yapmıştı. Metaverse de gerçeğin bizatihi avcısıdır. İnsan artık tutsak olmuş ve avlanmışır. İnsanın bütün varlığı, ruhu ve bilinci metaverse'ün

sermayesidir. Bu evrende insan hatırasız, tecrübesiz, duygusuz ve düşüncesizdir. Temaşa edeceği bir kâinat yoktur. Hazları bile artık kendi kontrolünde/güdümlünde değildir.

Yeryüzünde ve gökyüzünde her şeyin kendine has bir anlamı, işlevi, görevi, kendine göre bir muhtevası ve lügatçesi vardır. Her şey bir vazifeyi icra etmek, yerine getirmekle yükümlüdür. Ağaçlar kendi anlamına göre kök salar. Yapraklar kendilerine verilen mühlet kadar salınır. Kuşlar, kendi rızıklarını bulma ümidiyle kanat çırpır. Dünya kendi muhtevasına göre davranan, yaşayan, hisseden bu varlıklar sebebiyle güzeldir. Yalnızca insan kendi yaratılışının dengesini, gayesini bozabilecek yetenektedir.

“Şimdiki çocuklar çok zeki.” cümlesini muhakkak duymuşuzdur. Şimdiki çocuklar sahiden zeki olduklarından mı yoksa akılları vaktinden önce uyandığı ve henüz öğrenmemeleri gereken şeyleri zamanından önce öğrenip bilinç düzeyine çıkardıklarından mı bu kadar bilgiye sahiplerdir. Metaverse yaşanmadan bitmiş hayatlar evrenidir. Henüz temyiz yaşı gelmemiş, idraki gelişmemiş çocukların duygu dünyasının çok erken yaşlarda alabora olmasıdır. Metaverse, Cahit Zarifoğlu'nun *Bir Değirmendir Bu Dünya* kitabında çocukları bu kadar erken ihtiyarlatan kapitalizmi sorgulamasından daha

vahim bir dünya düzenidir. İnsanı kendi anlamından, ruhundan, kalbinden koparan bir sistemdir.

Hayat akıp gider ve insan ona yetişmek, geride kalmamak için çabalar. Bazen de insan hayattan hızlı yaşar, durup kendi hayatını sorgular. Metaverse ise hayattan zaman mefhumunu, geceyi ve gündüzü siler, hayat diye bir şey bırakmaz. İnsanın mürebbsi, kılavuzu, rehberi artık bütünyle ekrandır. Bunun anlamı insan artık yönsüz, iradesiz, kişiliksiz, kendisiz, tecrübesiz ve başkasızdır.

Konuşmayı ve yürümeyi öğrendiği andan itibaren insanın kendine ve hayata dair merakı artar. Geçtiği yollar, yaptığı işler, duyduğu sözler, okuduğu kitaplar farkında olsun veya olmasın kendisinde birikir. Hayat, bu birikimle yaşanır. Metaverse evreninde insanın ne geçmişi ne de geleceği vardır artık o köksüz, ufuksuz ve mücadelesizdir. İptidai toplumlarda bir keşif söz konusuydu. İnsan, insana ve tabiata muhtaçtı. Hayata anlam katacak işçilikler, emekler vardı. Metaverse evreninde yaşayan insanlar, iptidai/ilkel toplumlardaki insanların merak düzeyine bile erişemeyeceklerdir.

Metaverse, dünyayı insana bir gözlük mesafesinde sunarak onu afallatır, her şey gözlerinin ucunda diye fısıldayarak insanı büyüler. İnsan bu gözlükle kâinata açıldığını sanır. Hareket alanının

genişlediğini, oturduğu yerden zenginleştiğini düşünür. Metaverse, insanlığın başına gelecek en büyük aldanıştır. O kadar ki bu sistemin vadettiği gerçeklik yanılgısı şöyle dursun yalan bir zemin üzerinde dahi değildir. Bir insanın istediği saatte, dilediği zaman ve yerde birden fazla mekânda konumlanabilmesi, o insanın dünyasından gerçekliği bütünüyle sildiği gibi yalan ve inkârın niteliğini de değiştirir.

Yeryüzünde başka bir yer, başka bir dünya tasavvuru her devirde olmuştur. Tarihin her döneminde insanlığı zaptetmek, onu tahakküm altına almak üzere yapay evrenler oluşturulmak istenmiştir. İrem şehri, buna kadim bir örnektir. Rivayete göre cennetin niteliklerini duyunca mest olan Şeddad, yeryüzünde eşi benzeri olmayan İrem şehrini yaptırır. Kur'an-ı Kerim, bu şehirden "ölkeler içinde eşi benzeri yaratılmamış olan, sütunlarla dolu İrem" olarak bahseder. Âd kavmi, İrem şehrinde güçlü bir uygarlık kursa da nankörlük ve kötülükte aşırı gitmeleri sebebiyle yeryüzünden silinir. Prof. Dr. İsmail Hakkı Aydın da Hasan Sabbah'ın Deylem cennetini misal verir. Sabbah, emellerine ulaşmak için fedailerine kendi inşa ettirdiği Deylem cennetini vadeder. Bu örnekler, kendini yaratanı unutanların, insanın haysiyetine yakışmayacak davranışlarda aşırı gidenlerin sonlarının ne olduğunu anlatır.

Jules Verne'in bilimle manevi değerler arasındaki çatışmayı

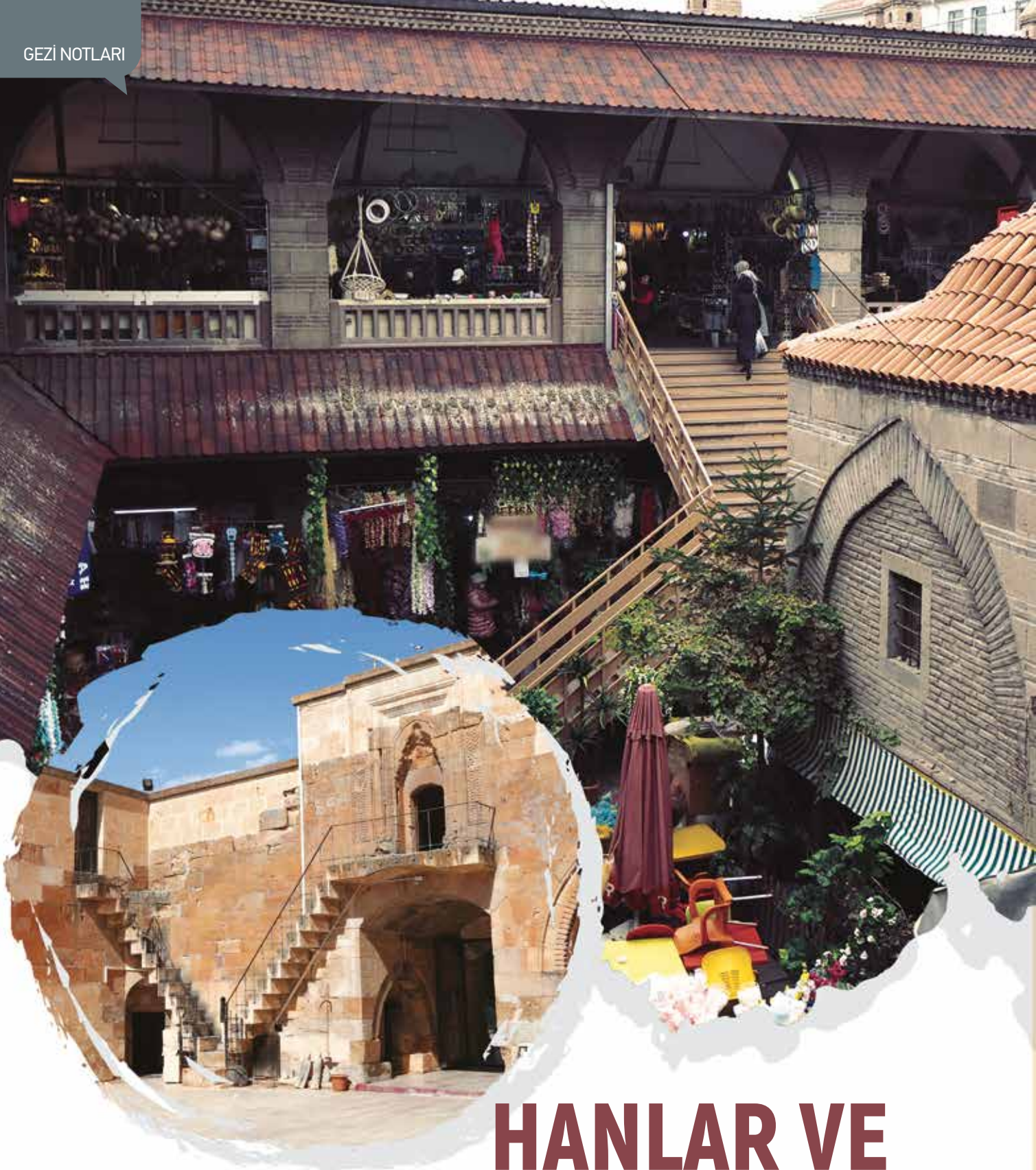
anlatan *Zacharius Usta* isimli fantastik öyküsü, kusursuz bir işçilikle saat üreten yaşlı bir saat ustasının hazin sonunu anlatır. Zacharius Usta'nın üzü dünyaya yayılır. Sonsuzluğu yaratan Tanrı'nın karşısına zamanı yaratan bir saat ustası olarak kendini koyar. Üzü dünyaya yayılan, Tanrı'ya kafa tutan ve kendini Tanrı'ya denk gören Zacharius Usta, hayatında ciddi huzursuzluklar yaşamaya başlar. Ürettiği saatlerin tamamı, ortada hiçbir sebep olmamasına rağmen çalışmaz. Dünyanın her yerinden şikâyetler gelir itibarı sarsılır. Yine de kibirli tavrından vazgeçmez, kendini kusursuz bir zaman yaratıcısı olarak görür. Kibir, insanın kendini her şeyin üstünde, azametli ve hiçbir şeye muhtaç olmayan bir varlık olarak görmesidir.

İnsanı güzel kılan ve aynı zamanda da zelil eden aklıdır, zihninin işleyişidir. Akıl bilgi, tecrübe ve hatıraları bir araya getirir. İnsana ne yapıp ne yapmaması gerektiği konusunda telkinde bulunur. Metaverse; aklımızı, muhakeme yeteneğimizi ve melekelerimizi yitirmemiz üzerine kurulan bir dünya tasarısıdır. Tek gayesi insanı alıklaştıran sisteme angaje bir köle hâline getirmektir. İnsanı diğer varlıklardan ayıran temyiz yeteneğidir, yani farklı olanı ayırt etmesi, idrak etmesidir. Bunun sonucu olarak da mesuliyet duygusuna sahip olmasıdır. Metaverse, insanın temyiz yeteneğini tamamen ortadan kaldırma,

insanı iradesiz, yönsüz ve şuursuz bırakma projesidir. Ekrana gömülen insan doğal olana, kendi tabiatına yabancılaşır. Güzelin düşmanı hâline gelir.

İnsan tabiatı gereği güzel bir söze, içten bir bakışa, merak edilmeye ve merak etmeye, tecrübeler yaşamaya, yürümeye, konuşmaya ve susmaya muhtaçtır. Yokuşlar çıkmadan rahatlığın ne demek olduğunu bilemez insan. Düşüşler yaşamadan yüksek bir yerde durmayı, yenilgiyi tatmadan başarmayı, çile çekmeden huzuru, acıyı anlamadan sevinci bilemez. Hayat, insanı ters yüz eder. Dünyanın kendi etrafında döndüğünü, her şeyin kendisine amade olduğunu sanırken beklenmedik bir şey olur ve bütün dengeler değişir. İnsan, hayatı mekik dokuyarak öğrenir.

Denilir ki ağaca yuva yapmaya alışagelen kuşlar, ağaçtan mahrum kaldıklarında kayaya da yuva yapabiliyor. Kabiliyetini, melekesini ve inancını yitirmeyen hiç kimse mahrumiyete yenilmez. İmkân içinde yüzen niceleri var ki o imkânları değerlendirecek istidattan yoksundur. Mahrumiyetler içinde kalan bazı kimseler de vardır ki yaşadıklarından öğrendikleriyle ve hissiyatıyla yürüyecek bir yol mutlaka bulur. Metaverse, dünyayı güzelleştiren, başkalarına da yol açan bu kimseleri dünyadan uzaklaştırmayı hedefleyen hayatsız bir yaşama biçimidir.

HANLAR VE KERVANSARAYLAR

■ Seher MERİÇ

Han ve kervansaraylar ticaret merkezi olmalarının yanında, sağlam surları ve demirden kapıları ile âdetâ birer kale gibi çevrelerinin güvenliğini sağlamış.

kendine ait bir ritmi vardır. Özellikle hafta sonları daha bir kalabalık olan Hal'den bir şeyler aldıktan sonra halk arasında bilinen adıyla Suluhan ama esas adı Hasan Paşa Hanı'na gitmek için hemen karşı kaldırıma geçtim.

Kapı girişi hemen kaldırımla aynı seviyede olan, basamak arası yüksek ve epey dik taş merdivenlerden aşağıya inince Suluhan'ın kalbine ulaşıyorsunuz. Tam ortada bir şadırvan ve hemen onun dört köşesindeki ayakların üzerinde oturulmuş küçük bir mescit bulunuyor. Aslında bu han iki ayrı bölümden oluşuyor. Diğer bölüm için küçük bir koridoru geçmek gerekiyor. Orada da minik bir havuz etrafında çay eşliğinde serinlemek için masalar var.

Şadırvanın serinliğini hissedebileceğim bir masaya oturdum. Etrafta baharat, incik

boncuk, düğün ve kınalarda kullanılan malzemeler satılan rengârenk dükkânlar bulunuyor. Tam olarak bilmesem de bu hanın en az 500 yıllık olduğunu söyleyebilirim sizlere. Sultan II. Bayezid'in emirlerinden Hasan Paşa yaptırmış burayı.

Başımı üst katlara doğru çeviriyorum. Yukarıda da yaklaşık 30 oda var. Havanın kararmasına az bir zaman kalmış. Hanlarda güvenlik sebebiyle akşam ezanından sonra kapılar kilitlenirmiş, o sebep daha bir telaşlı çalışanlar.

Öncelikle size "han" ve "kervansaray" arasındaki farkı anlatayım. Hanların şehir içinde olanları, sadece yolcuların ve hayvanların barınmasına yarayan basit konaklama yerleridir. Bu çeşit hanlar bugün bile Anadolu'daki şehir ve kasabalarda pazara gelen köylüler için hizmet veriyor. Eskiden ana yollar üzerinde

Ankara'da yaşayıp da aklınıza gelebilecek her türlü yiyecek, içecek ve mutfak malzemesinin satıldığı meşhur "hal" bölgesini bilmeyen yoktur. Özellikle bahar ve yaz aylarında insanı içine çeken, hiçbir şeye ihtiyacın olmasa bile yiyecek bir şeyler alma isteği uyandıran Ankara'nın en eski alışveriş mekânıdır Hal.

Yan yana dizilmiş ve rengârenk meyvelerin sebzelerin satıldığı dükkânlar, sanki bir piyanonun tuşları gibidirler. Her birinin

bulunan kervansaraylar kadar görkemli ve geniş örgütlü olmamakla birlikte, onlar gibi kervanlara hizmet eden hanlar da çokmuş. Bu yüzden çoğu zaman han ve kervansaray eş anlamda kullanılmış. Sultanların yaptırdıkları kervansaraylara halk arasında “sultanhanı” deniliyor. Aslında anlam olarak ikisi de günümüzde “otel” olarak adlandırabilir. Aralarında sadece yıldız farkı var.

Kervansaraylar kentlerden uzakta yapılmış büyük tesislerdi. Bir kervan bir kentten ayrılıp belli bir süre gittikten sonra ilk kervansaraya ulaşır, kervandaki insanlar orada geceler, gerekiyorsa hasta ve yorgun hayvanlar yedekleriyle değiştirilirmiş. Kötü hava koşullarında ve eşkiya tehlikesi altında birden fazla kervan aynı kervansarayda uzun süre de bekleyebilirmiş. Bu bakımdan kervansarayların doğanın şiddetli etkilerine, gerektiğinde eşkiya baskınlarına karşı koyacak, kalabalık kervanları barındıracak nitelikte ve gerektiğinde aylarca yetebilecek yiyecek, yakacak ve su depolarına sahip olması gerekiyormuş. Buralarda araba onarım atölyeleri, nalbant dükkânları, at ve öküz ahırları, kahveler, kısacası yolcuların her türlü ihtiyacını karşılayacak bütün tesisler bulunurmuş.

Ankara’da benim bildiğim 6-7 adet han bulunuyor. Bunların bir kısmı onarılmış; kimi

müze yapılmış, kimi sanat atölyesi ve günümüzde aktif bir şekilde kullanılıyor. Maalesef birçoğu da günümüze kadar ulaşamamış.

Günümüze ulaşanların ilki Kurşun Han. Tarihi 1400’lü yıllara dayanan han, zamanında bölgenin en fazla gelir elde eden hanıymış. Günümüzde Anadolu Medeniyetler Müzesi olarak kullanılıyor.

Pirinç Han’ı, Ankara’da yaşayıp da duymayan yoktur sanırım. At Pazarı bölgesinde bulunan han, 1700’lü yıllarda yapılmış. Güneşli Ankara günlerinde hanı ziyaret edip içeride gözleme yiyebilir ya da dükkânları gezebilirsiniz.

Çengel Han ise 1537 yılında Rüstem Paşa tarafından yaptırılmış. Bugün müze olarak hizmet veriyor. Esas adı Zağfiran olan bir başka han ise bugün Safran Han olarak anılıyor. Tarihi 16. yüzyıla dayanan han, cumhuriyetin ilk yıllarında cezaevi olarak kullanılmış. Çukur Han ise Millî Mücadele Dönemi’nde askerî karargâh

olarak kullanılmış, şimdilerde butik otel olarak hizmet veriyor. Günümüzde, içerisinde çeşitli atölyeler ve kafelerin bulunduğu Pilavoğlu Han’ın yapımı ise 1600’lü yıllara dayanıyor.

Ankara’da neden bu kadar çok han var diye düşünebilirsiniz. Bunu şöyle açıklayabilirim. Döneminde Ankara’da ticaretin nabzının attığı yer şimdiki adıyla Ulus bölgesiydi. Ve sizlere az önce anlattığım bütün hanlar buradaymış.

Gelelim kervansaraylara. Anadolu’da günümüze kadar ulaşabilmiş yaklaşık 200 civarı kervansaray olduğunu biliyorum.

Orta Çağ’da doğu ile batı arasında dünya ticareti iki yolla yapılmaktaymış. İpek ve Baharat Yolu. Çin ve Hindistan’dan başlayıp İran üzerinden devam eden kervan yolu Anadolu üzerinden Avrupa’ya ulaşıyormuş. Bu yolda kervanlar günler, aylar sürecektir yolculuklar yaparmış. Şehirlerden, ülkelerden geçerken sadece ticaret yapılmaz aynı zamanda kültür de taşınmış.

Marco Polo ve İbni Battuta gibi Orta Çağ’ın ünlü gezginleri eserlerinde İpek Yolu’nu tanıtmışlar. Bu yola İpek Yolu denmesinin sebebi ise taşınan en değerli malın “ipek” olmasıymış.

Anadolu Selçuklu Dönemi’nde özellikle Alaeddin Keykubat zamanında ağırlıklı

Mahperi Hatun Kervansarayı

olmak üzere bu yol üzerinde birçok kervansaray yapılmış. Osmanlı Dönemi'nde de bazı ilaveler ve düzenlemeler olmuş. Günümüzde bunlardan bazıları onarılmış ve hatta kullanılmaya bile başlanmıştır. Hanlar, günümüzde film platosu olarak da kullanılmakta. Hatta Derviş Zaim'in "Cenneti Beklerken" isimli filmi de size az önce bahsettiğim Saruhan'da çekilmiş. Yolculuk yaparken güzergâhınızda varsa eğer bir kervansaray görmenizi tavsiye ederim. Kendinizi bir masalın içinde hissedeceğinize eminim.

Eskiden bir şehirde kervanın hangi gün ve saatte hareket edeceği önceden duyurulmuş, kervana katılmak isteyenler adlarını yazdırırlarmış. Uzak diyarlara gidecek olan kervanlara, yolları ve menzilleri gayet iyi tanıyan ve güzergâhtaki halkların yaşayış ve düşüncelerini bilen kılavuzlar eşlik edermiş.

Anadolu Selçukluları Dönemi'nde kervanın taşıdığı mal çok değerliyse kervan kafilelerine sayıları zaman zaman 200'e kadar ulaşan askerî kuvvet katılmış. Tabii bu hizmete karşılık bir ücret alırlarmış. Kervan hareket ettikten sonra kervancı başının emirlerine mutlak surette itaat edilirmiş. Bir başka güvenlik önlemi ise yol üzerindeki sabit askerî kıtalar imiş.

Kervan yolcuları atlar ve katırlar üzerinde seyahat ederlermiş. Mal ve eşyalar da develer ve katırlar üzerinde götürülürmüş. Yani kervanda olmak için illaki tüccar olmaya gerek yokmuş. Üç gün boyunca bedava

*Sultanhanı
kervansarayının
avlusundaki
muhteşem "dua
odası"*

konaklanabiliyor ve yeme içmeye hiçbir ücret ödenmiyormuş. Yine buralarda zengin fakir, özgür köle, Müslüman Hristiyan ayrımı yapılmıyormuş.

Gerçekten de Türk kervansarayları en ince ayrıntılarına kadar düşünülp inşa edilmiş. Hatta şöyle diyebilirim ki bu binaların İslam dünyasının başka bölgelerinde de bir emsali yoktur. İçlerinde yatakhaneleri, aşhaneleri, erzak ambarları, depoları, mescitleri, hamamları, şadırvanları, ahırları, samanlıkları varmış. Yine kervansaraylarda yolcuların ayakkabılarını tamir etmek ve fakir yolculara yenisini yapmak için ayakkabıcılar, hastaneler, eczaneler bulunuyormuş. Hatta yolcuların canlarının sıkılmaması için kütüphaneleri, oynamaları için satranç takımları bile düşünülmüş. Kervansarayları vakfedenler, bu masrafları karşılayacak kadar para ve bilhassa değerli emlakları da kervansaraylara bağışlamışlar.

Han ve kervansaraylar ticaret merkezi olmalarının

yanında, sağlam surları ve demirden kapıları ile âdeta birer kale gibi çevrelerinin güvenliğini sağlamış. Moğol istilas döneminde bir Moğol komutanının Aksaray'daki Sultan Han'a sığınan bir Türk beyini yirmi bin askerle kuşatmasına karşın iki ay boyunca esir alamaması bunun güzel bir örneğidir bence.

Yollar uzun ve imkânlar şimdiki kadar çeşitli olmasa da insanların bir yerden bir yere gitme sevdası hiç bitmemiş. Ve bitmeyecek de.

"Siz yürümeye başlayınca yol kendiliğinden görünür." diyen Mevlana'nın sözündeki gibi önce bir ömür boyunca sürecektir olan yolculuğumuz için yola çıkmalıyız, bilmediklerimizi yolda öğrenmeye hazır olarak...

KINA GECESİ

■ Ayşe ÜNÜVAR

“Yüksek yüksek tepelere ev kurmasınlar”
“Aşrı aşrı memlekete kız vermesinler”

Eskidendi, eskimeyen zamanlardan, dağların dağlara kavuştuğu, insanın insanı anladığı, yürekçe konuşulduğu zamanlardan...

Birçok kültürde evlilik birliği kutsal sayılır ve çeşitli ritüeller ile kutlanır. Söz, nişan, düğün merasimlerinin en duygulu ve güzel olanlarından biri de “kına gecesi” geleneğimizdir. Kına gecesi, gelin gidecek kız ve ailesi için önemli olduğu kadar konuklar adına da değerlidir. Genç kızlar, günlerce bu özel gece için hazırlanırlar. Geleneksel giyim kuşam türlerinden tutun da kimin en güzel giysisi ne ise hazır edilir; süsler, mumlar, ışıklar, tüller, kurdeleler, defler, tahta kaşıklar, oyun havaları, kına. Hüzünlü bir heyecanla kimin üzerine ne düşünüyor ya hep bir elden bu özel geceye hazırlık yapılır.

Hısım akraba, konu komşu ve erkek evi günler öncesinden gelin kıza hediyeler getirmeye, kına gecesinde giyilecek kıyafet seçiminde dünür eviyle

beraber hareket etmeye özen gösterirler. Gelin kız, kimi zaman geleneksel kıyafetlerimizden olan bindallı, üç etek gibi bir giysiyi tercih ederken kimi zaman da günümüz tarzı şık bir elbise tercih edebilir. Lakin geleneksel elbiseler giyilip davul çalınan, türkü yakılan, gelin başından şeker atılan kına geceleri yoğunluktadır. Zira genç kızlarımız eskiiyi, eskitmeden, hatırlıca yâd etmeye devam etmekte ve bundan hoşnut olmaktadır.

Kına gecesinden birkaç gün önce gelin kızın kıyafeti erkek evi tarafından alınır. Kıyafetin yanında kına akşamı misafirlere tutulacak lokum, bisküvi, şeker, meyve suyu, çay, kahve, şerbet (kına şerbeti) ve çeşitli çerezler, kına, kına kesesi, gümüş para, al (gelin alı) vb. süslü bir sepet içinde küçük bir törenle kız evine götürülür. Sepetten sonra hem kız hem de erkek evinin çatısına bayrak

dikilir ki düğün evi belli olsun. Bunun için de damadın arkadaşlarından biri bayrakçı olur ve kız evi bu bayrakçıya bahşiş verip gönüllendikten sonra bayrak asılır. Bayrak asmak da yine belli bir ritüel çerçevesinde gerçekleştirilir. Gençler kız evine bayrak götürürken bir sırığın ucuna bayrak bağlar, altına ise çeşitli örtüler, kumaşlar, tüller takıp dualar ederler ardından türküler söyleyerek kına gecesi öncesi gelenekleri renklendirip düğün evini neşelendirirler. Bayrak asıldıktan sonra kına gecesi başlar. Gelin kız ve diğer genç kızlar kına gecesi için süslenir.

Geçmiş dönemlerde yapılan, büyüklerden dinlediğim öyle güzel gelenekler var ki isterse-niz onu da analım. Gelin kızın saçları bir bilen tarafından kendi evinde taranır ve başına gelin teli takılır. Bu tel parlak ve çoğunlukla gümüş olurmuş. Kına gecesinde gelin

kızın başına takılan bu telden alan genç kızların bahtının açık olduğu söylenir, onların da tez zamanda hayırlı bir yuva kuracağına inanılmış. Göçebe kültürlerde “gelin teli” yerine dağlardan toplanan “gelin yemişi” takılmış. Bu yemiş, kırmızı bir meyve olup top top durur, bu toplar gelin kızın başını süsler ve evliliğin bereketli olacağı varsayılmış.

Gelin, süslenmesi tamamlanınca kınanın yapılacağı salona, eve, bahçeye ya da kapı önüne getirilip bir sandalyeye oturtulur. Çocuklar başında pervane olur gelinin. Büyüklerin eli öpülür, hayır duaları alınır. Kına başlar. Geleneksel birçok oyun türü icra edilir. Kâh kaşık çalınır kâh halay çekilir kâh çifte vurur kaşıklar kâh tek tek... Doyasıya eğlenir misafirler ama içten içe her kadında bir hüznün vardır. Çünkü her kadın bilir ki artık baba evine veda etme vaktidir. Kız anası hem ağlamaklı hem de gururludur. Davulların vu-

rulduğu, yerin ayak sesleriyle inlediği vaktin sonuna doğru gelin kız, gelin sandalyesine oturtulup başına işlemeli, pullu, kırmızı bir al örtülür. Bu örtünün altında “gelin ağlatması” denilen gelenek yatar. Kına gecesi adabına göre gelin ağlatılacaktır. Sonra “okşama” dediğimiz bir ritüel başlar. Bir kadın gelinin başında onu duyulandıracak türkülerini, deyişleri ve sözleri tef eşliğinde yüksek sesle söyler:

*Atladı geçti eşiği
Sofrada kaldı kaşığı
Kızlar evin yakışığı
Al kınan eline olsun maşallah
Gittiğin yerde yüzün
gülsün inşallah*

Bu duygusal deyişlerin ardından al örtünün altında hüznlenen geline kına yakılır. Kına, evliliği düzgün, hayırlı ele sahip olduğu düşünülen bir kadın tarafından karılır. Kınayı karan kadına “kınacı” denir. Kına, hayır dua ile karılıp içine para koyulur. Kınacı kadın, gelin kıza kına yakmak ister fakat gelin elini açmaz. Burada oğlan annesi devreye girer ve gelinin avucuna ya altın ya da gümüş para koyulmasını salık verir. Türküler, alkışlar, tefler eşliğinde kına yakılır. Kızın arkadaşları ellerinde mum yanan tabak-

larla türküler söyleyerek kızın çevresinde dönerler.

İşte böyle güzel bir kınaya katıldım yakın zamanda. Her yeri bayraklar, allar, tüllerle süslü bir salonda bindallı giyinmiş güzel gelinin eline kına koyan kadınların sözlerine, türkülerine eşlik edip “Kınamız kutlu, gelinimiz mutlu olsun.” demek düştü bahtımıza...

Kına geceleri
hüzünle
sevincin, telaşla
neşenin
mezcedildiği
önemli
geleneklerimiz-
dendir.

BİR TÜRKÜN OLSUN

■ Gülşen ÜNÜVAR

Bir türkün olsun, Anadolu'nun bir ucundan başlayıp öteki ucuna kadar dolansın.

Başı duman, pare pare dağlardan bahsetsin. Desin ki yârine ulaşmak isteyenler seher vakti düşsün yola. Umudu katık etsin gönlüne, azmi ise gözlerine fer. Olur ya ulaşamadı seven sevdiğine. İşte o zaman sitem etmesin karlı dağlara. Hiç küsmesin nazlı yâre. Ve dahi umudu kesmesin...

Velhasıl, devam etsin yolculuk. İnsan bu, gide gide bir söğüde dayanır belki. Yaralı gönlü ile yorgun ayaklarını dinlendirir gölgesinde. Söğüt teselli olur nice örselenmiş bekleyişlere. İncedir, tazedir ne de olsa yaprağı. Yerlere kadar eğilir de bana mısın demez dalları. Gerçi bilinmez; insanın ruhu mu daha incedir söğüt dalından, yoksa söğüdün dalı mı daha narindir insanın nazarından. Hasbihâl etmeli, bir sene dört mevsim geçirmeli hatta gölge gölgeye düşmeli. Düşmeli ki ayan olmalı, kim kimden daha narinedir. Kim ötekinden daha içlidir. Kimin gölgesi kiminkinden daha dertlidir.

Bir türkün olsun, oyalı yazmaların motiflerini anlatsın uzun uzun. Yürek ısıtsın yazmanın ebruli renkleri. Moru, yeşili, pembesi... İki keklik bir dereden su içsin tam o vakit. İkisi birden sevdalı, ikisi birden yaralı. Biri derdini anlatsın, öteki dinlesin. Irmak olsun aksın sözler. Dağ, ova, vadi ne varsa dolanıp gelsin cihanı boydan

boya. Sonra sussun her iki keklik de. Susmanın şifasını hissetsinler ya da susarak söyleşsinler. İki gönül bir araya gelince kelimelere ne hacet. Ne hacet cümlelere, künyelere... Ancak bazen böyle gelmiyor türkülerin arkası. Güllük gülistanlık havalara bürünmüyor deyişler. Ayrılıklar çıkıveriyor nakaratların sonunda. Sevdalar tez geçiyor. Koşar adım uzaklaşıyor o tatlı bakışlar. İki kekliğin ikisi de ayrı yönlere uçuyorlar. Bir su içtikleri dere kalıyor arkalarında bir de öksüz susuşlar. Ne oyaly yazmalardan eser kalıyor ne de boyalı kunduralardan. Bir çift kanat sesi kalıyor gökyüzünün uçsuz bucaksız mavisinde. Bazen dedim ama ekseriyetle hüznü biter bizim topraklarımızda türküler. Ayrılık temasıyla bezenmiştir yazmanın kenarındaki incecik oylar bile. Boyalı ama bağısız, konçsuz kunduraların çektiği eziyeti nakarat edip dillere dolamışızdır. Hatta alkış tutmuşluğumuz da vardır yürek dağılayan kimi ezgilere. Fakat ne kadar alkışlasak, ne kadar eğlensek, ne kadar gülsek de türküler hiçbir şey kaybetmez derinliğinden. Nağme biter bitmez ince bir sızı kalır her dinleyenin yüreğinde. Tuttuğumuz o coşkulu alkışlar yerini sapasağlam bir hüzne bırakır. Hüzün ki kıymık parçasından yoktur farkı. Acıtır ama tatlı tatlı acıtır. Kanatır ama ıgıl ıgıl kanatır. Geçer ama deler de geçer.

Eh hep böyle geçecek değil ya ömür. Zaman zaman neşeye gark olduğumuz günler de yok değil hani. Şen melodilerine alkış tuttuğumuz türküler, içimizi serinleten ezgiler, parmak şaklatarak tempo tuttuğumuz ritimler de var elbette. Bir nar tanesine yakılan türkünün insanları nasıl coşturduğunu kendi gözünüzle mutlaka görmüşsünüzdür. Güzellerin içinden sadece bir tanesini gören gözü mutlaka takdir etmişsinizdir. Hem müzik hem de sözler alkışa şayandır zira. Nar tanesi gibi teker teker dökülen notalar gönlümüzü şenlendirir. Kim bilir daha nice delikanlıların nice genç kızların nice ana babaların duygularına tercüman olmuştur ve olacaktır bu nar taneleri. Ha yaz ha kış, hiç fark etmez. Her mevsim ve her iklim yeri vardır neşenin, coşkunun ve alkışın.

Narın tanesine güzelleme yazılır da ağacına yazılmaz mı hiç? Narsız olmayan nar ağacından bahseder bir türkü. Öyle ya ağaç dediğin meyvesi ile yaprağı ve dalı ile gürler. Al al salınan narlar nasıl da yaraşır ağacın asaletine. Gerdanlık gibi dolanır boynuna da süs olur gövdeye. Gövde mağrur! Gövde gururlu! Gövde meyvesinden memnun. Ah nar ağacı! Bir bilsen, sevdalılar nice türküler yaktı sana. Kimi dedi ki nar ağacı budam budam. Kimi umutsuzluğa kapıldı; yar yitirdim gülüm, nerede bulam? Ama sonu tatlıya bağlandı her seferinde. Şükür ki umut her zaman bakıydı. Yârini yitiren, tesellisini yine kendi

dilinden söyledi; üç güzel içinde gözlerinden bilem... Değil mi ki seven sevdiğini gözlerinden tanıyor, ne gam! Bize alkış tutmak düşer. Bize neşe, coşku, bir de ümit düşer. Ve elbette dua düşer; nar ağaçları narsız kalmasın. Yiğit olan yarsız kalmasın. Yağmur gibi etrafa saçılın taneler. Bereket getirsin ömrümüze, gönlümüze. Tohum olsun toprağa düşsün. Çiçeklensin, mis gibi tutsün. Nihayetinde meyveye dursun ve güdebildiği kadar bolluk gütsün. Ve bir türkü olup dillerde, asırlarca sürsün.

Masal tadında türkülerimiz olsun bir de. Manda yuva yapsın mesela söğüt dalına. Yavrusunu ise sinek kapsın! Olur mu hiç demeyin. Hayal dünyamıza rengârenk motifler taşıyan türkülerimiz bize şu sihirli cümleyi kurdurtuyor; neden olmasın! Çocuk neşesiyle dinlemeye devam ederken bu harika ezgiyi, tirit kelimesi takılıveriyor aklımıza. Tiridine banmak acaba ne demek? Küçük bir araştırma ihtiyacı hissediyoruz. Yemeğin suyu olduğunu öğreniyoruz ve dağarcığımıza yepyeni bir kelime ekleniveriyor. Masal tadında dinlediğimiz türküyü alkışlarımızla eşlik ederken aldığımız keyif ise yanımıza kâr kalıyor.

Bir türkün olsun. Her yöreden haber versin bizlere. Edirne'de kavak kavağa yaslansın. Dibinde bülbül beslensin. Göremesek de hissedelim yapraklarının hışırtısını. Duyamasak da şakıyan bülbüller ilham olsun bize.

Nice dağlar aş aşı yürüsün
bu dinlendiren esinti. Kâh
ırmaklara takılsın aksın gelsin
kâh göllerde sallara binsin.
Kâh kervan olsun, motif motif
dizilsin kilimlere. Kâh derman
olsun, kese kese katılsın
heybelere. Dosttan, kardeşten,
arkadaştan selam iletsin.
Bilelim kim nerede, ne hâlde.
Mektup taşır gibi taşınsın
ezgiler. Sesimize ses versin
şiiirler, şarkılar, türküler. Öyle
has gönüllü insanlar yaşar ki
bu topraklarda, bir ah çekilse
ta karşıki dağlardan, hasretin
rengini seziverir bu yakadaki.
Çile mi çeker, sefa mı sürer
hemen anlayıverir. Anlamak!
Türküler sayesinde. Tokmağın
davula vuruşunda isyan.
Mızrabın tele dokunuşunda
özlem. Neva perdesinde çığlık.
Dokuz boğumun dokuzunda
da huzur duyarız. Velhasıl
kelam ney seslenir, biz dinleriz.

Edirne'den ses gelir de Ardahan
durur mu? Binbir çeşit çiçek
arziendam eder yemyeşil
denizinde. At tırmıkları ile
çayırılar toplanır, nehrin
kenarında salınan bembeyaz
kazlar ötüşür. Pamuk
tarlasından oluşıp coşkunca bir
koro ya da bulutlar yeryüzüne
inmiş de katar katar yürüyen
ak bir tren. Ya yollar? Türkülere
ilham olur Ardahan'ın tozlu
topraklı, karlı buzlu yolları.
Renk renk güllerle bezenir taş
duvarlı bağları. Nazlı kızlar
dolaşır yaylalarında. Kurt
kuzuya karışır zemherinin tam
ortasında. Kimi zaman ağıda
döner türküler. Kimi zaman
uzun hava olur. Öyle uzar öyle
uzar ki bu havalar, Edirne'deki
kavaklar bile duyar. Kavak

kavağa yaslanır da dağ dağa
yaslanmaz mı hiç? Göl göle,
çöl çöle, nehir nehre ve şehir
şehre... Yaslanır elbet. Bir şey
bir şeye mutlaka yaslanır. Böyle
böyle hafifler acılar, kederler.
Böyle böyle küllenir ateşler.
Böyle böyle diner sancı. İnsan
da insana yaslanır. Ve hasrete
böyle böyle katlanır.

Diyeceğim o ki türkü dediğin
bir yolunu mutlaka bulur ve
kapını çalar. Yüreğinin en
ince, en narin teline dokunur
da sen bile anlayamazsın
bu sızının nereden süzülüp
geldiğini. Gönlüne dolandır
önce, sonraysa diline. Bir
de bakmışsın senin türkün
oluvermiş. Sadece ve sadece
sana yazılmış. Şaşırsın! Dersin
ki; kim nereden bilmiş de hâli
pürmelalimi, yazıvermiş?

Bir türkün olsun mutlaka
dedik her cümlede. Ne çok
türküsü vardır bu memleketin,
yazayım desen satırlar
yetmez. Söylemeye kalksan,
dilin damağın yetişmez,
sonu gelmez. İyisi mi sen
öğrenebildiğin kadar çok türkü
öğren. Her birinin hikâyesini
araştır. Her hikâyeye hürmet et.
Hürmet ettiğin her cümle

hakkını ver. Hakkını verdiğin
her durumdan ders çıkar. İşte
tam da bu yüzden bir türkün
olsun. Seni sana anlatan.
Sana ayna tutan. İçini dışına
yansıtan. Olur da bir gün seni
anlamayan birisi çıkarsa,
türkünü dinlet ona. Sevdığın
türküler, seni en iyi anlatan
izdir. İz ki seni aradığın adrese
götüren gizdir.

Elbette benim de bir türküm
var; Ziya'nın türküsü. Çok
muhabbetin tez ayrılık
getirdiğini söyleyen içli bir
ezgi. Uzunca bir ağıttır aslında
bu. At üstünde dönen kuşlara
benzetilir yâr. Öyle güzel,
öyle çevik, öyle ustaca biner
atına. Yıldırım gibi koşturur
dağlarda bayırlarda. Yaylaların
en yükseğine çıkar, suların en
soğuşuna batırır ak ellerini.
Bıçak gibi keser su. Yine de
bana mısın demez! Üstüne
üstüne gider zorun.

Henüz ham iken koparılan
meyvenin hüznünü anlatır
biraz da. Nazlı yardan
zamansız ayrılmanın da en az
dalından koparılan meyvenin
talihsizliği kadar hazin olduğu
söylenir.

SINIR

■ Mehmet KARAMAN

Bu kadar elem dolu
duygulara ev sahipliği
eden gönüller elbet
ferahlar. Nasıl mı?
Bir türkü yakar seven
sevdiğine ve durulur
hasreti. Tenha bir köyün
üçra köşesindeki küçük
evde vuku bulur bu olay
bazen. Bazen dağların
dorüğündeki bir kayanın
kovuğu. Kimi zaman
gürül gürül akan ırmak
kenarı. Kimi zaman
denizler ortasında sandal.
Ekseriyetle, bozkırın boz
topraklarına kilim gibi
serilen buğday tarlaları.
Ya da ot bile bitmeyen
çöllerin, aslında hiç
olmayan vahaları...

Rivayete göre, hiç ama
hiç ölmezmiş türküler.
Destan olur zamanla,
dilden dile dolana dolana
dünyaya yayılmış.
Kulaktan kulağa yol olur
da gezermiş. Her gönle
sapar, her göze nazar
olmuş. Uğramadığı
hane, konmadığı dal,
binmediği sal kalmazmış.
Yani her halükârda
ruhlara bir diyeceği
mutlaka varmış.

Türkülerimizin diyeceği
her kelim, vereceği her
selam başımız gözümüz
üstüne.

Mutlaka ama mutlaka bir
türkün olsun! Ve bir gün
bir radyodan yükselen ses
pek tanıdık gelsin sana.
Ziya'nın türküsü desin ki;
çamlığın başında tüter
bir tütün. Acı çekmeyen
yüreği bütün...

Sınır kelimesini duyduğumuzda aklımıza yasaklar gelir. Sınır, geçilmemesi gereken bir noktadır. Böyle söyleyince engellenmişlik duygusuna kapılır, özgürlüğümüzün elimizden alındığını düşünerek rahatsız oluruz. Evet, sınır demek hudut demektir. Bize gidebileceğimiz en uç noktayı gösterir. Ama sınır sanıldığı gibi bizi sınırlandırmaz, aksine özgürleştirir. Nasıl mı? Bir kere bizi çevreleyen beden, ruh, aile, çevre, ülke, gelenek gibi sınırlar içinde kendi doğamızın farkına varabiliriz. Kişiliğimizi, kimliğimizi, yeteneklerimizi, gücümüzü bu dâhili alanda fark eder ve anlarız. Bir engelle karşılaştığımızda onu aşmak için zekâmızı, yeteneklerimiz ve olanaklarımızı en verimli şekilde kullanmak isteriz, böylece potansiyelimiz açığa çıkar. İnsan her zaman sınırı geçmek ister, bu istek onun kendini geliştirmesine vesile olur. Sınır olmadığında kendimizi geliştirmemize de gerek kalmaz. Ayrıca sınırsızlık yorucudur, alan belli olmadığı için doğanızı aşan bir şeyler yapmaya zorlanırsınız ve sonrasında bıkar, vazgeçersiniz. Basit bir örnekle somutlaştıralım: Bir ödev veya bir iş kendisine ayrılan zaman içinde yapılır. Yani, aynı işe bir hafta süre de verseniz bir ay da süre verseniz, teslim tarihi ne ise o vakitte biter. Zaman belirtmez ve uygun olunca yap derseniz, o ödev asla yapılmaz. Bu böyledir. Sınır yoksa iş çıkmaz oradan.

Sınır, aslında yoğunlaştırmayı arttırdığı için hayatımızı daha verimli yaşamamıza imkân tanır. Boşluğu, boş zamanı yönetmek zordur. İnsan çabucak rehavete kapılır, miskinleşir ve bir türlü işine başlayamaz. Oysa en verimli işler, işlerin çok olduğu zamanlarda çıkar. İnşirah suresinde de öyle demiyor mu? "Bir işi bitirdiğinde diğerine koyul." Zaman sınırlandırılmadığında onu yönetmek imkânsızlaşır. Oysa mesai saatleriyle sınırlandırılmak veya namaz vakitleriyle günün bölümlere ayrılması, ders saatleri, teneffüs vakitleri... Hepsi zamanı yoğun kullanmayı gerektirir. Bu yoğunlukta kısırlılık değil ayrı bir tat duyarız. Böylece planlı, programlı, düzenli çalışabiliriz.

Sınır kavramını en net fark ettiğim yerlerden biri de fotoğraflardır. Fotoğraflara bakmaktan ayrı bir keyif alırım. Bunun nedenini çok sonra anladım. Evet, sınırlanmış olması. Dikkatini dağıtacak hiçbir uyarıcı yoktur fotoğrafta. Çıplak gözle Süleymaniye Camii'ne baktığınızı farz edin. Belli bir uzaklıkta durmuş seyrediyorsunuz. Sadece camiyi görmüyorsunuz, ufukta bir sınırsızlık var. Her ne kadar bakışınız camiye yönelse dahi gökyüzünün enginliği, yanlardaki boşluklar odaklanmanızı ve o andan haz duymanızı engelleyebiliyor. Hâlbuki fotoğraf sizi çerçeveleyip ve yoğunlaşmanızı sağlıyor. O zaman hem ayrıntılara odaklanabiliyor hem de estetik bir zevk duyuyorsunuz.

Sınır, kişisel alanımızı, yani mahremiyetimizi de güvence altına alan bir kavramdır. Evimizin duvarları bir sınırdır, bahçe duvarı başka bir sınır. Bir de kişisel sınırlarımız var. Diğerlerine karşı kendimizi koruduğumuz alan. Sınırlarımız olmasa kendimizden söz edebilir miydik.

GURBETİN KANATSIZ KUŞLARI

■ Nihal AŞAN

Vaiz

Fransa'da yaşayan, kültürümüzü, dinimizi temsil etme mücadelesi veren gurbetçi kardeşlerimizle omuz omuza vererek yürüdüğümüz kervana katılabili neredeyse sekiz ay olmuş. Çocuklara, gençlere ve kadınlara Kur'an öğretimi ve din eğitiminin yanı sıra nişanlı ve evli çiftlere aile eğitimleri derken hızla akıp giden zaman... Elbette din görevlisi olmak sadece camide namaz kıldırmak Kur'an öğretmekten ibaret değildir. İnsanı anlamak, bir gönle dokunmak, ihtiyaç duyulduğunda manevi destekte bulunmak ve daha nicesidir.

Cami derslerimize katılan öğrencilerimizin her birinin hayat hikâyesi birbirinden farklı olsa da ortak özellikleri 2. ve 3. neslin çocukları olmaları. Bu çocukların anne babalarının çoğu, çalışmak için veya evlilik münasebeti ile çıkmışlar gurbete. Fakat bulundukları ülkenin dilini bilmiyorlar. Çünkü 1. ve 2. nesil gurbette misafir olarak yaşamış ve hep geri dönmeyi düşünmüşler vatanlarına. Dil öğrenmeye ihtiyaç duymayan bu neslin son kuşağına ben "gurbetin kanatsız kuşları" diyorum. Ana vatana dönme planı olmayan 2. ve 3. neslin çocukları orada "oralı" olamadığı gibi burada

da "buralı" olamayıp her yere "yabancı" kalmışlar. Özellikle lise çağındaki diğer millet ve dinlerden olan çocuklarla "ayrışmalar" başladığında hepten ötekileştirilmişler. Lise dönemi çocuklar için daha da zor bir evre olmuş. Zira farklı insanlarla tanışmaları yoğunlaşarak artarken ailelerin, evlatlarını yabancı kültürlerle karşı koruma gayretleri ve alternatif sosyalleşme ortamı oluşturamamaları onları sessizliğe ve asosyallığe sürüklemiş.

Göreve başladığım ilk aylarda bu çocukların gerek ders gerekse ders dışı

etkinliklerimizde monolog-diyalog gerektiren ödevleri yapmak istemediklerine şahit olmuştum. Konuşmaktan kaçınan tavırları ile sessizliklerinin derinliğindeki çığlıklarını hissetmemek imkânsızdı. İnsan yaşadığı çağdan azade değildi ki. Elbette onu kuşatan, davranışlarına yön veren sosyolojik ve psikolojik etkenler yadsınamazdı. Bu konuda ne yapabilirdim, onlara nasıl yardımcı olabilirdim?

Onları anlama çabama, her ders sınıfın en arka sırasında oturan, sesini eğitimin altıncı haftası olmasına rağmen bir kez bile duymadığım, tüm sorularına kafa sallayarak cevap veren on altı yaşındaki öğrencim Duygu ile başlamaya karar verdim. Dolu dolu geçen bir ders günü de nihayete ermişti ki akşam telefonla öğrencimi aradım. Nasıl olduğunu merak ettiğimi söyleyerek derste konuşmak istemeyişinin sebebini sordum.

Dersi mi sevmiyorsun? Yoksa bir derdin mi var? Arkadaşların, Kur'an okurken takip etmene rağmen sıra sana geldiğinde niçin sesli okumak istemiyorsun? Eğer güzel okuyamadığını düşünüyorsan benim için bu hiç sorun değil. Dilersen sana özel zaman ayırıp arkadaşlarının seviyesine gelmene yardımcı olabilirim, ne dersin? O anda başladı yarı titrek bir sesle konuşmaya. "Hocam ilk kez beni bir öğretmen aradı, nasıl olduğumu sordu, beni merak etti. Hem şaşırdım hem çok mutlu oldum. Kur'an öğrendiğim ilk yıllarda sınıftakilerden bana

gülenler oldu. Ben de çok utandım. O günden sonra bir daha sesli okuyamadım ve geliştiremedim okumamı. Şimdi de geri kaldım; yine gülerler, arkamdan konuşurlar diye okuyamıyorum." dedi. Ama sonra öğrendim ki okulda da benzer sebeplerden pek kimseyle konuşmuyor, yalnız kalmayı tercih ediyormuş. Telefonu kapatmak üzereydim ki ertesi gün okulda iki dersten yazılısı olduğunu, hiç çalışmak istemezken bu aramamın ona ne kadar iyi geldiğini söyledi, sınavı için dua etmemi istedi.

İnsan hangi yaşta olursa olsun değer görmek, anlaşılmaq, muhatap alınmaq ister. Duygu'nun istediğı de buydu. O günden sonra bu öğrencimin dersle arasındaki setlerin yıkılmaya başladığını fark ettim. Uzun süre Kur'an-ı yine okumak istemedi, arka sırada oturmaya devam etti ama zamanla derste sorularına cevap vermeye, göz kontağı kurmaya hatta sınıftaki arkadaşlarıyla da kaynaşmaya başladı.

İçine kapanık diğerk bir öğrencim ise on üç yaşındaki Elif'imiz. Serçe kadar titrek ve ürkek. Sesini duymak için yanına oturuyorum. Mümkün olduğunca sorularına tek kelimelik cevaplar veriyor. Babası ile görüştüğümde bana; "Evde de okulda da aynı şekilde hocam. Çok sessiz, hiç konuşmuyor. Yardımcı olup onu açarsanız duacınız oluruz." deyince evlerine ziyarete gidiyorum. Annesi; "Elif küçükken böyle değildi, okula gidince kendini kapattı. Sanırım Fransızca'yı iyi

konuşamadığından okulda kendini ifade edemiyor." sözlerine gözyaşları eşlik ediyor. Çocuklar, okulda Fransızca konuşamayanlarla akranlarının dalga geçtiğini daha önce de söylemişlerdi bana. Yavrularımız okulda bazen eğitimci bazen akranları tarafından "yabancı" muamelesine de maruz kalabiliyorlarmış.

Öğrencilerimi tanımaya, anlamaya başladıkça her nereye gitseler "yabancı" olarak karşılanmanın derin izlerini daha iyi görebiliyor bir yere ait olamamanın getirdiğı yalnızlıklarını sessizliklerinde saklamak istediklerini biliyordum. Fransızcalarının da Türkçelerinin de çok iyi olmadığını farkında olan bu çocuklar, duygu ve düşünce aktarımlarını yapamıyorlar, sonra da kendilerini ifade etmekten vazgeçiyorlardı.

Bir taraftan buradaki çocuklarımız ve gençlerimizin çektikleri sancıları hissetmek, kırılan kanatlarını görmek, sessiz çığlıklarını işitmek bizleri üzse de diğerk taraftan bir arkadaşlarının ihtidasına vesile olma gayretlerinin sonuç vermesi ile kozadan çıkan kelebek gibi sevinçten uçuşmalarına şahit olmak, görev hayatımın en tatminkâr, en bereketli parçası oluyor.

Kim bilir şimdi nerede, hangi din görevlimiz, kaç kanadı kırık yavrumuzun yüreğini ısıtıyor ecdat izinde yürüdüğü bu kutlu yolda... Kendisi yavrusundan, yerinden, yurdundan uzak ama alnı ak, vicdanı huzurlu, gönlü mutmain...

KADİM BİR GELENEK: MEVLİT ALAYLARI

■ Umut GÜNER

Yüzyıllar boyunca büyük bir heyecan ve mutlulukla dinî ve uhrevî bir iklimde ifa ettiğimiz mevlitler, kültür ve manevî dünyamızın en önemli tarihî geleneklerinden biridir. Bu tarihî ve manevî günler, kültür tarihimizin en önemli dinamiklerinden birini oluşturmuştur. Halkımızın birlik ve beraberlik ruhunu güçlendiren önemli bir değer olarak kabul edilmektedir.

Mevlit, “doğma, dünyaya gelme, doğulan zaman ve yer” gibi çeşitli anlamlara gelmektedir. Özellikle de Hz. Peygamber’in (s.a.s.) doğduğu günün (12 Rebîülevvel Pazartesi) anlam ve önemini ifade etmek için İslam dünyasında bu özel güne mevlit denmiştir.

Asr-ı saadet, Emevî ve Abbasiler dönemlerinde mevlit merasimlerinin varlığı bilinmemektedir. Mevlitler, tarihte ilk olarak Fatımî hükümdarı Muiz-Lidinillah (972-975) devrinde resmî olarak kutlanmaya başlanmıştır. Bu mevlit merasimleri Kur’an tilavetiyle başlar, çeşitli dinî ve kültürel merasimlerle sürerdi. Fatımiler Dönemi’nde başlayan

bu merasimler, zaman içerisinde diğer Türk ve İslam devletlerine yayılmış, gelenek hâlini almaya başlamıştır. Özellikle de Sünnî devletler tarafından benimsenen ve sahip çıkılan bu gelenek, gelişerek devam etmiş, halk kitlelerinin katılımı ile daha büyük ve görkemli dinî merasimlere dönüşmüştür.

XII. yüzyılın ikinci yarısına gelindiğinde ise ilk olarak Mekke’de, Hz. Muhammed’in (s.a.s.) doğum yıl dönümünde, doğduğu evde merasim düzenlenmeye başlanmıştır. Aynı yüzyıllarda Memluk Devleti’nde de mevlidin kutlanmaya başladığı görülmektedir. Özellikle mevlit günü ikinci namazından sonra Kur’an-ı Kerim tilavetiyle merasim başlamış, akabinde törene katılanlara yemek ikram edilmiştir. Bu dönemde devlet merasimlerine ek olarak tarikat mensupları da mevlit merasimlerine katılırlar ve her tarikat kendi zikirini icra ederdi. Mevlit merasimlerinin atabeylikler düzeyinde de kutlandığı bilinmektedir. Bilhassa Eyyubiler Dönemi’nde Erbil atabeyi olan Muzaferüddin Kökbörü’nin de mevlit törenleri düzenlediği ve bu törenlere ulema ve ileri gelen mutasavvıfların katıldığı bilinmektedir. Hankâhta toplanan sufilerin gün boyunca zikir çekip dua ettikleri kaynaklarda ifade edilmektedir.

Bir gelenek hâline gelen ve hemen hemen bütün İslam devletleri tarafından

benimsenen mevlit merasimleri, Anadolu coğrafyasında hüküm süren Türk devletleri ve beylikleri tarafından da benimsenmiş, özel bir önemle icra edilmiştir. Özellikle de güçlü bir cihan devleti kuracak olan Osmanlıların beylik döneminden itibaren mevlit merasimlerine önem verdikleri bilinmektedir.

Bilhassa Osmanlı Beyliği döneminde kurucu Osman Gazi'den itibaren (1302-1324) mevlit törenlerinin yapıldığı bilinmektedir. Bu dönemlerde hem resmî hem de sivil olarak icra edilen mevlit merasimleri, Osmanlı Devleti güçlü bir imparatorluk hâline geldikten sonra özellikle de Kanuni Sultan Süleyman zamanında (1520-1566) saray protokolünde yer almaya başlamıştır. Fakat devletin bütün birimleri ve bütün coğrafyasında icra edilen kutlamalar, resmî olarak III. Murad (1574-1595) tarafından 1588 yılında başlatılmıştır.

III. Murad dönemi aynı zamanda mevlit merasimleri için önemli yenilik ve girişimlerin başladığı bir dönüm noktasıdır. Nitekim ilk olarak tüm mescit ve camilerin minarelerinde kandillerin yakılması bu dönemde görülür. Bunlara ek olarak merasimin detayları ve kuralları belirlenmiş, bir standart oluşturulmuştur. İstanbul kadısının hilalin görüldüğü ilamını Babıali'ye takdim etmesiyle resmî hazırlıklar başlar.

Asr-ı saadet, Emevi ve Abbasiler dönemlerinde mevlit merasimlerinin varlığı bilinmemektedir. Mevlitler, tarihte ilk olarak Fatımi hükümdarı Muiz-Lidinillah (972-975) devrinde resmî olarak kutlanmaya başlanmıştır.

Padişah, veziriazam, şeyhülislam ve vezirler başta olmak üzere tüm askerî ve mülki erkân ile ulema sınıfı resmî kıyafetleriyle mevlit merasimlerine katılmıştır. İfa edilen törenler, sadece başkent olan İstanbul'da değil imparatorluk coğrafyasının muhtelif yerlerinde de hem resmî idare makamları hem de sivil halk tarafından kutlanmıştır. Özellikle başta Hicaz bölgesi ile Kuzey Afrika olmak üzere Balkanlar'da ve Anadolu'da mevlit törenleri düzenlenmeye başlanmıştır.

Mevlit günleri, ilk olarak 1910 yılında Osmanlı Devleti'nde resmî bayram olarak kutlanmaya başlanmıştır. Özellikle kandil gecelerinde, camilerde ve evlerde Kur'an ile Süleyman Çelebi'nin yazdığı *Vesîletü'n-Necat* adlı eserin

okunması şeklinde oluşan gelenek uzun yıllar devam etmiştir.

Osmanlı devletinde mevlit kutlamalarının en önemli merasimi ise "mevlit alayları" olmuştur. Osmanlı padişahı ile bütün devlet ricalinin resmî kıyafetleriyle katıldığı mevlit alayları önemli bir gelenektir. Mevlit Kandili'nden günler önce padişaha hangi camiye gideceği ve törenin saat kaçta yapılacağı sorulurdu. Sultanın cevabına göre hazırlıklar başlar ve törene katılacak kişiler, pusula gönderilerek törenden haberdar edilirlerdi.

İlk olarak Ayasofya Camii daha sonraları ise Süleymaniye, Sultan Ahmet Camii, Sultan Aziz devrinde Ortaköy ve Sultan Hamid devrinde de Yıldız Camii'nde mevlit alayları ve törenleri ifa edilmiştir. Bu özel günlerde ilk olarak mevlit okunur ve daha sonra hurma ile şeker dağıtıldı. Mevlit okuma işini ise bu işle görevli mevlithanlar yapmaktaydı. Sarayda mevlit okumaları, sesi güzel ve özel olarak yetiştirilen mevlithanlar tarafından icra edilmekteydi.

Törene katılan devlet erkânı, atlarına binmiş bir vaziyette sarayın büyük kapısında düzen içerisinde padişahın kapıdan çıkmasını beklerlerdi. Burada padişahı karşılar, camiye kadar padişaha eşlik ederlerdi. Osmanlı sultanları, maiyetindeki büyük bir alayla mevlidin okunacağı selatin camisine giderdi. Mevlit için davetiye gönderilen diğer devlet ricali ise pusulada

onlar için belirtilen saatte tören kıyafetleriyle caminin önünde alay düzeni içerisinde padişahı beklerlerdi. Padişah ve maiyeti dışında törenden haberdar olan halk ise erken saatlerden itibaren caminin önünde ve çevresinde tören için beklemeye başlarlardı.

Davetiyesi olmayanlar, sabahın erken saatlerinden itibaren caminin önünde beklerdi. Devlet erkânı camide yerini alınca sadrazam, onun yokluğunda sadaret kaymakamı, Babıali ricaliyle birlikte alayla gelir, mihrabın içindeki seccadeye oturur, diğerleri onun etrafında halka şeklinde yerleşirlerdi. Mevlit alayı selatin camisine yaklaştığında müezzin, Fetih suresini okumaya başlardı. Sure bittikten sonra padişahın camiye geldiğini camide bulunanlara belli etmek için mahfilde kafesin küçük penceresi açılırdı. Bunun üzerine padişahın geldiğinden haberdar olan hazirun ayağa

kalkardı. Bu esnada başta sadrazam ve şeyhülislam, padişahı selamlar, ardından kafes tekrar kapanır, herkes yerine otururdu.

Törenin devamında ise hocalar sırayla kürsüye çıkıp vaazlarını verirlerdi. Vaaz esnasında orada bulunan cemaate şerbet ve buhur dağıtılırdı. Vaaz tamamlanınca mevlithanlar mevlit okumaya başlardı. Mevlitten sonra Mekke şerifinin namesi ile emirü'l-hac tarafından gönderilen mektup reisülküttap tarafından müjdecibaşından alınır, padişaha ulaştırılır, yine reisülküttap tarafından padişahın huzurunda yüksek sesle okunurdu.

Törenlerin devamında sadrazam, eline birkaç hurma alıp şeyhülislama ikram ederdi. Kalan hurmalar ise vezirlere ve orada bulunan diğer devlet erkânına dağıtılırdı. Hurma dağıtım işlemi tamamlandıktan sonra peşkir ağasına bir

miktar bahşış verilirdi. Bu ritüellerden sonra mevlit töreni tamamlanmış olur, padişah maiyeti ile birlikte saraya dönmek için harekete geçerdi. Sadrazam ve devlet ricali olan kişiler ise atlara binerek padişahı selamlamak için kapının önünde beklerdi. Camiden çıkan padişah, at üstünde bekleyen devlet ricali tarafından selamlanır, çavuşlarının alkışlarıyla da uğurlanırdı. Padişah, selatin camisine geldiği alayla birlikte saraya; sadrazam, şeyhülislam ve diğer büyük devlet görevlileri de kendi maiyetleriyle konaklarına geri dönerdi. Törene iştirak eden halka da şeker ve hurma dağıtılırdı.

Yüzlerce yıllık bir kültürel gelenek olan mevlit kutlamaları, sahip olduğu manevi atmosferi ile insanlarımız tarafından yaşatılan ve devam ettirilen en önemli kadim geleneklerimizden kabul edilmektedir.

Kış Mevsimini Güzelleştiren Çiçek

Evde yetiştirilen bitkilerin çoğunun dinlenme dönemine girdiği kış aylarında çiçek açarak sizi mutlu edecek, bakımı son derece kolay olan yılbaşı çiçeği (Schlumbergera truncata), dünya genelinde tatil kaktüsü, yengeç kaktüsü ve zygotaktüs olarak adlandırılır. Latince ismi Schlumbergera, Belçikalı bir bahçıvanın ismi olup, truncata “kesik kare” anlamına gelir. Bu isim de gövdenin kesilip de eklenmiş gibi bir görüntüye sahip olmasından dolayı verilmiştir.

Bitki, kaktüs ailesindendir. Ancak çöl kaktüsleri gibi aşırı sıcak, güneşli ortamlara, çok aşırı kuraklığa dayanıklı değildir. Düzgün bir bakımla nesilden nesle aktarılabilecek kadar uzun yaşayabilir. İki yüz yıldan fazla yaşayan örnekleri mevcuttur. Yaprak zannedilen ancak birbirine ekli yeşil gövdesiyle fotosentez yapan yılbaşı çiçeği, gövdesinin kenarları boyunca ve uçlarında farklı şekillerde iki veya üç "diş" bulunan, düzleşmiş parçalardan oluşur. Gövde saplarının uçları sivri değil düz düz kesilmiş ve birbirine eklenmiş gibidir. Ekli parçaların her biri yaklaşık 4–6 cm uzunluğunda ve 1,5-2 cm genişliğindedir. Beyaz, kırmızı, mor, pembe hatta turuncu-sarı çiçekli türleri mevcuttur. Kuzey yarım kürede kasım-ocak, güney yarım kürede mayıs-haziran ayları arasında çiçek açarlar. Büyüme şeklienden ötürü askılı sepet saksılarda mükemmel görünürler.

Brezilya'nın tropikal ormanlarında başka bitkilerin yüzeylerinden destek alarak yaşayan bu bitki, doğal ortamında yarı gölgede geliştiği için evlerde hafif gölgede çok iyi büyür. Yaz aylarında direkt yoğun güneş ışığı alması, gövdesinde depoladığı fazla sudan dolayı oluşan reaksiyonda klorofil devre dışında kalacağından bitkinin solgun ve sarı görünmesine neden olur.

Optimum büyüme, nisan ayından eylül ayına kadar olan dönemde ve 20-25°C arasındaki sıcaklıklarda gerçekleşir. Çiçek tomurcukları oluşuktan sonra bulunduğu ortamın sıcaklığının çok yüksek olmaması gerekir. Ortam ısısının yüksek olması, kalorifer yanı, hava akımı olan kapı aralıkları gibi ortamlar çiçek tomurcuklarının düşmesine neden olabilir.

Işık İsteği

Kaliteli ve bol çiçek tomurcuğu oluşturabilmesinin sırrı, sıcaklık ve karanlık kontrolündedir. En iyi çiçeklenme için dolaylı parlak ışık, 12° ile 15°C arasında gece sıcaklıkları önemlidir. Çiçeklenme meydana gelmeden önce her gün 12-14 saat karanlık gerekir. Yani 8-10 saatten fazla parlak ışıktaki kalmamalıdır. Bu uygulamaya eylül ayının ortalarında başlanmalı ve sekiz hafta devam edilmelidir.

Sulama

Sulama yapmadan önce dokunarak toprağı kontrol edin. Yılbaşı çiçeğı kuru, az sulanan koşullara toleranslıdır. Özellikle kışın karanlık günlerinde toprak çok yaş olmalıdır. Ancak toprağı tamamen kurumasına da izin vermeyin. Nemi aşırı seven bu bitkinin saksısının altına su ve çakıl dolu bir tepsi koyarak istediğı nemi sağlayabilirsiniz. Suyun saksının alt deliklerinden saksıya girmediğinden emin olmalısınız, sadece buharlaşan suyun nemi için bu uygulamayı yapabilirsiniz. Aksi hâlde bitkiniz aşırı su emerek kök çürümesine maruz kalabilir.

Budama

Yılbaşı çiçeklerinizin büyüme dönemi, kış sonu-ilkbahar başı yani çiçeklenmenin bittiğı dönemdir. Çiçek açtıktan yaklaşık bir ay sonra bitkinizi budayabilirsiniz. Budama, bitkiyi dallanması için teşvik eder. Çiçekler solduktan sonra pek güzel görünmeyeceğı için en uygun dönem çiçeklenme dönemi sonudur. Budamadan sonra yaklaşık bir ay sulamaya ara verip yeni sürgünlerin oluşmaya başladığını gördüğünüzde yeniden başlayabilirsiniz.

Gübreleme

Gübreleme dönemi de yine büyüme dönemiyle aynıdır. Nisan-ekim ayları arasında fosfor içeriğı yüksek bir gübreyle ayda bir kez gübreleyerek bitkinizin yılbaşında sağlıklı, parlak, bol çiçek açmasını sağlayabilirsiniz. Gübrelemeyi sonbahar başında kesmeniz gerekir. Yılbaşı çiçeğinin dinlenme dönemine girip tomurcuklarını oluşturduktan sonra gübrelerseniz tomurcukların tuz birikmesi sonucu açmadan düşmesine neden olursunuz.

Saksı Değışimi

Yaklaşık üç yılda bir saksı değışimi yeterli olacaktır. Bu süre, bitkinin yaşı, büyüklüğü, gelişiminin ne kadar sağlıklı olduğu vs. birçok kritere bağı olsa da drenaj deliklerinden çıkan kök uzantılarını gördüğünüzde rahatlıkla saksı değışirme kararı alabilirsiniz. Ancak tomurcuk veya çiçeklenme döneminde saksı değışimi yapılmamalıdır. Saksı değıştirirken mevcut saksıdan bir boy büyük olması yeterlidir. Yılbaşı çiçeğı ağır, ıslak karışımlarda iyi büyümediğinden, saksı ortamı gevşek olmalı ve iyi drene edilmelidir. İy bir karışım, hazır saksı topraklarına bir miktar dere kumu, perlit veya tarımsal zeolit eklenerek elde edilebilir.

Hastalıkla Mücadele

Yılbaşı çiçeklerinde en çok gözlenen hastalık, aşırı sulamadan kaynaklanan kök çürüklüğüdür. Sarkık ve solmuş görüntü, kök çürüklüğü belirtisi olabilir. Ayrıca unlu bitler, kahverengi koşniller, kırmızı örümcek, akarlar ve yaprak bitleri de zaman zaman bitkinizi rahatsız edebilirler. Bu durumda neem ağacından elde edilen doğal, zehirsiz neem yağı bitkinizin hem yeşil aksamına hem de toprak yüzeyine püskürterek kullanabilirsiniz.

SEBE MELİKESİ BELKİS

■ **Aynur YAŞAR**
Ankara İl Müftü Yardımcısı

Ahd-i Atik'te ve Kur'an'ı Kerim'de (Neml, 27/20-44) adı zikredilmeden bahsi geçen melikedir Belkıs. İlahi kitaplarda verilmeyen adı Arap kaynaklarına göre Belkıs bint el-Hedaïd, bir Habeş efsanesine göre ise Makeda'dır (DîA, "Belkıs" V, 420). Kur'an-ı Kerim, Melike'yi, Hz. Süleyman (a.s.) döneminde, onun tebliğinden bahsederken anlatır. Belkıs, "...Bana, benden sonra kimsenin ulaşamayacağı bir hükümlanlık ver." (Sâd, 38/35) diye dua eden Hz. Süleyman'ın çağdaşıdır.

Hz. Süleyman, kendisine bahşedilen nimetleri zikrederken ilmini; cinler, insanlar ve kuşlardan oluşan ordusunu ve kendisine kuş dilinin öğretilmesini söyler.

Bütün bu nimetlere karşı tavrı ise nimetin kendisine Rabbinden gelen bir lütuf olduğunu bilmesidir (Neml, 27/16). O, Allah'a şükreden, nimetin ve zenginliğin şımartmadığı bir kul peygamberdir.

Hz. Süleyman, ordularını teftiş ederken Hüdühüd'ün olmadığını fark eder. Bunca büyük orduda bir askerin (Hüdühüd) kaybolmasının farkına varabilmesi onun dikkati ve devlet idaresindeki hassasiyetindendir. Hz. Süleyman'a Sebe melikesinin haberini Hüdühüd getirir: "Gerçekten, onlara (Sebelilere) hükümdarlık eden, kendisine her şey verilmiş ve büyük bir tahtı olan bir kadınla karşılaştım. Onun ve kavminin, Allah'ı bırakıp güneşe secde ettiklerini gördüm. Şeytan kendilerine yaptıklarını süslü göstermiş de onları doğru yoldan alıkoymuş. Bunun için doğru

yolu bulamıyorlar." (Neml, 27/23-24) Bu, Hz. Süleyman'ın Sebe melikesinden ilk haberdar oluşudur. Bundan önce ne bir temas ne de bir düşmanlık zikredilir Kur'an'da. Gelen haberci, Allah'a karşı büyüklenen, tevhit inancından sapmış bir kavmin haberini vermektedir. İlim ve hikmet sahibi Hz. Süleyman'ı ilgilendiren ise Belkıs'ın saltanatı değil, güneşe tapan, Hak'tan hakikatten uzak bir kavim olmasıdır. Hz. Süleyman, böyle bir iddianın tek bir haberle kabul edilemeyeceğini bildiğinden hemen haberin araştırılmasını ister.

Hz. Süleyman, Melike'ye Hüdühüd aracılığı ile bir mektup gönderir. İşte hakikat karşısındaki ilk sarsılma böyle yaşanır. Çünkü mektup Hz. Süleyman'dandır ve "besmele" ile başlar. Besmele ise mektubun sadece siyasi değil, dinî olduğunu da gösterir. Yüzyıllar öncesinde, kendi seyrinde giden bir hayat, bir mektupla değişecektir.

Kur'an-ı Kerim bundan sonrasını Sebe melikesinin dilinden anlatır: "Beyler, ulular! Bana çok önemli bir mektup bırakıldı. Mektup Süleyman'dandır, rahman ve rahim olan Allah'ın adıyla (başlamakta)dır. Bana başkaldırmayın, teslimiyet gösterip bana gelin, diye (yazmaktadır). Beyler, ulular! Bu işimde bana bir fikir verin (bilirsiniz) siz yanımda olmadan (size danışmadan) hiçbir işi kestirip atmam." (Neml, 27/29-32)

Kur'an bize adil bir devlet reisi olarak tanıtır Melike'yi. Zira böyle önemli bir konuda yapmış olduğu ilk şey devlet ricali ile istişaredir. Melike temkinlidir ve gönderdiği hediyelerle uzaklardan gelen mektuba cevap verir. Hz. Süleyman hediye kabul ederse demek ki iş dünyevi değerlerle çözülebilir. Şayet hediye kabul edilmezse, o zaman yeryüzündeki hiçbir değer kâr etmeyeceği anlaşılır.

Allah'ın rızasını ve rahmetini, hiçbir maddi menfaate tercih etmeyen tüm peygamberler gibi Hz. Süleyman da Sebe melikesi Belkıs'ın hediyelerini geri çevirir ve elçileri vasıtasıyla ona ne kadar kararlı ve Allah'a bağlı olduğunu gösteren şöyle bir haber gönderir: "Siz beni mal ile desteklemek (ve böylece etkilemek) mi istiyorsunuz? Yoksa Allah'ın bana verdiği, size verdiğinden daha hayırlıdır. Fakat hediyenizle ancak siz sevinirsiniz. (Ey elçi!) Onlara dön; iyi bilsinler ki, kendilerine

asla karşı koyamayacakları ordularla gelir, onları muhakkak surette hor ve hakir hâlde oradan çıkarırlar!" (Neml, 27/36-37; Hadislerle İslam, VI, 86) Hz. Süleyman onların, hediyelerine güvendiklerini anlamış ve malın kendisi katında hiçbir değeri olmadığını ifade etmiştir.

Belkıs yeniden sarsılır: Paha biçilmez hediyelere ihtiyacı olmayan bu Melik, gerçekte neyin zengindir? Bu gücü ve zenginliği kimden almaktadır?

Hz. Süleyman elçiler geri döndükten sonra, Sebe melikesi ve halkı teslimiyet içinde gelmeden önce, tevhide davetinin tesirini artırmak, Allah'ın büyüklüğünü ve insanoğlunun acziyetini anlatmak için bazı hazırlıklar yaptırır. Allah'ın tedbiri ve emri ile başkasının gücünün yetemeyeceği hadiseler cereyan eder. Kur'an-ı Kerim'de bu husus şöyle zikredilir:

"Süleyman, Ey ileri gelenler! Onlar bana teslim olmadan önce hanginiz bana onun (kraliçenin) tahtını getirebilir? Cinlerden bir ifrit, 'Sen yerinden kalkmadan ben onu sana getiririm ve şüphesiz ben, buna güç yetirecek güvenilir biriyim.' dedi. Kitaptan bilgisi olan biri, 'Ben onu, gözünü kapayıp açmadan önce sana getiririm.' dedi." (Neml, 27/38-40) Hz. Süleyman melikenin tahtını yanı başında görünce bunun bir imtihan olduğunu anlar ve kendisine verilen nimete şükür ile karşılık verir.

Belkıs ve halkı Hz. Süleyman'ın yanına geldiğinde, dünyevi

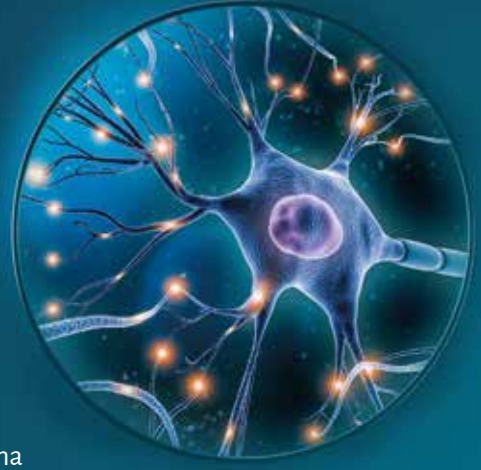
gücünü ve saltanatını simgeleyen tahtını, üzerinde birtakım değişiklikler yapılmış olarak Hz. Süleyman'ın yanında bulur. Bu kendi maddi gücüne karşı güvenini bir kez daha sarsar. "Senin tahtın da böyle mi?" diye sorulduğunda, ancak "Tıpkı o!" (Neml, 27/42) diye cevap verebilir.

Allah'tan başka şeylere tapan Melike'nin bu silkiniş ve uyanış serüveni, Hz. Süleyman'ın yanında, billurdan yapılmış, şeffaf bir zemini olan "Köşke gir." hitabıyla sona erer. Zira sarayın tabanının su olduğunu zannetmesi, tıpkı tahtının değişime uğraması gibi Melike'nin kendine ve ihtişamına güvenini zayıflatmak, onu büyük bir manevi değişime hazırlamak için olmalıdır. Melike, görünüşle gerçeklik arasında var olan farkı idrak ederek manevi arayışının ve yolculuğunun sonuna erişir. Şimdi anlamıştır, karşısındaki melikin farklılığını. Hz. Süleyman'ın asıl gücü hükümdarlığından değil, ilim ve hikmet sahibi bir peygamber olmasındandır. Zaten Belkıs da bunu, "Süleyman'la beraber âlemlerin Rabbi olan Allah'a teslim oldum." (Neml, 27/44) diye ikrar eder.

Hakikate talip olan, hakikati arayan ve bulunduğu hakikate teslim olanın kutlu yoludur Belkıs'ın kıssası. Madden ne kadar refah içinde olsa da ruhen aç olan bir toplumun hakikat yolunda adım adım bir Melike'nin önderliğinde ilerleyiştir.

MS HASTALIĞI

■ Uzm. Dr. Reyhan KÖROĞLU

Multiple skleroz (MS), merkezi sinir sisteminde çoklu sertleşme olarak da ifade edilebilen bir bağışıklık sistemi hastalığıdır. Bağışıklık sistemi normalde vücudu dışarıya karşı korurken kendi hücrelerini tanır. Ancak bilinmeyen nedenlerden dolayı bozulduğunda kendi hücrelerine özellikle de sinir iletimini sağlayan beyin ve omurilikteki hücrelere saldırır. Hasar gören yerlerde sertleşmiş dokular (skleroz) yer almaktadır. Bu sertleşmiş alana da plak denir. Bu plaklar, sinir sistemi içinde pek çok yerde oluşabilir ve sinirler boyunca mesajların iletilmesini engelleyebilir.

Hasar oluşan bölgelerle ilişkili işlevlerde kayıplar saptanır. Sinir sisteminde meydana gelen hasara bağlı olarak duylarda, konuşmada, görmede, dengede

ve yürümede sorunlar meydana gelebilir.

MS Hastalığı Nedenleri

Multiple Skleroz'un oluşumunda çevresel etkenler (iklim, yaşanan bölge vb.), geçirilmiş viral enfeksiyonlar ve genetik yatkınlık da önemli rol oynuyor. MS hastalığı, özellikle 20-40 yaş arasında ve çoğunlukla kadınlarda görülüyor. Hastalığın kuzey ülkelerinde görülme sıklığı ekvatora yakın ülkelere göre üç kat fazla. Bu nedenle, D vitamini eksikliğinin MS için bir risk faktörü olabileceğinin üstünde duruluyor.

MS Hastalığı Belirtileri

Hastalığın ilk belirtileri birkaç gün içinde ortaya çıkar; alevlenmeler ve düzelmelerle seyreder. Başlangıç dönemlerinde tam bir düzelme gösterirken az sayıda hastada baştan itibaren düzelmeler olmaksızın kötüleşme söz konusu olabilir.

MS hastalığı belirtileri, şiddet ve seyir yönünden hastadan hastaya çok büyük değişiklikler gösterebilir. Bazı hastalarda değişik hastalık tabloları arka arkaya ortaya çıkar, daha sonra tam ya da kısmi iyileşme görülür. Belirtiler, etkilenen sinir sistemi bölgesine göre farklıdır.

Bunlar arasında halsizlik, karıncalanma, uyuşma, duyu eksikliği,

denge bozukluğu, çift görme, görme azlığı, konuşma bozukluğu, titreme, kol ve bacaklarda sertlik, güçsüzlük, idrar kaçırma veya yapamama sayılabilir. Tanımlanan belirtilerin bir ya da birkaçına birlikte rastlanabilir.

MS Hastalığı Çeşitleri

Hastalık her kişide farklı olarak seyreder. Hastaların hepsinde sinirler zarar görür ancak ortaya çıkan belirtiler farklı olabilir.

MS hastalığının tanımlanan başlıca dört tipi bulunur.

Atak ve iyileşmeler ile giden

MS: Ataklar ile ortaya çıkar. Ataklar tam veya kısmen geri dönüşlüdür. MS'li hastaların çoğu başlangıçta atak ve iyileşmeler ile giden seyir gösterir. Atakların ne sıklıkta geleceğini tahmin etmek ise mümkün değildir. Ataklar bazen yılda birkaç kez, bazen 2-3 yılda bir, bazı hastalarda ise ancak yıllar sonra tekrar ortaya çıkabilir.

Sekonder ilerleyici MS: Atak ve iyileşmeler ile giden MS hastalarının bir kısmında daha sonra ataklar azalır ya da görülmezken örneğin yürüme güçlüğü, konuşma ve denge bozukluğu ya da bilişsel engellilikte devamlı bir ilerleme olur.

Primer ilerleyici MS: Hastalık sinsi başlar ve yıllar içinde gittikçe artan engellilik ortaya çıkar. İlerleme hızı değişken olmakla birlikte genellikle yavaş seyirli olur.

Ataklarla ilerleyici MS: Başlangıçtan itibaren sinsi ve ilerleyici seyretmekle beraber arada ataklar da görülebilir.

Tanı Yöntemleri

- MS'te nörolojik muayene, elektrofizyolojik (sinir iletimini ölçen testler), beyin omurilik sıvısı incelemesi ve MR yardımı ile tanı konur.
- Ayrıntılı öykü almak ve detaylı bir nörolojik muayene yapmak en önemli kural olarak kabul edilir.
- Tanıyı kesinleştirmek için MS ile karışabilecek diğer hastalıkların ayrılması açısından MR görüntüleme önem taşır.

Tedavi Yöntemleri

MS'in temel olarak üç tip tedavisi vardır: Belirtilere yönelik tedavi, atak tedavisi ve atakları önleme tedavisi.

Günümüzde MS tedavisinde çok sayıda ilaç seçeneği bulunuyor. Hastanın atakları ve hastalığın şiddetine göre hangi ilaca başlayacağına karar veriliyor. Ataklar erken dönemde kontrol altına alındığında bu atakların meydana getireceği hasar da engellenmiş oluyor.

MS'i tamamen durduracak kesin tedavi henüz olmasa da bazı türlerinde erken tanı ve tedaviyle atakların sıklığı ile şiddetinde belirgin azalma elde edilebiliyor. Bunun sonucunda hastalar, atak

döneminde yaşadıkları görme bozukluğu, konuşma güçlüğü, denge sağlama ve idrar tutama gibi nörolojik bulgulara bağlı sıkıntılardan az etkileniyor. Atak nedeniyle sık aralarla yüksek doz kortizon almamış oluyorlar.

Ayrıca erken dönemde tedavisine başlanan hastalarda başta zihinsel işlevler olmak üzere yürüme ve denge gibi merkezî sinir sistemi etkilenmesine bağlı olarak oluşan bozuklukların da daha geç ya da daha az geliştiği görülüyor.

MS Hastaları Yaşam Kalitesini Artırmak ve Hastalığın Etkilerini Azaltmak için Neler Yapmalıdır?

Fizyoterapi: Denge problemleri ve kuvvetsizlik gibi MS bulgularının bir kısmını azaltabilir. Bazı hareket teknikleri veya ekipmanlarla günlük aktivitelerin daha kolay yapılması sağlanabilir.

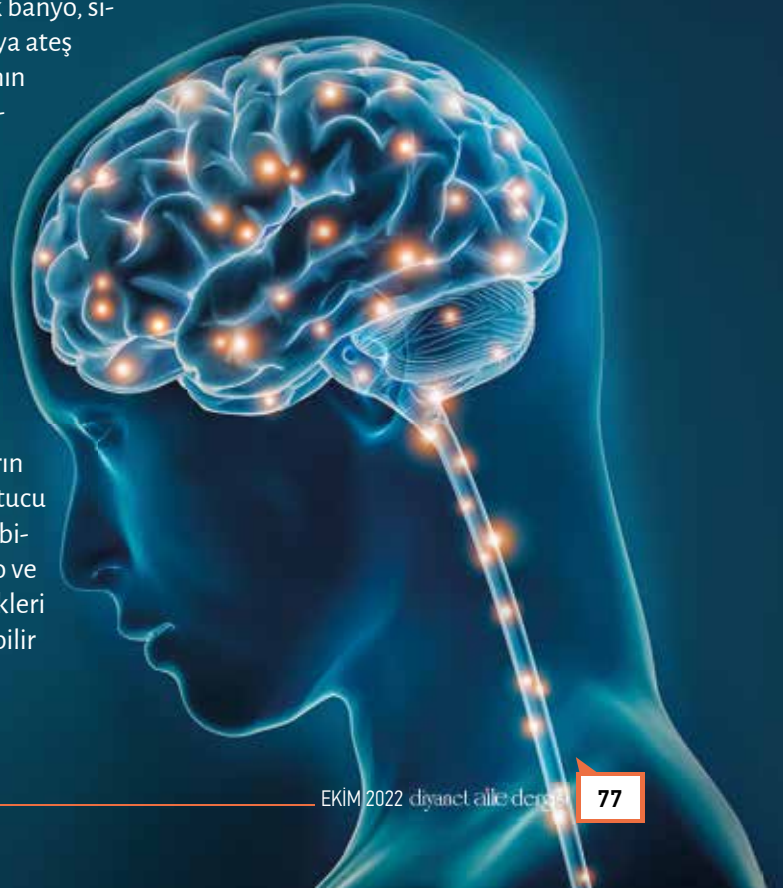
Sıcaktan sakınmak: Sıcak su, sıcak banyo, sıcak hava veya ateş çoğu hastanın şikâyetlerinde artışa neden olur. Öğle sıcağından, sıcak banyodan, kaplıca ve ılıcalardan uzak durulmalı. Bunların yerine soğutucu ped kullanabilir, ılık banyo ve soğuk içecekleri tercih edilebilir.

Sağlıklı ve dengeli beslenmek: Bol miktarda sebze, meyve, yüksek lifli gıdalar ve bol tahıl tüketilmeli, yağ, şeker ve tuz oranı azaltılmalıdır.

Sigarayı bırakmak: Yeni çalışmalar sigaranın MS kötüleşmesini hızlandırdığını ortaya koymaktadır.

Egzersiz: Egzersiz genel olarak sağlığa katkıda bulunmaktadır. Aynı zamanda uyku, duygu durumunu ve işlevselliği de düzenler.

Stresi iyi yönetmek: Stresin MS hastalığını kötüleştirdiğine dair kesin kanıtlar olmasa da kimse stres altındayken kendini iyi hissetmez. Gevşeme yöntemlerinin öğrenilmesi, yüzme, yürüyüş gibi uygun sporlar, bilişsel kayıpları geciktirecek hobiler, değiştiremeyecek durumların kabul edilmesi, hayatı kolaylaştırmak, stresle başa çıkmaya yardım edebilir.

BULMACA

Hazırlayan: ALİ OSMANOĞLU

Rebiülevvel ayının on ikinci gecesi	Erkek keçi Bir baklagil türü	Böl ve güçlü çıkan Büyük tren istasyonu	Mekke'de kutsal bir tepe	Ülkü, düstur	Yüce, ulu
Mor çiçekleri olan bir bitki					Metal veya plastik yayvan kap
Ağırbaşlılık			Bir sure adı	Bir sure adı	
Süreyya yıldızı			Başboş, aylak	Çok kötü olay	
Vilayet		Huzur	Bir çalgı		Süslü kemer
Yönetici		Şimdi, şu anda	Masal hayvanı	Bir sure adı	Beyaz
				Çok önemli	
Bir çorba türü	Tören topluluğu			Fecir	Kuş yemi Namazda oturma
				iki basamaklı en küçük sayı	Ramazan ayında minarelere asılan yazı
Tane	Beden yapısı İnam, vedia				İki duvarın birleşim yeri
		Adalet	Karadeniz Ekonomik İşbirliği Örgütü kısaltması		Eylem, amel
İşaret		Kalem erbabı, müellif		Eşine az raştlanan	Mum
Hadise		Yönetilen halk		Apaçık	Bazı sazlarda kalın ses veren tel
Diretme		İzmir'in bir ilçesi	Boy, endam		Göreceli
Deva, ilaç					Hasta
	Ezilmiş olan			Bir bağlaç	Bakma, bakış
	File			Numara kısaltması	Rey
					Bir tür sos
Su kabı	Bir düşünceyi çürütmek için yazılır				Geçmiş zaman bildirir Hatırlatma sanatı
			Ortaokul sonrası eğitim kurumu	Kendisine İncil indirilen peygamber	Boru sesi Merhaba
					Bir sure adı
			Su taşkını		Yokuş zıddı Düşman
			Yıllık		
			29 Ekim	İlgili, ilişkin olma	

Bulmacanın çözümünü dergi.diyamet.gov.tr adresinde yer alan dergimizin PDF dosyası içinde bulabilirsiniz.

İzcilikte birlik başı		Kudret, iktidar		Koordinat paraleli, arz derecesi					
At, aslan gibi hayvanlarda uzun ense kılan									
Verme, ödeme									
				Bir sure adı					
		Arapçada birinci tekil şahıs zamiri		Alfabemizin son harfinin okunuşu					
Meclis									
Periyot									
				Çanakkale ilinin bir ilçesi		Babanın kız kardeşi	Kamer Lahza Anımsı		Deligi kapatma Eski dilde su
			Yağmur					Bir sure adı	
		İşaret vermek, uyarmak için çalınır				Fazla, artı		Eski dilde ayak	Geniş atkı
	Önem verme		Antalya'nın bir ilçesi						
	Maden Tetkik Arama kısaltması		₺ kısaltması						
	Döşeme taşı				Eksiksiz		Teneffüs Şanlı, şöhretli		Ulaşım, muvasala
Köle				İnce ve keskin ses				Bir bağlaç	
Sıvı				Fiziksel				Bir ağaç türü	
			Kur'an-ı Kerim'in ilk suresi						Taze olmayan
			Nesirde kafiye			Bir işaret zamiri/sıfatı		Bir hiza, çizgi üzerine getirme	
	Gümüş				Bir bitki	Zevk			
					Sonbahar				
	Endüstri, uran	Evren						Uğurlu, hayırlı	
		Uyan							
Asabiyet		Yatay olmayan, amüdi				Şıkar	Fiyatını artırma		
			İşaret			Kusur	Kira getiren mülk		Haftanın ikinci günü
				Hâller, vaziyetler					Bütün, tamamı, hepsi
			Tellür elementinin simgesi				Savunma sanatlarında bir egzersiz Seslenme edatı		
				Esas, asıl	Öteden beri olagelen davranış				

MEHTABIN IŞIĞINDA

■ Zeynep ÇELİK

Söz sihirdir, derler. Bu sözün sözler arasında önemli bir yeri vardır. Yunus Emre'nin dilinden dökülen “Söz ola kese savaşı / Söz ola bitüre başı / Söz ola agulu aşı / Balıla yağ ide bir söz” mısraları da sözün gücünü gözler önüne serer. İster sözlü ister yazılı kültürün içinde dile gelmiş olsun edebiyat da sözü incelikli söyleme sanatıdır ve sözün esrarından payına düşeni alır. Şiirler insanların ufuklarını açar, hikâyeler medeniyetin harcını karar, denemeler bireyin düşünme biçimlerini geliştirir.

Deneme, edebî türler içerisinde dil ve düşünceyi aynı çizgide birleştiren en önemli türdür. Öyle ki pek çok alt türü olmakla birlikte denemeyi diğer yazım çeşitlerinden ayıran en önemli vasfı okurun zihnine attığı çengellerdir. Türk edebiyatında da nice, edip denemenin eşsiz örneklerini vermiştir. Diyanet İşleri Başkanlığı bünyesinde çıkan *Kitaptakvim* 2019'da yer alan denemeler, *Mehtabın Işığında* adıyla kitaplaştırılarak okurların istifadesine sunulmuştur.

Eserde birbirinden kıymetli yazarlar denemeleriyle yer alır. Ahmet Murat, “Cuma Geceniz Mübarek Olsun” derken “Müslüman Saati”nin modern zamanlarla imtihanına

çevirir kalemni. Cengizhan Orakçı, “İç Ülkeye Yolculuk”a çıkar okurlarıyla birlikte: “Kişi aradığının rengine boyanmalı; kendinden bir renk kalmamalı geriye. Aradığının yolunda yok olup onda var olmalı; yoklukta varlığı bulmak böyle mümkün. Aradığımız yok olmaya değer olmalı.”

Elif Erdem, Rukiye Aydoğdu ve Hale Şahin, denemenin imkânlarını kullanarak asr-ı saadete çevirirler kalemlerini. “Hz. Ömer’in Yaşamında Sıra Dışı Bir Gün” Erdem’in kaleminde makes bulur: “Dünyadan ve içindeki her şeyden daha çok sevdiği o Kutlu Elçi'nin ebediyete göçmesi demek her şeyin anlamını yitirmesi demektir Hz. Ömer için. Akıp giden zamanın birdenbire durması, uyanırken görülen en tatlı rüyanın yerini ıstırap veren korkunç bir kâbusa bırakmasıydı.” Hale Şahin “Enes'in Hatıraları”nı kaleme alır rafine bir dille, Rukiye Aydın “Huzurun Sesi: Bilal”i anlatır içtenlikle...

İbrahim Ateş, Gülnihal Yolcu, Ayşe Serra Kara, Betül Şatır ve Ayşe Nur Menekşe Çalıkçı denemeleriyle esere katkı sunan diğer isimlerdendir. *Mehtabın Işığında*, karanlık gecelere inat hakikatin ışığını takip edenler için eşsiz bir okuma deneyimi sunar.

Demet Köseoğlu'nun sunumu ile

frekanslar

4A (HD)

FREKANS: 12.380
POL: DIKEY (V)
SEMBOL: 27.500
FEC: 3/4

JHD YAYIN

4A (SD)

FREKANS: 12.422
POL: YATAY (H)
SEMBOL: 30.000
FEC: 3/4

JSD YAYIN

yeni bölüm

Pazar
12.30

DIYANET TV

Darb-ı Mesel

Yazar KOCA

yayinsatis.diyamet.gov.tr

Yurt içinde Diyanet yayınları satış yerlerinden, yurt dışında müşavirlik ve ataşeliklerimizden temin edebilirsiniz.

ISSN: 2147-1452

9 772147 145203

Fiyat: 10 ₺